

MONOGRAPH

***SCIENTIFIC RESEARCH
IN MODERN CONDITIONS
OF INSTABILITY '2024***

*BOOK 34
PART 3*

SWorld

Germany

Brazhko O., Jorovlea E.L., Bohdashyna O.M., Cherezova I., Kulnich T. et al.

**WISSENSCHAFTLICHE FORSCHUNG UNTER
MODERNEN BEDINGUNGEN DER INSTABILITÄT
WIRTSCHAFT, MANAGEMENT UND MARKETING, BILDUNG, RECHTS- UND
POLITIKWISSENSCHAFTEN, GESCHICHTE**

***SCIENTIFIC RESEARCH IN MODERN CONDITIONS OF
INSTABILITY***

ECONOMICS, MANAGEMENT AND MARKETING, EDUCATION, LEGAL AND
POLITICAL SCIENCES, HISTORY

Monographic series «European Science»

Book 34. Part 3.

*In internationalen wissenschaftlich-geometrischen Datenbanken enthalten
Included in International scientometric databases*

MONOGRAPHIE

MONOGRAPH

Authors:

Brazhko O. (1), Verytelnyk S. (1), Kulinich T. (2), Prosovykh O. (2), Manachynska Y. (3),
Garkavyi V.V. (4), Kalantaevskiy V. (4), Shulyak D. (4), Martynyuk S. (4),
Nurulayev S. (4), Timchenko E. (4), Cherezova I. (5), Kryzhko V. (5),
Starokozhko O. (5), Skliarov A. (5), Saksonik I. (5), Jorovlea E.L. (6),
Codreanu A. (6), Bohdashyna O.M. (7)

Reviewers:

Maslyhan O., Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Management,
Management of Economic Processes and Tourism, Mukachevo State University (2)
Zhukov Svyatoslav, Doctor of Economics, Senior Researcher, Associate Professor, Professor of
the Department of Business Administration, Marketing and Management, State
Higher Educational Institution "Uzhhorod National University" (2)
Moshkovska Olena, Doctor of Economics (Ph.D.), Professor, Sute University of Trade and
Economics, Kyiv (3)
Luchyk Svitlana, Doctor of Economics (Ph.D.), Professor, Kharkiv National University of
Internal Affairs (3)

Wissenschaftliche Forschung unter modernen Bedingungen der Instabilität: Wirtschaft, Management und Marketing, Bildung, Rechts- und Politikwissenschaften, Geschichte. Monografische Reihe «Europäische Wissenschaft». Buch 34. Teil 3. 2024.

Scientific research in modern conditions of instability: Economics, Management and Marketing, Education, Legal and Political Sciences, History. Monographic series «European Science». Book 34. Part 3. 2024.

ISBN 978-3-98924-069-8

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-34-03

Published by:

ScientificWorld-NetAkhatAV

Lußstr. 13

76227 Karlsruhe, Germany

e-mail: editor@promonograph.org

site: <https://desymp.promonograph.org>

Copyright © Authors, 2024

Copyright © Drawing up & Design. ScientificWorld-NetAkhatAV, 2024

ÜBER DIE AUTOREN / ABOUT THE AUTHORS

1. *Brazhko Olena*, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Mariupol State University, Kyiv, Ukraine, ORCID: 0009-0001-5909-4481 - Chapter 1 (co-authored)
2. *Verytelnyk Svetlana*, Doctor of Sciences in Public Administration, Mariupol State University, Kyiv, Ukraine, ORCID: 0000-0002-6960-3737 - Chapter 1 (co-authored)
3. *Kulinich Tetiana*, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University, Associate Professor of the Department of Management of Organizations, ORCID: 0000-0003-0110-708X - Chapter 2 (co-authored)
4. *Prosovykh Olha*, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University, Associate Professor of the Department of Management of Organizations, ORCID: 0000-0003-2835-0603 - Chapter 2 (co-authored)
5. *Manachynska Yuliya*, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Chernivtsi Institute of Trade and Economics of the State University of Trade and Economics, ORCID: 0000-0001-9155-3417 - Chapter 3
6. *Garkavyy Valerii Vasylyovych*, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, ORCID: 0000-0003-4325-3422 - Chapter 4 (co-authored)
7. *Kalantaevskiy Volodymyr*, master's degree, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro - Chapter 4 (co-authored)
8. *Shulyak Daryna*, master's degree, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro - Chapter 4 (co-authored)
9. *Martynyuk Svyatoslav*, master's degree, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro - Chapter 4 (co-authored)
10. *Nurulayev Shamil*, master's degree, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro - Chapter 4 (co-authored)
11. *Timchenko Elizaveta*, master's degree, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro - Chapter 4 (co-authored)
12. *Cherezova Iryna*, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Berdyansk State Pedagogical University, ORCID: 0000-0001-6155-6297 - Chapter 5 (co-authored)
13. *Kryzhko Vasyl*, Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Berdyansk State Pedagogical University, ORCID: 0000-0002-7114-7892 - Chapter 5 (co-authored)
14. *Starokozhko Olha*, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Berdyansk State Pedagogical University, ORCID: 0000-0003-3793-9655 - Chapter 5 (co-authored)

15. *Skliarov Andrii*, graduate student, Berdyansk State Pedagogical University, ORCID: 0009-0001-0929-4645 - *Chapter 5 (co-authored)*
16. *Saksonik Ilona*, master's degree, Berdyansk State Pedagogical University, ORCID: 0009-0006-8881-7155 - *Chapter 5 (co-authored)*
17. *Jorovlea Elvira Leon*, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, ASEM, ORCID: 0000-0001-8184-9951 - *Chapter 6 (co-authored)*
18. *Codreanu Alina*, graduate student, Senior Lecturer, ASEM, ORCID: 0000-0001-9996-7630 - *Chapter 6 (co-authored)*
19. *Bohdashyna Olena Mykolaivna*, Doctor of Historical Sciences, Professor, G. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, ORCID: 0000-0001-8505-5075 - *Chapter 7*

Inhalt / Content

CHAPTER 1

CURRENT PROBLEMS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY THROUGH THE PRISM OF WAR

Introduction.....	7
1.1. Der Einfluss der staatlichen Verwaltung auf die Wirtschaft während des Kriegsrechts	7
1.2. Probleme der staatlichen Wirtschaftsverwaltung unter Kriegsrecht	10
Conclusions.....	16

CHAPTER 2

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN ECONOMIC TRANSFORMATIONS

Introduction.....	18
2.1. Characteristics of sustainable entrepreneurship development in the context of economic transformations	19
2.2. The main ways to optimize business management through the entrepreneur's reorientation towards the principles of sustainability and social responsibility	27
Conclusions.....	35

CHAPTER 3

NON-CURRENT ASSETS DIGITAL ACCOUNTING OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE ACCENT 7.4 AND AI POSSIBILITIES

Introduction.....	37
3.1. Digitalization of accounting for fixed asset transactions in the Accent 7.4 program environment.....	38
3.2. Accounting for depreciation of fixed assets in the Accent 7.4 program	40
Conclusions.....	46

CHAPTER 4

THE CONNECTION BETWEEN ECOLOGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Introduction.....	47
4.1. The nature of the modern ecological situation, the emergence and development of the concept of sustainable development	48
4.2. Characteristics and principles of sustainable development.....	51
Conclusions.....	56

CHAPTER 5
PSYCHOLOGY OF GUIDING CREATIVITY IN THE
POLYPARADIGMATIC SPACE OF EDUCATION.....57

CHAPTER 6
CONSIDERATIONS REGARDING THE APPLICATION AND
ENFORCEMENT OF PENALTIES IN CASES INVOLVING
JUVENILE OFFENDERS.....84

CHAPTER 7
TRADITIONS OF CLASSICAL POSITIVISM IN MODERN
HISTORIOGRAPHY.....95

References..... 104

KAPITEL 1 / CHAPTER 1¹
**CURRENT PROBLEMS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE
UKRAINIAN ECONOMY THROUGH THE PRISM OF WAR**

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-32-00-008

Einleitung

Krieg ist eine äußerst schwierige Zeit für alle Mitglieder der Gesellschaft, staatliche Institutionen und alle Bereiche des öffentlichen Lebens. Mit Beginn des Krieges wurde in der Ukraine ein Regime des administrativen und rechtlichen Kriegsrechts eingeführt, dessen Hauptmerkmal die Verhinderung militärischer Bedrohungen und die Organisation der Arbeit von Verwaltungsbeamten war. Dazu gehörten der Schutz ihrer Rechte und rechtmäßigen Interessen sowie die Ansammlung von Ressourcen zur Schaffung sicherer Arbeitsbedingungen und Bewegungsfreiheit.

Vor diesem Hintergrund wurde die staatliche Verwaltung der Wirtschaft in der Ukraine in den Jahren 2022 bis 2024 zu einem der zentralen Themen des Landes. Die wirtschaftliche Erholung nach der Pandemie und das Fehlen eines stabilen innenpolitischen Klimas erhöhten den Bedarf an effektiver wirtschaftlicher Steuerung. Daher ist es von größter Bedeutung, günstige Bedingungen für die Geschäftsentwicklung zu schaffen, das Wirtschaftswachstum zu beschleunigen und die sozioökonomische Stabilität des Landes zu gewährleisten.

1.1. Der Einfluss der staatlichen Verwaltung auf die Wirtschaft während des Kriegsrechts

Die Erfahrungen der Weltwirtschaft zeigen, dass der Staat kontinuierlich in die wirtschaftlichen Prozesse eingreift, und sein zyklischer Charakter bestimmt das Ausmaß dieses Eingreifens. In jedem Fall beeinflusst der Staat das Funktionieren des wirtschaftlichen Systems. Die Regulierung und die Maßnahmen der zuständigen

¹*Authors: Brazhko Olena, Verytelnyk Svetlana*

Verwaltungsorgane schaffen Bedingungen für das effektive Funktionieren der Wirtschaft durch die Bildung einer Marktinfrastruktur und einer fundierten finanzwirtschaftlichen Politik.

Die weit verbreiteten Bedrohungen und die Unsicherheit der Bedingungen für die Entwicklung des Wirtschaftssystems erfordern vom Staat die Anwendung spezifischer Verwaltungs-, Regulierungs- und Stabilisierungsmaßnahmen. In der wissenschaftlichen Literatur gibt es keine klare Liste solcher Maßnahmen, und internationale Erfahrungen haben noch keine ausreichenden Instrumente entwickelt, um auf die Herausforderungen eines Krieges zu reagieren [1, S. 39].

Es ist anzumerken, dass die Anwendung restriktiver Maßnahmen gegen die Zusammenarbeit mit Aggressoren ein wichtiger Weg zur Bewältigung dieser Herausforderungen ist. Dies umfasst die Einstellung des Austauschs von wissenschaftlich-technischen Informationen in Bereichen wie Handel, Finanzen und Bankwesen.

Es ist entscheidend, die Stabilität der nationalen Wirtschaft durch die Diversifizierung der Absatzmärkte und der Rohstofflieferungen zu erhöhen. Besondere Aufmerksamkeit sollte auf die Effizienzsteigerung der Nutzung der staatlichen und kommunalen Haushalte, die Einbeziehung internationaler technischer und finanzieller Unterstützung sowie die Überwachung der Staatsschuldenlage gelegt werden.

Die Stabilität des Finanz- und Bankensystems ist ebenfalls ein wesentlicher Punkt. Diese Prozesse erfordern, dass der Staat die Initiative ergreift und seine Sicherheitsfunktionen so effektiv wie möglich umsetzt.

Insgesamt hängt die Effizienz der staatlichen Wirtschaftsverwaltung von der ordnungsgemäßen Funktion bestimmter Mechanismen ab, die Folgendes gewährleisten:

- gemeinsame, zielgerichtete und effektive Steuerung wirtschaftlicher Prozesse;
- organisatorische und verwaltungstechnische Einflussnahme auf die wirtschaftliche Tätigkeit, die den Entwicklungsbedürfnissen des Landes entspricht;
- umsetzung allgemeiner und spezifischer administrativer Ziele und Aufgaben sowohl in der Wirtschaft als auch in anderen Bereichen des gesellschaftlichen Lebens.

Der Prozess der staatlichen Wirtschaftsverwaltung in der Ukraine befindet sich in einem Zustand ständiger Transformation und Anpassung an die Kriegssituation sowie an den Prozess der europäischen Integration. Zu den Hauptfunktionen der Wirtschaftsverwaltung gehören Organisation, Planung, Regulierung, Personalmanagement und Kontrolle.

In demokratischen Ländern umfasst dies auch die Umsetzung von Strategien für nachhaltige Entwicklung sowie den Schutz von Menschenrechten und Freiheiten. Die Verwaltungssysteme der Ukraine weisen jedoch einige Schwächen auf, wie zum Beispiel: weit verbreitete Korruption, das Vorhandensein von Konflikten und internen Widersprüchen, Personalprobleme aufgrund von Migration sowie ein niedriges Maß an Transparenz und Offenheit [2, S. 139].

All diese Faktoren wirken destruktiv, verschlechtern die Sicherheitsmerkmale des wirtschaftlichen Umfelds und erfordern auch unter Kriegsbedingungen dringende Maßnahmen zur Beseitigung.

Somit ist die Reform des modernen ukrainischen Verwaltungssystems ein wichtiger Faktor für die Modernisierung der administrativen Tätigkeit im Bereich der Steuerung.

Es wird deutlich, dass ohne eine Steigerung der sozialen Effizienz und der Effektivität der Verwaltung keine moderne Investitions- und Innovationswirtschaftsmodell geschaffen, keine gerechten Beziehungen zur Öffentlichkeit aufgebaut und kein neues Niveau der wirtschaftlichen Entwicklung sowie der Lebensqualität der Bevölkerung erreicht werden können.

Die militärischen Aktionen wirken sich erheblich auf die soziale Arbeit in der Ukraine aus, insbesondere auf deren Umsetzung, da die Bevölkerung verstärkt soziale Dienste benötigt, insbesondere Binnenvertriebene. Soziale Arbeit unter Kriegsbedingungen ist eine der wichtigsten Tätigkeitsbereiche des Staates, die die Prioritäten nachhaltiger Entwicklung sowie Prinzipien des Handelns in Krisen- und Notsituationen berücksichtigt.

Das Hauptziel der sozialen Dienste besteht darin, den Zugang zu diesen für Menschen zu gewährleisten, die sich in schwierigen Situationen befinden und diese

Schwierigkeiten nicht selbst überwinden können. Daher ist es von entscheidender Bedeutung, dass der Prozess der Erbringung sozialer Dienste organisiert ist und das Kriegsrecht einhält, was ein flexibles System zur Verwaltung des sozioökonomischen Bereichs erfordert [3, S. 7].

Somit erfordert der Krieg in der Ukraine eine Überprüfung der Ansätze zur Politikgestaltung und die Suche nach neuen, effektiven Methoden in der staatlichen Wirtschaftsverwaltung. Zu den wichtigsten Herausforderungen für die aktuelle ukrainische Wirtschaft gehören ein Rückgang der Produktion, ein Anstieg der Arbeitslosigkeit, eine Schwächung der finanziellen Stabilität und eine Bedrohung der Währungsstabilität.

Die Prognosen für das künftige Wachstum der ukrainischen Wirtschaft ändern sich ebenfalls nur in sehr bescheidenem Maße, sowohl unter Kriegsbedingungen als auch im Falle eines Wiederaufbaus nach dem Krieg.

1.2. Probleme der staatlichen Wirtschaftsverwaltung unter Kriegsrecht

Die Analyse theoretischer Ansätze und praktischer Erfahrungen hat die Hauptprobleme und mögliche Wege zur Steigerung der Effizienz der staatlichen Wirtschaftsverwaltung in der Ukraine aufgezeigt, insbesondere in den Bereichen Makroökonomie, Geld- und Kreditpolitik, Marktregulierung sowie der Unterstützung kleiner und mittlerer Unternehmen und anderer Sektoren.

Die Erfahrungen von Ländern, die militärische Konflikte auf ihrem Territorium erlebten, zeigen, dass sie mit einer Reihe von zentralen Problemen konfrontiert sind: der Zerstörung staatlicher Verwaltungsmechanismen, drastischen Veränderungen in der Wirtschaftsstruktur, dem Verlust eines erheblichen Teils der Haushaltseinnahmen, der Verschärfung sozialer und demografischer Probleme, wachsender Armut, Inflation und einem Rückgang der Investitionstätigkeit [4, S. 25].

Der Krieg in der Ukraine hat insgesamt zu erheblichen Verlusten für das Land, seine Bürger und die Wirtschaft geführt. Die ukrainische Wirtschaft zeigt deutliche

negative Folgen: ein Rückgang des realen Bruttoinlandsprodukts, steigende Inflation, Handelsverschiebungen und ein wachsendes Haushaltsdefizit.

Die abnehmende wirtschaftliche Aktivität und Attraktivität der Ukraine für Investoren haben zu einem Rückgang der Haushaltseinnahmen und einer Zunahme der Verschuldung geführt. Die mangelnde Transparenz in der ukrainischen Wirtschaft und das hohe Korruptionsniveau erschweren das Vertrauen der Investoren und Unternehmer, behindern die Umsetzung effektiver Reformen und bremsen die Geschäftsentwicklung.

Ein weiteres zentrales Problem der staatlichen Wirtschaftsverwaltung ist die Abhängigkeit von externen Lieferanten und Märkten. Die Ukraine ist auf den Import von Energieressourcen und anderen Gütern angewiesen, die schwer oder gar nicht eigenständig produziert werden können. Dies führt zu wirtschaftlichen Schwankungen auf dem globalen Markt [5, S. 9].

Während des Krieges werden erhebliche finanzielle Ressourcen mobilisiert, weshalb die staatliche Wirtschaftsverwaltung deren effektive Nutzung sicherstellen und die finanzielle Tätigkeit überwachen muss. Insgesamt erscheinen uns im Kriegszeitraum die folgenden Hauptfunktionen der staatlichen Wirtschaftsverwaltung besonders relevant:

1. Sicherstellung des effektiven Funktionierens der Wirtschaft: Wirtschaftliche Stabilität und Effizienz sind entscheidend für die Versorgung militärischer Operationen und anderer staatlicher Bedürfnisse mit Ressourcen.

2. Marktregulierung: Da der Krieg Marktungleichgewichte verursacht, muss die staatliche Wirtschaftsverwaltung Preisregulierung und Marktstabilität gewährleisten.

3. Finanzmanagement: Diese Funktion umfasst die Verwaltung von Haushaltsmitteln durch staatliche Steuerungsmechanismen.

4. Sicherung der wirtschaftlichen Sicherheit: Die staatliche Wirtschaftsverwaltung muss die Stabilität der nationalen Wirtschaft sicherstellen, da die wirtschaftlichen Prozesse während eines Krieges gestört werden können.

5. Entwicklung der nationalen Wirtschaft: Während der militärischen Auseinandersetzungen ist es nicht nur wichtig, wirtschaftliche Stabilität zu

gewährleisten, sondern auch die Grundlage für das zukünftige Wirtschaftswachstum des Landes zu schaffen.

Das größte Problem im Bereich des ukrainischen Managements bleibt die Unausgewogenheit der Aktivitäten der Verwaltungsstrukturen. Daher ist eine umfassende Analyse des Systems und der Struktur der staatlichen Institutionen erforderlich, einschließlich ihrer Ziele, Funktionen, Aufgaben, Ressourcen und ihres Status. Als Ergebnis der Analyse der Haupttrends der zukünftigen wirtschaftlichen Entwicklung wurde festgestellt, dass das Konzept der nachhaltigen Entwicklung in der Ukraine darauf abzielt, ein Gleichgewicht zwischen wirtschaftlichen, sozialen und ökologischen Faktoren zu erreichen. Dieses Konzept basiert auf folgenden Grundsätzen: Bekämpfung der Armut, qualitativ hochwertige Bildung, Geschlechtergerechtigkeit, Entwicklung der Landwirtschaft, würdige Arbeitsplätze und wirtschaftliches Wachstum, Zugang zu erschwinglicher Energie, sauberem Wasser und angemessener Sanitärversorgung [6, S. 120].

Kommunikationstechnologien spielen eine entscheidende Rolle bei der Steigerung der Effizienz der staatlichen Wirtschaftsverwaltung unter Kriegsrecht in der Ukraine. Sie bieten den Regierungsinstitutionen Zugang zu Informationen, unterstützen sie bei der Bewältigung von Krisensituationen und ermöglichen eine schnelle und effektive Interaktion mit der Öffentlichkeit.

Ein zentrales Kommunikationsmittel sind soziale Netzwerke, die sowohl den Regierungsinstitutionen als auch der Öffentlichkeit die Möglichkeit bieten, Informationen in Echtzeit auszutauschen. Messenger-Dienste, E-Mails, Websites und mobile Anwendungen ergänzen die Kommunikationsmittel und gewährleisten eine schnelle und effektive Interaktion mit der Öffentlichkeit und anderen Interessengruppen, insbesondere in Krisensituationen.

Es ist zudem wichtig, bewährte Kommunikationsmethoden im Management des Wirtschaftsektors zu sammeln und dieses Wissen an alle staatlichen Institutionen, einschließlich der regionalen Ebenen, weiterzugeben.

Das Hauptziel des ukrainischen Volkes und der Regierung besteht darin, einen kontrollierten Ausweg der nationalen Wirtschaft aus der Nachkriegskrise

sicherzustellen und die zukünftige Entwicklung des Landes zu überdenken.

Die Zerstörung kritischer Infrastrukturen, demografische und wirtschaftliche Verluste sowie die erzwungene Vertreibung der Bevölkerung infolge militärischer Konflikte erfordern eine angemessene und zeitnahe Reaktion auf die Herausforderungen, vor denen der Staat steht.

Um die negativen Auswirkungen auf die Tätigkeit aller ukrainischen Institutionen zu minimieren, wird der Einsatz von Maßnahmen des Krisenmanagements empfohlen. Der Erfolg bei der Umsetzung dieser Maßnahmen basiert auf der Erfüllung der grundlegenden Funktionen des Krisenmanagements und der Einhaltung seiner Prinzipien.

Hierfür ist es erforderlich, folgende Systeme sicherzustellen: ein System zur Entscheidungsfindung und Steuerung im wirtschaftlichen Bereich, ein System zur Übermittlung und Verarbeitung von Informationen, ein System zur Vorbereitung und Weitergabe von Materialien, ein Schulungssystem für Personal sowie eine technische Reserve [7, S. 200].

Es besteht kein Zweifel, dass die Einführung von Innovationen einer der entscheidenden Faktoren für die Steigerung der Wettbewerbsfähigkeit und Effizienz der Wirtschaft auf allen Ebenen ist. Die Entwicklung der Ukraine, wie auch anderer Länder, ist ohne die Implementierung moderner Technologien undenkbar. Dies erfordert eine klare nationale Innovationspolitik, die folgende Aspekte umfasst:

- Förderung von Innovationen auf nationaler und regionaler Ebene,
- Teilnahme an globalen Innovationsnetzwerken,
- Anziehung von Investitionen in wissenschaftliche Forschung,
- Verbesserung der rechtlichen Rahmenbedingungen und
- Festlegung von Prioritäten für die Innovationsentwicklung auf allen Ebenen.

Ein innovationsorientierter Ansatz wird durch systematische Änderungen in den Methoden der staatlichen Regulierung der wirtschaftlichen Entwicklung und Bildung, die Beschleunigung des technologischen Fortschritts, die Förderung einer Innovationskultur und die Schaffung neuer wissenschaftlicher Institute ermöglicht.

Daher ist die Einführung eines nationalen Innovationsmodells für die

Entwicklung von Spitzentechnologien die beste Lösung, um technische Defizite zu überwinden und die Wettbewerbsfähigkeit der Ukraine in der Nachkriegszeit zu steigern.

Unter Bedingungen ineffizienter Verwaltung und Unsicherheit reduzieren Unternehmer ihre Planungsvisionen, wodurch innovative Projekte an Attraktivität verlieren. Eine ernsthafte Hürde für die innovative Entwicklung von Unternehmen ist die Verletzung der Rechte an geistigem Eigentum.

Es bestehen Probleme bei der Umsetzung von Garantien, die auf gesetzlicher Ebene bereitgestellt werden sollten. Es fehlt ein Mechanismus zum Schutz, zur angemessenen Reaktion des Staates auf die Verhinderung, Aufdeckung und strafrechtliche Verfolgung von Verletzungen dieser Rechte.

Zu den Problemen der Dekommunisierung gehört die mangelnde Transparenz und Komplexität der Funktionsweise des ukrainischen Warenmarktes. Investoren stehen vor Schwierigkeiten, objektive und rechtzeitige Informationen über die Marktsituation zu erhalten. Es gibt zudem einen Anreiz, wettbewerbsfähige ukrainische Technologien ins Ausland zu transferieren [8, S. 50].

Daher können innovative Unternehmen, die neue Technologien und Ideen implementieren, zu einer Quelle des Wirtschaftswachstums werden und die Wettbewerbsfähigkeit der Ukraine auf dem globalen Markt steigern. Nur durch solche Ansätze können zukünftige Wettbewerbsvorteile erzielt werden, darunter die effektive Nutzung des Ressourcenpotenzials und die strategische Möglichkeit zu dessen Wiederherstellung unter Berücksichtigung von Marketingaspekten.

Die Entwicklung des modernen Managements muss berücksichtigen, dass ein entscheidender Aspekt der heutigen Zivilisationsstufe die Einführung der digitalen Wirtschaft ist. Traditionelle Wirtschaftsmodelle sind für zukünftige Gesellschaften nicht mehr zukunftsfähig. Die digitale Wirtschaft ist massenhaft und global und entsteht durch Veränderungen in Werten wie Stabilität, Entwicklung, Umweltverschlechterung, schrumpfende natürliche Ressourcen und Lebensstandard [9, S. 8].

Die digitale Transformation der Wirtschaft spielt weiterhin eine wichtige Rolle

bei der Integration der Ukraine in den europäischen digitalen Raum, der Implementierung innovativer Technologien während des Krieges und der Verbesserung der staatlichen Stabilität.

Übrigens treibt die Ukraine aktiv die vollständige Digitalisierung von Dienstleistungen voran, was das wirtschaftliche Potenzial stärken wird, indem die gegenseitige Anerkennung elektronischer Vertrauensdienste zwischen der Ukraine und den europäischen Ländern gefördert wird.

In der wissenschaftlichen Gemeinschaft wird über die Schaffung einer strategischen Grundlage zur Transformation der rechtlichen Rahmenbedingungen diskutiert, um die Effizienz des Systems der staatlichen Verwaltung im Bereich der Wirtschaftssicherung zu erhöhen. Einige Wissenschaftler sind der Ansicht, dass diese Maßnahmen die Verabschiedung eines umfassenden Pakets von Rechtsakten erfordern, die die Stabilität der Rechtmäßigkeit in Bereichen wie Finanzen, Industrie, Makroökonomie, Investitionen, Außenwirtschaft und Sozialwesen gewährleisten können.

Die finanzielle Sicherheit innerhalb der administrativen Systeme im Bereich des wirtschaftlichen Schutzes bildet die Grundlage für einen wirtschaftlich effizienten Staat, der für eine langfristige Politik der finanziellen Stabilität und des Wirtschaftswachstums verantwortlich ist.

Nach Einschätzungen von Experten wird die Entwicklung der Ukraine im nächsten Jahrzehnt den Krieg, die komplexen internationalen Beziehungen und die Bedingungen des harten Wettbewerbs auf den Finanzmärkten berücksichtigen [10, S. 73].

Die Integration wirtschaftlicher und finanzieller Interessen auf Makro- und Mikroebene ist eine grundlegende Voraussetzung für die Umsetzung weiterer Reformen im Finanzsektor und für die ausgewogene Entwicklung der gesamten nationalen Wirtschaft.

Für die Umsetzung dieser Ziele müssen die Hauptausrichtungen der Geld- und Kreditpolitik festgelegt und strategische Prioritäten zur Stärkung der finanziellen Sicherheit der Ukraine in den aktuellen Realitäten und der Nachkriegssituation

definiert werden.

Fazit und Schlussfolgerungen

Es wurden die aktuellen Probleme der staatlichen Wirtschaftsverwaltung in der Ukraine untersucht, die unter den Bedingungen des Krieges entstanden sind. Die Hauptschwierigkeiten und Herausforderungen für die ukrainische Wirtschaft wurden im Kontext der Besetzung eines Teils des Territoriums und der militärischen Auseinandersetzungen analysiert: ein Rückgang der Produktion und des Warenabsatzes, ein Rückgang der Investitionen und des Verkaufs, steigende Haushaltsausgaben für militärische Bedürfnisse sowie eine Kürzung der sozialen Ausgaben.

Aus der Analyse der Haupttrends der zukünftigen wirtschaftlichen Entwicklung wurde festgestellt, dass das Konzept der nachhaltigen Entwicklung in der Ukraine auf der Erreichung eines Gleichgewichts zwischen wirtschaftlichen, sozialen und ökologischen Aspekten basiert. Dieses Konzept umfasst grundlegende Prinzipien wie die Bekämpfung der Armut, qualitativ hochwertige Bildung, Geschlechtergerechtigkeit, die Entwicklung der Landwirtschaft, würdige Arbeitsplätze, wirtschaftliches Wachstum, Zugang zu erschwinglicher Energie, sauberem Wasser und angemessener Sanitärversorgung.

Die Aufgaben des ukrainischen Volkes und der Regierung wurden definiert, um einen kontrollierten Ausstieg der nationalen Wirtschaft aus der Nachkriegskrise sicherzustellen, mögliche Wege zur Überwindung der genannten Probleme aufzuzeigen und den nachhaltigen Entwicklungsprozess der ukrainischen Wirtschaft fortzusetzen.

Es wurden Ansätze zur Transformation des rechtlichen Rahmens identifiziert, um die Effizienz des Systems der staatlichen Verwaltung im Bereich des wirtschaftlichen Schutzes zu erhöhen. Die besten Lösungen zur Überwindung des technischen Defizits und zur Steigerung der Wettbewerbsfähigkeit der Ukraine in der Nachkriegszeit wurden festgelegt, insbesondere die Einführung eines innovativen nationalen Modells für die Entwicklung von Spitzentechnologien.

Es wird empfohlen, den Aspekt der zivilisatorischen Phase der Gegenwart – die

digitale Wirtschaft – einzuführen, da diese weiterhin eine entscheidende Rolle bei der Integration der Ukraine in den europäischen digitalen Raum spielt. Sie unterstützt die Implementierung innovativer Technologien während des Krieges und trägt zur Stabilisierung des Staates bei.

Unter den aktuellen Kriegsbedingungen wird die digitale Wirtschaft der Ukraine helfen, wirtschaftliche Stabilität durch effektive staatliche Verwaltung zu gewährleisten. Darüber hinaus erleichtert sie den Übergang zur Phase des Wiederaufbaus nach dem Krieg und die weitere Integration in die Europäische Union.

KAPITEL 2 / CHAPTER 2²

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN ECONOMIC TRANSFORMATIONS

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-32-00-001

Introduction

The current stage of economic development is characterized by intensive transformational processes that impact all areas of entrepreneurial activity. Globalization, digitalization, and changes in society's environmental and social priorities require entrepreneurs to adapt to new conditions by implementing innovative approaches to business management, particularly in the direction of sustainable development. Sustainable business development ensures a transition to long-term economic growth while simultaneously maintaining ecological balance and upholding social responsibility, which has become a popular approach to conducting business activities today.

In their research, Lazorenko T. and Sholom I. showed that sustainability, when systematically managed, can create and maintain opportunities to enhance a enterprise's competitiveness [10]. Daily H. proved that this opportunity is formed despite the impact of challenges associated with the need for investment in cutting-edge technologies, optimization of resource use, and modernization of management systems, etc. [6-7]. In the same context, Horbanyova V. emphasizes that in the conditions of rapid economic transformations, the issue of sustainable development is of utmost importance [3]:

- For small and medium-sized entrepreneurs, for whom it is critically important to achieve stability in operations by maximizing the value of Hicks-Lindahl aggregate income flow;

-For large enterprises, quick economic adaptability in the long term is essential, provided that at least the total capital through which was achieved is preserved.

In this context, we agree with the statements of scholars regarding the significance of studying the features and approaches to sustainable entrepreneurship development

²Authors: Kulinich Tetiana, Prosovykh Olha

and the necessity of identifying optimal ways to preserve the functionality and adaptability of entrepreneurs to changes in the dynamic external environment.

Considering the outlined positions, the research initiated by the authors aims to analyze the characteristics that determine the sustainable development of entrepreneurship in the context of external environmental transformations and identify ways to optimize business management from the perspective of its reorientation towards the principles of sustainability and responsibility.

2.1. Characteristics of sustainable entrepreneurship development in the context of economic transformations.

The authors emphasize that sustainable entrepreneurship development in the context of economic transformations is a strategic approach to business management aimed at ensuring stable functioning and rapid adaptability through the controlled maximization of the Hicks-Lindahl aggregate income flow.

Thus, we agree with Grechko A. and Ocheretyana O., statements that this is because the Hicks-Lindahl aggregate income is the main indicator that considers changes in welfare and resource efficiency in the economy based on consumer preferences and expenditures [4].

At the same time, considering that we view economic transformations as processes of significant changes in the economic structure and functioning aimed at adjusting efficiency and adapting to new conditions, needs, and challenges, sustainable entrepreneurship development in such conditions involves transformations that are focused on the continuous optimization of all economic processes.

These processes concern the use of limited resources through their integration with ecological (environmentally, energy, and material-saving) technologies, including [2; 6-7; 11]:

- extraction and processing of raw materials;
- creation of environmentally acceptable products;

- minimization, recycling, and disposal of waste;
- development oriented towards human well-being.

The content of the above statements allows us to outline the characteristics that directly or indirectly define the sustainable development of entrepreneurship.

Thus, the main characteristic of sustainable entrepreneurship development is the maximization of the aggregate income flow, provided that the aggregate capital used to generate this income is at least maintained and ideally— increased [6]. It means that a business must generate profit without depleting or degrading the main types of capital, among which the most commonly highlighted are physical, natural, and human capital.

Some scholars, such as Daly G., Lazorenko T., and Sholom I., highlight the importance of maintaining financial capital. In our opinion, this could make sense, as finances are important for ensuring the sustainable development of an entrepreneur. Therefore, the preservation and growth of the types of capital we have identified are important for ensuring the long-term stability and development of the enterprise, provided there is a balance between financial and other types of capital, so as not to reduce business efficiency through short-term profit maximization.

Within the framework of sustainable development, it is important to determine which types of capital should be preserved and in what proportions, as different types of capital can be either interchangeable or complementary (depending on the specific circumstances and the entrepreneur's strategy). Let's take a closer look at the types of capital that are a priority to preserve [3; 10-11]:

1. Physical capital — this refers to the means of production, infrastructure, machinery, and equipment. Entrepreneurs need to maintain or upgrade this capital to sustain and improve the efficiency of production processes (which is possible through the application of innovative technologies and the improvement of resource efficiency), while ensuring that no harm is done to the environment.

2. Natural capital refers to the resources of nature (land, water, air, minerals, biodiversity) that serve as the foundation for production and sustaining life. It is important not only to preserve natural capital but also to develop ways for its

restoration and sustainable use. In particular, entrepreneurs should aim to minimize the negative impact on the environment by adopting eco-friendly technologies, reducing emissions and waste, and supporting the ecological renewability of resources.

3. Human capital refers to the knowledge, skills, health, and intellectual resources of the people working for the entrepreneur. Entrepreneurs focused on sustainable development should invest in the development of human capital through education, professional training, and improving working conditions. Such investments not only increase labor productivity but also help entrepreneurs adapt to new technological and social challenges.

4. Financial capital refers to money, credit, and other financial assets used for investments in innovation, production modernization, human capital development, as well as ensuring long-term financial stability.

Thus, maximizing the total income flow in sustainable development means that the enterprise must create a stable economic outcome while preserving and developing all types of capital [6-7].

The interchangeability or complementarity of different types of capital becomes a critical factor in determining the sustainable development strategy, as the impact of capital can lead to changes in other aspects of the business and its ability to adapt to change.

The core characteristic of sustainable entrepreneurship is the managed maximization of the total income flow while preserving the total capital through which this income is generated.

Among the accompanying characteristics of sustainable entrepreneurship development are: the valuation of preserved capital, especially environmental resources; promoting the fair distribution of goods within the economy; and supporting the integrity of biological and physical natural systems. These characteristics align with the process of maximizing the total income flow (Hicks-Lindahl criterion) through the optimization of business management activities [8].

It should be noted that the valuation of preserved capital, especially environmental resources, is a characteristic of sustainable entrepreneurship development.

Gerasymchuk Z.V. and Khvesyuk M. point out that this valuation involves calculating the value of the capital used by the entrepreneur to generate income, particularly in the context of natural and production resources [1; 11]. The valuation allows for assessing the economic efficiency of resource use and predicting which of them require restoration or protection to ensure the long-term stability of both the business and the environment. In this context, the two types of sustainability that determine the valuation of capital are as follows:

1. Weak sustainability — this is the concept where natural and production capital may decrease over time. It suggests that certain natural resources can be used (for example, non-renewable resources) if the economic income derived from their use can compensate for the costs of their restoration, by the specifics outlined in Table 1.

Table 1 - Components of the weak sustainability concept of entrepreneurship.

Components of weak sustainability	Features of weak sustainability formation	Example of weak sustainability formation
Substitution of natural resources with other types of capital*	Entrepreneurs can use natural resources (especially non-renewable ones, such as oil, gas, minerals) to create investment projects, technologies, or other assets that will generate profit in the future	For instance, oil extraction can be used to create resources for producing alternative energy, such as solar or wind energy, or to develop new materials that reduce the need for fossil resources.
Economic compensation for restoration costs	If the resources used by entrepreneurs are limited and cannot be restored in a short period, weak sustainability assumes that the costs of their extraction and use must be compensated through investments in restoration or the creation of new resources or assets	For example, a portion of the profits from the sale of non-renewable resources can be directed towards research and development of renewable resources, infrastructure projects, or the conservation of ecosystems in other areas.
Flexibility in approaches to managing natural resources	It is important to have a flexible approach to managing natural resources. This means that entrepreneurs must be prepared to adjust their strategies for using natural resources based on market changes, technological advancements, or ecological conditions.	Another example is the importance of flexibility, which allows for the substitution of certain non-renewable natural resources or adjusting their use to conditions of scarcity.

Note

* In this case, the substitution of natural capital should occur through investments in human capital (scientific and technological development, employee training) or in infrastructure that enhances productivity and reduces dependence on natural resources.

A source: formulated by the author based on [2; 4; 7]

In this context, the valuation of natural resources within the framework of weak

sustainability involves [4; 7]: 1) calculating the cost of substituting natural resources with other types of capital (which should include not only the direct costs of extraction and processing but also potential costs for ecological restoration or environmental impact); 2) calculating the economic compensation for restoration costs.

2. Strong sustainability is a concept in which natural capital should not decrease over time. Natural resource use must be balanced and allow for restoration at a rate that preserves ecosystems and natural environments. [6-7]. It means that businesses exploiting non-renewable resources (such as oil, gas, coal, or minerals) should allocate a portion of their profits and invest in the restoration and conservation of valuable natural resources, such as forests, water resources, soils, or biodiversity, by the specifics outlined in Table 2.

Table 2 —Components of the strong sustainability concept of entrepreneurship

Components of strong sustainability	Features of strong sustainability formation	Example of strong sustainability formation
A portion of profits is directed towards the restoration of natural resources	Allocating a portion of profits for investments in the restoration and conservation of non-renewable natural resources, such as forests, water resources, soil, or for the preservation of biodiversity	An entrepreneur engaged in oil extraction might allocate a portion of their profits to forest planting or other conservation efforts, such as restoring lost wetlands or protecting endangered species.
Investments in the conservation of ecosystems and natural habitats	Entrepreneurial responsibility for the preservation of natural ecosystems, which are foundational for many resources, including water, air, soil, and forests	Funding programs for nature conservation and biodiversity preservation. Restoration of degraded lands (e.g., reforestation on cleared areas or reclamation of land after mineral extraction). Implementation of projects for water resource conservation, such as reservoir cleaning or wetland restoration.
Integration of environmental standards into business models	Adopting the strong sustainability concept as part of a development strategy, which includes creating a business model focused on ecological preservation and social sustainability.	Entrepreneurs should implement environmentally friendly technologies that reduce negative impacts on nature, such as using solar or wind energy.. Entrepreneurs should conduct environmental audits to continuously assess and reduce their negative impact on the environment, as well as develop green products or services that align with sustainable development requirements.

A source: formulated by the author based on [2; 5-7]

In this context, the valuation of natural resources within the framework of strong sustainability entails [6-7]:

1) calculating the value of natural resources based on their renewability and importance to the ecosystem;

2) investing in the restoration of natural capital, particularly in environmentally friendly technologies that reduce resource consumption and minimize the enterprise's ecological footprint (at a cost equivalent to the natural capital expended);

3) integrating long-term environmental costs into entrepreneurs' financial models to determine the true value of the natural resources used and account for future environmental needs.

This capital valuation of capital is an important tool for determining the path to sustainable entrepreneurship development. It allows for the optimization of natural resource use in business activities and enables entrepreneurs to implement effective mechanisms for their restoration and conservation, ensuring economic benefits while minimizing the negative impact on the environment.

Kaminsky P.D. emphasizes the importance of a fair distribution of benefits in the economy, which adjusts the value of Hicks-Lindahl's aggregate income [8]. According to his views, fairness in the economic context is ensured through access to resources and opportunities for different social groups, which allows each participant in the economic process to achieve their goals and realize their potential.

Thus, the main aspects of forming this characteristic are as follows (Table 3): equal access to resources and opportunities; expanding the options available for human capital; realizing the potential and opportunities of each participant; impact on social and economic mobility.

According to this characteristic, the adjustability of the Hicks-Lindahl aggregate income flow is achievable with a fair distribution of benefits in the economy, namely when there is equal access to resources and opportunities for all population groups.

Herasymchuk Z. V. emphasizes the importance of promoting the integrity of biological and physical natural systems to ensure the adjustability of the Hicks-Lindahl aggregate income flow values [1].

Table 3 - The main aspects of forming a fair distribution of benefits in the economy as a characteristic of sustainable development

Components of a fair distribution of benefits	Features of forming a fair distribution of benefits	The impact of a fair distribution of benefits on the value of the Hicks-Lindahl aggregate income flow.
Equal access to resources and opportunities	Ensuring fairness in the economy through accessibility – all social groups should have equal access to essential resources such as land, capital, information, technologies, and other key elements of economic activity	All participants in the process of forming the Hicks-Lindahl income flow should have the opportunity to use the benefits for their own development or to improve their quality of life.
Expanding the options available for human capital	Providing opportunities for individuals to realize their potential through access to education, professional development, healthcare, and other factors that contribute to the development of human capital.	The opportunity for every participant in the economic process, regardless of social or economic status, to acquire the skills and knowledge necessary to generate the Hicks-Lindahl income flow
Realizing the potential and opportunities of each participant	Supporting inclusive policies that enable people from different social groups to realize their opportunities.	Support through the income flow for low-income groups, those facing discrimination, and individuals in economically vulnerable situations
Impact on social and economic mobility	Enhancing social and economic mobility, meaning the ability for individuals to change their social and economic status through their own efforts and abilities.	It allows everyone to contribute to maximizing the value of the Hicks-Lindahl aggregate income flow, ensuring personal development and success, regardless of initial conditions.

Note / *through the creation of opportunities for education, employment, and social security.

A source: formulated by the author based on [1-2; 5]

This characteristic is focused on the contribution of entrepreneurs to ensuring global biosphere stability through the integration of principles of ecological sustainability into their business activities, aimed at reducing the negative impact on the natural environment and preserving natural systems for future generations.

Thus, the main aspects of forming this characteristic are as follows (Table 4): general support for ecosystems, ensuring global biosphere stability; interaction of biological and physical components of nature.

According to this characteristic, the adjustability of the Hicks-Lindahl aggregate income flow is achievable through the entrepreneur's contribution to the integrity of biological and physical natural systems, specifically when this process becomes the foundation for ensuring the development and stability of the biosphere. It requires the

integration of ecological principles into all areas of economic activity, the preservation of ecosystems, the restoration of damaged natural environments, and the support of biodiversity.

Table 4 - The main aspects of promoting the integrity of biological and physical natural systems as a characteristic of sustainable development

Components of promoting natural systems	Features of promoting the integrity of biological and physical natural systems	The impact of promoting the integrity of natural systems on the value of the Hicks-Lindahl aggregate income flow.
General support for ecosystems	Support from the entrepreneur for the health of ecosystems that perform essential functions necessary for the life of humans and all living organisms.	The implementation of measures by the entrepreneur for water and air purification, climate regulation, pollination of plants, biodiversity preservation, and many others.
Ensuring global biosphere stability	Preservation of the biological and physical balance in natural systems.	The entrepreneur's focus on supporting the health of ecosystems, which, in turn, will help maintain the balance between living and non-living components of the Earth.
Interaction of biological and physical components of nature	Considering the interconnections between biological and physical components of nature.	Ensuring the sustainable use of resources, which minimizes disruptions to natural cycles and supports economic productivity through balanced interaction with the environment.
Preservation of existing ecosystems and their restoration after degradation	Restoration of degraded lands, conservation of water resources, reforestation, and preservation of biodiversity, through which the entrepreneur contributes to enhancing ecosystem stability as well as restoring their beneficial functions.	Contributing to economic growth by enhancing the utility of ecosystems for business and society, thereby increasing the value of the Hicks-Lindahl aggregate income flow.
Promoting biodiversity	Creating conditions to support the diversity of living organisms and their habitats.	Increasing the resilience of natural systems through biodiversity preservation, which ensures a stable flow of ecosystem services and sustainable economic income

A source: formulated by the author based on [1; 6]

2.2. The main ways to optimize business management through the entrepreneur's reorientation towards the principles of sustainability and social responsibility

Within the scope of the outlined study, we emphasize that ways to optimize business management are aimed at reorienting the entrepreneur toward the principles of sustainability and responsibility.

According to the analysis of the works of M. Khvesyk, I. Bystryakov [11], and Herasymchuk Z.V. [1], these pathways encompass various theoretical approaches and practical measures that help adapt the business to the requirements of stability in operation or economic adaptability in the long-term perspective while ensuring the preservation of the total capital through which these goals are achieved.

So, the main ways to optimize business management should create opportunities for shaping and adjusting the process of maximizing the value of the Hicks-Lindahl aggregate income flow through its reorientation towards the principles of sustainability and social responsibility [6-7].

It is advisable to implement this according to the details in Figure 1.

<i>Implementation of environmental standards</i>	<i>Development of the entrepreneur's social responsibility.</i>	<i>Investments in human capital.</i>	<i>Transition to a circular economy.</i>
<i>Focus on long-term planning of the Hicks-Lindahl aggregate income values</i>	<i>Ways to optimize business management (improving the efficiency, productivity, and effectiveness of the enterprise by enhancing management decisions, processes, and resources)</i>	<i>Increasing transparency and engagement with stakeholders.</i>	
	<i>Increasing operational transparency and engagement with stakeholders.</i>		

Figure 1. The main ways to optimize business management through the entrepreneur's reorientation towards the principles of sustainability and social responsibility

A source: formulated by the author based on [1; 6-7; 11]

Thus, optimizing business management involves the use of methods, tools, and strategies that enable the implementation of [3-4; 11]:

1. The introduction of environmental standards – this is the process of integrating defined norms, requirements, and principles aimed at environmental conservation into the activities of businesses, organizations, and government institutions;

2. The development of the entrepreneur's social responsibility – this is the process through which entrepreneurs integrate social, environmental, and ethical principles into their business strategy, operations, and interactions with all stakeholders.

3. Investments in human capital are the investment of resources in the development and improvement of skills, knowledge, health, and potential of individuals, which contribute to enhancing their productivity and quality of life.

4. The transition to a circular economy is a shift in the economic model aimed at maximizing resource utilization through reuse, restoration, and recycling.

5. Focus on the long-term planning of the Hicks-Lindahl aggregate income values – this principle of analyzing and assessing aggregate income in the economy, based on considering both current outcomes and long-term prospects.

6. Increasing transparency and engagement with stakeholders is the process in which entrepreneurs actively disclose information about their operations, financial performance, and the environmental, social, and ethical aspects of their work to all stakeholders.

7. Innovations and digitalization of the Hicks-Lindahl income maximization process involve the application of cutting-edge technologies and innovative approaches to optimize and maximize aggregate income within the Hicks-Lindahl economic model.

So, ways to optimize business management within the framework of implementing environmental standards involve the use of environmentally friendly technologies and resource-saving production methods (to minimize the negative impact of economic, production, and commercial operations on the environment) through their certification in accordance with international standards.

At the same time, the process of reorienting the entrepreneur towards the

principles of sustainability and social responsibility includes (Table 5): the use of environmentally friendly technologies; resource-saving production methods; certification according to international environmental standards; utilizing the benefits of implementing environmental standards.

The development of social responsibility of the entrepreneur is an important component of modern business, which takes into account the economic, social, and environmental interests of society.

At the same time, reorienting the entrepreneur to the principles of sustainability and social responsibility includes (Table 6): supporting local communities; transparency and integrity in decision-making and fulfilling commitments; adhering to ethical standards.

Table 5 - Ways to optimize business management within the framework of implementing environmental standards

Components of the process of reorienting the entrepreneur towards the principles of sustainability and social responsibility	The content of reorienting the entrepreneur towards the principles of sustainability and social responsibility	General practices for optimizing the management of business activities for entrepreneurs
Use of environmentally friendly technologies	Implementation of cutting-edge technologies that reduce the negative impact on the environment	Waste recycling technologies Energy efficiency Environmentally friendly production
Resource-saving production methods	Replacing traditional resource-intensive methods with more efficient and resource-saving ones.	Reduction of water consumption Raw material substitution Reduction of emissions and noise
Certification according to international environmental standards	Certification that confirms the entrepreneur's compliance with international standards.	Implementation of ISO 14001 Certification of economic, production, and commercial operations under ISO 14001
Leveraging the benefits of implementing environmental standards	Utilizing the opportunities that arise from adhering to environmental standards.	Reduction of operational costs Improvement of the entrepreneur's image Increase in competitiveness

A source: formulated by the author based on [1; 3-4; 11]

Thus, socially responsible activities contribute to a positive image of the entrepreneur, enhance trust from consumers and partners, and create sustainable competitive advantages.

Investments in human capital are one of the core factors for the sustainable development of any organization and the economy as a whole.

These investments contribute to increased productivity, innovation, employee satisfaction, and enhanced competitiveness in the market [8].

In this context, it is important to focus on three main aspects (Table 7): supporting employees' professional development; improving working conditions; creating an inclusive work environment.

Table 6 — Ways to develop entrepreneurial social responsibility

Components of the process of reorienting an entrepreneur	The essence of the entrepreneur's reorientation towards the principles of sustainability and social responsibility	General practices for the development of social responsibility
Support for local communities	Interaction with local communities and support for their social, cultural, and educational projects helps to establish strong connections between the business and society/	It may include financial or material assistance to educational institutions, support for local charitable initiatives, or participation in volunteer programs.
Transparency	Transparency in business operations involves openness in relationships with stakeholders, including shareholders, customers, suppliers, employees, and local communities.	This includes providing complete, accurate, and accessible information about the entrepreneur's activities, which strengthens trust in it.
Integrity	Integrity involves honesty and accountability in decision-making and fulfilling commitments, including fair wages, adherence to labor laws, and creating comfortable working conditions.	Providing decent working conditions and respecting employees' rights enhances their loyalty and productivity, which positively impacts the entrepreneur's success in the long term.
Adherence to ethical standards	Ethical standards define the values and principles that guide a entrepreneur's operations, particularly its approach to partners, customers, competitors, and employees.	This includes compliance with legislation, combating corruption, ethical marketing, and rejecting discrimination.

A source: formulated by the author based on [1; 8; 11]

Investments in human capital contribute to the personal and professional development of employees and enhance the efficiency of companies and public

institutions [8]. In the long term, such initiatives reduce employee turnover, increase productivity, improve the employer's reputation, and stimulate economic growth at the national level.

The transition to a circular economy is a concept that contrasts with the traditional linear economy ("take – make – dispose") and aims at creating closed-loop resource usage cycles.

Table 7 — Ways of directing investments in human capital

Components of the process of reorienting entrepreneurs	The essence of reorienting entrepreneurs towards the principles of sustainability and social responsibility	General practices of investment in human capital
Supporting employees' professional development	Supporting continuous learning and development of competencies that align with the needs of the modern labor market and foster adaptability to changes.	Organizing training, qualification enhancement courses, and professional development programs. Implementing mentoring and coaching programs. Creating individual development and career growth plans for employees.
Improving working conditions	Providing physically and psychologically safe working conditions, as well as supporting work-life balance.	Introducing health insurance programs and employee wellness support. Improving working conditions, such as modern equipment and ergonomics of workspaces. Offering flexible work schedules, remote work options, and additional days off.
Inclusive work environment	Promoting gender equality, respect for human rights, avoiding discrimination, and creating equal opportunities for all employees.	Implementing inclusion and anti-discrimination policies. Supporting cultural diversity within teams. Organizing training on inclusion, gender equality, and human rights.

A source: formulated by the author based on [2-4; 10-11]

In this context, it is important to focus on three main aspects (Table 8): reuse; material recycling; closed loops for products and materials; renting and sharing. The transition of an entrepreneur to a circular economy is not only beneficial but essential for sustainable development, as it supports initiatives for resource conservation and environmental protection.

Table 8 — Paths to the transition to a circular economy

Components of the process of reorienting an entrepreneur	The content of the entrepreneur's reorientation towards sustainability and social responsibility principles	General practices of investing in human capital
Resource reuse	Extending the lifespan of products through repair, modifications, or reuse	Reuse of packaging, equipment, furniture, and other goods, which reduces the demand for new resources
Material recycling	Instead of sending waste to landfills, materials are recycled and become raw materials for the production of new products.	Recycling of plastics, metals, paper, and textiles.
Waste reduction	Reducing the volume of waste at all stages of the production cycle – from product design to its disposal.	Creating products that are easier to recycle or decompose, as well as improving production processes to minimize waste.
Closed loops for products and materials	Designing products that are intended for closed-loop resource use from the very beginning.	Modular smartphones or furniture that can be easily disassembled for component reuse.
Renting and sharing	The shared consumption economy model.	Products are not purchased but are rented or shared among multiple users.

A source: formulated by the author based on [2; 7; 9]

The entrepreneur's focus on long-term planning for Hicks-Lindahl aggregate income values takes into account sustainable growth and a balance among economic, social, and environmental interests. In this regard, the process of reorienting the entrepreneur toward sustainability and social responsibility principles includes (Table 9): sustainable innovations and long-term investments; prioritizing stable growth over short-term profits; adapting to market and environmental challenges.

Thus, income planning according to Hicks-Lindahl in modern conditions becomes an important tool for achieving sustainable growth, where economic benefits are integrated with environmental care and social needs. This approach helps reduce risks associated with short-term decisions and lays the foundation for a strong and resilient economy in the long term.

Increasing transparency and actively engaging stakeholders are key aspects of a modern socially responsible and sustainable business strategy.

Table 9 — Ways to ensure a focus on long-term planning of hicks-lindahl aggregate income values

Components of the process of reorienting an entrepreneur	The essence of the entrepreneur's shift towards the principles of sustainability and social responsibility	General practices for long-term planning of the Hicks-Lindahl aggregate income values
Sustainable innovations and long-term investments	The implementation of cutting-edge technologies and solutions that help reduce the negative impact on the environment, optimize resource usage, and improve production efficiency.	Renewable energy sources, eco-friendly production technologies, and the circular economy (where products are recycled and reused).
Prioritization of stable growth over short-term profits	The abandonment of excessive resource use that depletes ecological capital, requiring companies to shift towards models where revenues grow gradually, but over a long period	Income should not only account for current revenues but also the ability of the economic system to sustain these revenues in the future.
Adaptation to market and environmental challenges	The implementation of ESG (Environmental, Social, and Governance) practices, which allows for the consideration of these aspects in management and planning	Enhancing the resilience of entrepreneurs to external risks, enabling them to better respond to environmental changes and legislative requirements, while ensuring long-term socio-economic benefits.

A source: formulated by the author based on [2; 7; 9-10]

This approach involves open communication, considering the interests of partners, employees, and the public, which helps build trust, improve decision-making efficiency, and strengthen corporate reputation.

The process of reorienting the entrepreneur towards the principles of sustainability and social responsibility includes (Table 1.10): expanding open communication; involving stakeholders in the decision-making process; developing partnerships; stimulating an internal culture of responsibility.

These optimization strategies allow entrepreneurs to focus on long-term values and adapt to new socio-environmental challenges, ensuring stability and a positive impact on society and the environment.

The focus on innovation and the digitalization of the Hicks-Lindahl income maximization process play a key role in modern automation, monitoring, and optimization processes, helping to reduce the negative impact on the environment and improve operational efficiency. At the same time, the process of reorienting the

entrepreneur towards the principles of sustainability and social responsibility includes (Table 1.11) [9; 11]: automation of processes; monitoring of environmental indicators; resource optimization; digital twins.

Table 1.10 — Ways to increase transparency and stakeholder engagement

Components of the process of reorienting an entrepreneur	The essence of the entrepreneur's shift towards the principles of sustainability and social responsibility	Common practices for increased transparency and active stakeholder engagement
Expanding open communication	Providing access to information about the activities of the entrepreneur, transparency in indicators and environmental initiatives helps to build trust on the part of stakeholders.	Publication of financial reports, regular information about income, costs and allocation of resources create conditions for assessing the stability of the company.
Involvement in the decision-making process	Involving partners, employees and the public in discussing strategic decisions, including their opinions and assessing the impact on society and the environment.	Consultations with partners. Internal interaction with employees. Community involvement. Consideration of environmental aspects.
Development of partnerships	Cooperation with state, public and international organizations.	Exchange of experience, access to new knowledge and resources, as well as the formation of joint decisions for the benefit of society.
Stimulating an internal culture of responsibility.	Forming employees' understanding of the importance of their contribution to the sustainable development of the company and increasing their participation in decision-making.	Increasing awareness of mission and values. Involving employees in the decision-making process. Developing leadership and supporting teamwork.

A source: formulated by the author based on [2; 8-9]

These strategies enable the entrepreneur to maintain the creation of more sustainable and efficient operational models, helping to reduce the environmental footprint and improve business economic performance. This allows the creation of a foundation for measuring changes in welfare depending on the state of production conditions or external factors (such as environmental or social changes).

Table 1.11— Ways to implement innovation and digitalization in the Hicks-Lindahl income maximization process.

Components of the process of reorienting an entrepreneur	The content of the entrepreneur's reorientation towards the principles of sustainability and social responsibility	General practices for implementing innovation and digitalization
Process automation	The use of sensors, detectors, and software	Automating many operational processes, reducing the need for human labor and minimizing errors.
Monitoring of environmental indicators	Digital platforms enable continuous monitoring of the environmental condition, including the level of pollutant emissions, and the quality of water, air, and soil.	Real-time data collection, enabling quick responses to changes and optimizing the environmental impact.
Resource optimization	The use of artificial intelligence algorithms and big data	Forecasting resource needs, such as energy consumption or water usage, and adapting processes accordingly.
Environmental digital platforms	The development of environmental digital platforms promotes more sustainable development and enhances transparency in environmental reporting.	Integrating environmental data with other business processes.
Digital twins	Digital twin technology allows the creation of accurate virtual copies of physical objects or processes for simulating and analyzing their impact on the environment.	Testing various optimization strategies before their implementation in real life, reducing risks and losses.

A source: formulated by the author based on [2-3; 9; 11]

Summary and conclusions.

The research findings indicate that sustainable entrepreneurship in the context of economic transformations is a strategic approach aimed at ensuring the stable functioning of businesses and their ability to adapt. In this context, the following conclusions can be made:

1. Maximizing the Hicks-Lindahl aggregate income flow is a core factor in sustainable development, as this indicator reflects changes in welfare and the efficiency of resource use in the economy, taking into account consumer preferences and cost.
2. The main characteristic of sustainable entrepreneurship is the aggregate income

flow maximization while preserving the total capital, including ecological resources, that support this income. Other important characteristics include the monetary evaluation of preserved capital, promoting the fair distribution of wealth in the economy, and the conservation of biological and physical natural systems/

3. The main ways to optimize the management of business activities include the implementation of environmental standards, the development of entrepreneurial social responsibility, investments in human capital, the transition to a circular economy, a focus on the long-term planning of Hicks-Lindahl aggregate income values, increased transparency and interaction with stakeholders, as well as innovation and digitalization in the Hicks-Lindahl income maximization process.

KAPITEL 3 / CHAPTER 3³ NON-CURRENT ASSETS DIGITAL ACCOUNTING OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE ACCENT 7.4 AND AI POSSIBILITIES

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-32-00-013

Вступ

Воєнний стан обумовив знищення та втрату основних засобів багатьох аграрних підприємств. Окрім того агробізнес спрямував значні зусилля на допомогу Збройним силам України (ЗСУ). Це знайшло вияв у передачі, відчуженні основних засобів та спонукало до внесення низки змін до нормативно-правового забезпечення питань обліку операцій з основними засобами в умовах воєнних дій, зокрема в цифровому середовищі програмних продуктів. Тому аспекти обліку операцій з основними засобами є доволі актуальними в контексті відновлення агросектору після війни та реалізації сталого розвитку сільського господарства.

Спектр проблемних ділянок обліку операцій з основними засобами включає: детальну та всебічну оцінку чинних нормативно-правових документів, що регулюють ділянку класифікації надзвичайних подій та аспекти ліквідації наслідків воєнних дій на території України; покращення класифікаційних ознак основних засобів та узагальнення інформації про них у Плані рахунків [10] та фінансовій звітності аграрного підприємства; удосконалення обліку примусового відчуження, вилучення основних засобів, а також їх добровільної передачі в умовах воєнних дій; цифрову облікову фіксацію основних засобів, що залишилися на непідконтрольних територіях, або ж у зонах ведення бойових дій із використанням технологій ШІ та дронів на основі зарубіжних підходів.

Віддаючи належну увагу численним науковим напрацюванням вчених у напрямі покращення обліку операцій з основними засобами в умовах воєнного стану слід зазначити, що чимало питань потребують подальшого ґрунтовного дослідження та розкриття. Серед вітчизняних вчених, варто виокремити наукові дослідження Т.І. Вініченка, А.С. Гиленко, Т.А. Жадана, О.П. Колісник, М.В.

³Authors: Manachynska Yuliya

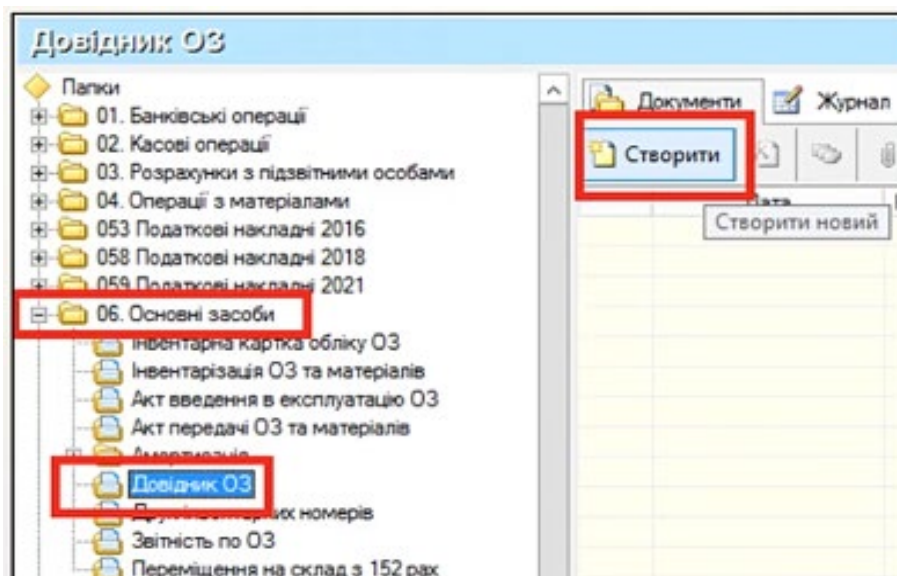
Кравченко, Н.В. Лозової, Г.С. Майдуди, А.В. Найди, Н.Ю. Марко, Г.Є. Павлова, К.К. Приходько, Н.М. Проскуріна, Г.В. Пчелинської, М.О. Сулими, Д.Р. Смірнова, Х.С. Чигіна та інших. Зокрема досить поглибленого розкриття потребують такі ділянки, як: покращення ефективності використання основних засобів аграрних підприємств в умовах погіршення родючості ґрунтів та застарілості сільськогосподарської техніки; удосконалення системи електронного документообігу операцій з основними засобами за стадіями їх життєвого циклу та аспектів відображення узагальненої інформації про них у звітності; активне впровадження цифрових технологій, а також технологій ШІ та дронів під час процедури проведення інвентаризації основних засобів на невідконтрольних територіях, або на території ведення бойових дій.

3.1. Цифровізація обліку операцій з основними засобами в середовищі програми «Акцент 7.4»

Для цифровізації облікового циклу, в тому числі ділянки відображення операцій з необоротними активами на аграрних підприємствах за часту застосовується програмний комплекс «Акцент 7.40 – бухгалтерський облік на сільгосппідприємствах» [11].

Варто зазначити, що основною характерною рисою програми «Акцент 7.40» є те, що на відміну від інших цифрових систем їй притаманна суттєва гнучкість та безпрецедентність налаштування на бізнес процеси суб'єкта господарювання, в тому числі й аграрного підприємства. «Акцент 7.40» розроблений таким чином, що діалоговий режим комунікації з базою відбувається на основі мови SQL, альтернатив якій не існує.

Безпосередньо облік операцій з основними засобами в системі «Акцент 7.40» здійснюється в однойменному Довіднику «Основні засоби». Шлях до даного довідника пролягає через закладку «Документи», папка «Основні засоби» – «Довідник ОЗ», рис. 1.

**Рис. 1 - Довідник ОЗ в середовищі програмного продукту
«Акцент 7.40 – бухгалтерський облік на сільгосп підприємствах»**

У діалоговому вікні, що відкривається слід обрати по селектору відповідну групу основних засобів, а також підрозділ групи, або безпосередньо рахунок основних засобів. Після натискання кнопки «ОК» відбувається автоматичне заповнення Довідника ОЗ. В ході процесу заповнення Довідника ОЗ на екрані з'являється повідомлення, наочно представлене на рис. 2.

Тобто, з рис. 2 наглядно помітно, що система перепитує дану проведення вибірки первісної вартості відібраних основних засобів аграрного підприємства, а також безпосередньо накопиченої суми зносу за відповідними об'єктами агрофірми. Також відбувається автоматичний розрахунок залишкової вартості основних засобів на аграрному підприємстві в цифровому середовищі «Акцент 7.40».

Слід зазначити, що заповнення Довідника ОЗ здійснюється на поточну календарну дату. Для занесення до вищезгаданого Довідника нових відомостей, слід обрати у полі «дата» перше число поточного року. Додатковий функціонал при цьому застосовувати не потрібно, рис. 3.

Адже при внесенні даних в таблицю вони у довіднику зберігаються автоматично.

№ п/п	Найменування ОЗ	Вартість	№ №	Дата вводу ОЗ	Дата надход. ОЗ	Відсоток	Ліній. вартість	% від. розрах.	Рак віднес. затрат	Підрозділ	Центр витрат	Вид робіт	Власний балансовий рахунок	Залишкова вартість для переходу до примовного методу	Од. вим.	Періодна вартість	Знос	Залишкова вартість
1	"Богдан" АЕ 85-82 НВ	10500009	5	3/11/2012	05/11/2012	60		20	92	Група 5	92 Адміністративні витрати	Амортизація	105		шт			
2	VOLVO XC90 АЕ 0999 ІА	10500010	5	7/12/2016	20/12/2016	60		20	231	Група 5	92 Адміністративні витрати	Амортизація	105		шт			
3	ГАЗ СА3 3307 420-84 АА	10500006	5	2/11/2002	26/04/2000	60		20	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт	2200,00	2200,00	
4	ГАЗ СА3 3507 420-82 АА	10500003	5	2/11/2002	26/04/2000	60		20	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт	1800,00	1800,00	
5	ГАЗ СА3 3507 420-81 АА	10500007	5	2/11/2002	26/04/2000	60		0	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт	2150,00	2150,00	
6	ГАЗ-5312 420-86 АА	10500004	5	2/11/2002	26/04/2000	60		0	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт			
7	ЗИЛ ММЗ-554М 420-83АА	10500002	5	2/11/2002	26/04/2000	60		0	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт	2050,00	2050,00	
8	Легковий автомобіль VOLVO XC90	0	0					0		Група 5			105		шт			
9	Полуприцеп Н13К121 "Алма" №29637 АА	10500005	5	2/11/2002	26/04/2000	60		0	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт			
10	Прицеп ГКВ-819 №29636 АА	10500008	5	2/11/2002	26/04/2000	60		0	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт	3000,00	3000,00	
11	СА3 3503 420-87 АА	10500001	5	2/11/2002	26/04/2000	60		0	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт	1900,00	1900,00	
Всього:																13100,00	13100,00	

Рис. 2 - Екранна форма режиму автоматичного заповнення Довідника ОЗ в середовищі програми «Акцент 7.40 – бухгалтерський облік на сільгосп підприємствах» [11]

№ п/п	Найменування ОЗ	Вартість	№ №	Дата вводу ОЗ	Дата надход. ОЗ	Відсоток	Ліній. вартість	% від. розрах.	Рак віднес. затрат	Підрозділ	Центр витрат	Вид робіт	Власний балансовий рахунок	Залишкова вартість для переходу до примовного методу	Од. вим.	Періодна вартість	Знос	Залишкова вартість
1	"Богдан" АЕ 85-82 НВ	10500009	5	3/11/2012	05/11/2012	60		20	92	Група 5	92 Адміністративні витрати	Амортизація	105		шт			
2	VOLVO XC90 АЕ 0999 ІА	10500010	5	7/12/2016	20/12/2016	60		20	231	Група 5	92 Адміністративні витрати	Амортизація	105		шт			
3	ГАЗ СА3 3307 420-84 АА	10500006	5	2/11/2002	26/04/2000	60		20	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт	2200,00	2200,00	
4	ГАЗ СА3 3507 420-82 АА	10500003	5	2/11/2002	26/04/2000	60		20	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт	1800,00	1800,00	
5	ГАЗ СА3 3507 420-81 АА	10500007	5	2/11/2002	26/04/2000	60		0	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт	2150,00	2150,00	
6	ГАЗ-5312 420-86 АА	10500004	5	2/11/2002	26/04/2000	60		0	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт			
7	ЗИЛ ММЗ-554М 420-83АА	10500002	5	2/11/2002	26/04/2000	60		0	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт	2050,00	2050,00	
8	Легковий автомобіль VOLVO XC90	0	0					0		Група 5			105		шт			
9	Полуприцеп Н13К121 "Алма" №29637 АА	10500005	5	2/11/2002	26/04/2000	60		0	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт			
10	Прицеп ГКВ-819 №29636 АА	10500008	5	2/11/2002	26/04/2000	60		0	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт	3000,00	3000,00	
11	СА3 3503 420-87 АА	10500001	5	2/11/2002	26/04/2000	60		0	234	Група 5	234 Автогараж	Амортизація	105		шт	1900,00	1900,00	
Всього:																13100,00	13100,00	

Рис. 3 - Діалоговий режим внесення нової інформації у Довідник ОЗ в середовищі програми «Акцент 7.40»

3.2. Облік амортизації основних засобів у програмі «Акцент 7.4»

Довідник слід уважно перевірити на предмет заповнення основних полів для обчислення амортизації за відповідними групами основних засобів на досліджуваній агрофірмі. Зокрема: група ОЗ, дата надходження ОЗ, період експлуатації відповідного об'єкта ОЗ; рахунок віднесення витрат. Останнє

стосується тих об'єктів основних засобів по яких у системі слід обчислювати амортизацію за визначеним у Наказі про облікову політику аграрного підприємства методом. У разі, якщо в стовбці «Група ОЗ» встановлено нульове значення, то це є свідченням того, що по даному об'єкту основних засобів на аграрному підприємстві не здійснюється розрахунок амортизації взагалі. Після внесення всіх необхідних даних діалоговий режим «Довідника ОЗ» закривається.

Перед початком розрахунку амортизації за відповідними групами основних засобів слід обов'язково обрати «Робочий період», рис. 4.

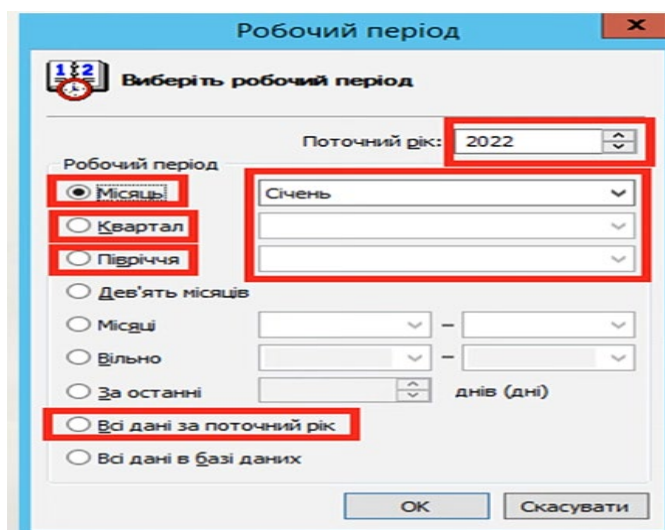

Рис. 4 - Режим встановлення робочого періоду в середовищі програми «Акцент 7.40» [11]

Таким періодом може бути обрано: місяць, квартал, півріччя, або цілий рік. Для обчислення амортизації в середовищі програмного продукту «Акцент 7.40» призначено закладку «Документи», рис. 5.

На аграрних підприємствах для створення розрахунку амортизації в середовищі програми «Акцент 7.40» застосовують папки «Основні засоби» й «Амортизація» та обираються відповідний шаблон. Діалоговий режим обрання відповідного шаблону представлений на рис. 6.

Після обрання необхідного шаблону в програмі «Акцент 7.40» призначено Відомість нарахування амортизації, рис. 7.

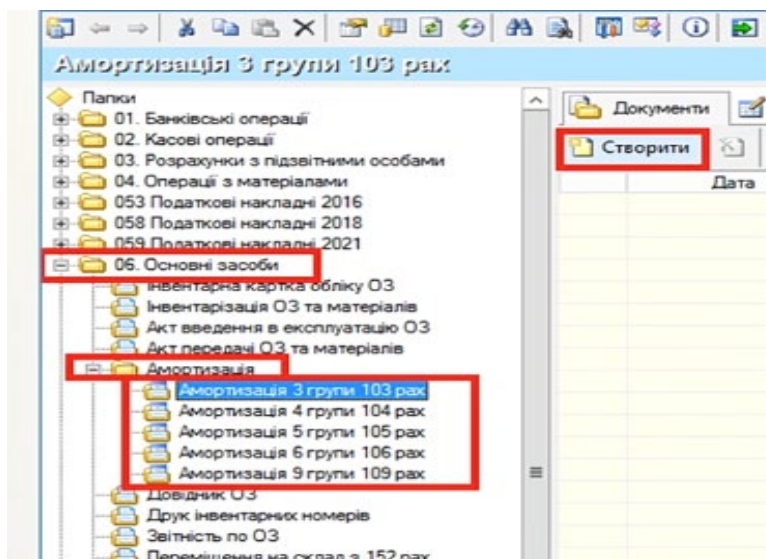

Рис. 5 - Діалоговий режим розрахунку амортизації основних засобів в програмі «Акцент 7.40», закладка «Документи» – «Створити»

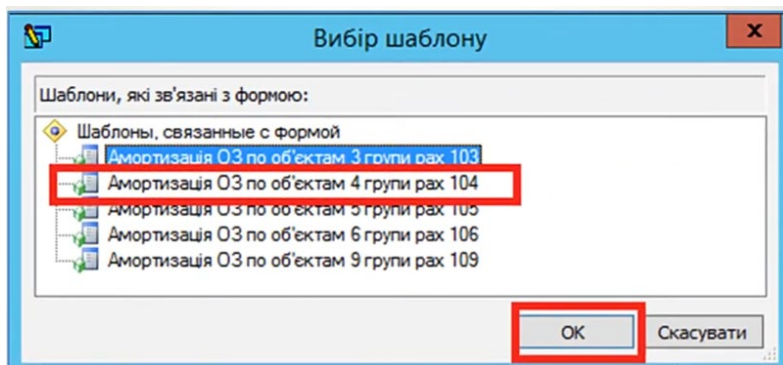

Рис. 6 - Вибір шаблону «Амортизація ОЗ по об'єктам » в програмі «Акцент 7.40» [11]

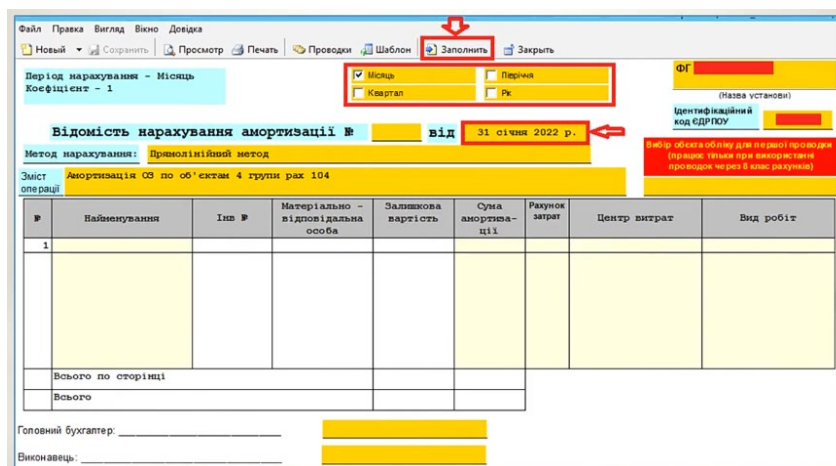

Рис. 7 - Діалоговий режим Відомості нарахування амортизації в програмі «Акцент 7.40»

У представлені на рис. 7 Відомості автоматично проставляється дата документу (за часту це останній день обраного періоду). При обранні періоду відбувається автоматичне встановлення коефіцієнту. Якщо період місяць, то коефіцієнт рівний 1; якщо квартал – коефіцієнт 3; при виборі півріччя – 6; при виборі року – коефіцієнт 12. Після завершення таких налаштувань слід скористатися кнопкою «Заповнити», рис. 8.

Файл Правка Вигляд Вікно Довідка

Новий Сохранить Просмотр Печать Проводки Шаблон **Заполнить** Закрыть

Період нарахування - Місяць
Коефіцієнт - 1

Місяць Півріччя
 Квартал Рк

ФГ _____
(Назва установи)

Відомість нарахування амортизації № _____ від 31 січня 2022 р.

Метод нарахування: Прямолінійний метод

Ідентифікаційний код ЄДРПОУ _____

Зміст операції Амортизація ОЗ по об'єктам 4 групи рах 104

Вибір об'єкта обліку для першої проводки (працює тільки при використанні проводок через 8 клас рахунків)

№	Найменування	Інв №	Матеріально - відповідальна особа	Залишкова вартість	Сума амортизації	Рахунок затрат	Центр витрат	Вид робіт
1								
Всього по сторінці								
Всього								

Головний бухгалтер: _____

Виконавець: _____

Рис. 8 - Шаблон заповнення «Відомості нарахування амортизації ОЗ» в середовищі програми «Акцент 7.40» [11]

В ході заповнення документу на екран виводяться два експрес звіти (рис. 9). При обранні типу періоду – наприклад кварталу, на аграрному підприємстві сукупна сума розрахованої амортизації збільшується у ту кількість разів, яка визначена у коефіцієнті, тобто – у три рази.

На наступному етапі у програмі «Акцент 7.40» відбувається формування бухгалтерських проведення, при цьому рахунки витрат, відображаються за дебетом. Слід зосередити увагу на налаштуванні шаблону для проведення даної операції та нарахуванні амортизації, рис. 10.

А саме: при редагуванні самого шаблону для редагування заповнюють наступні дві вкладки: «Загальні» та «Проведення», рис. 11.

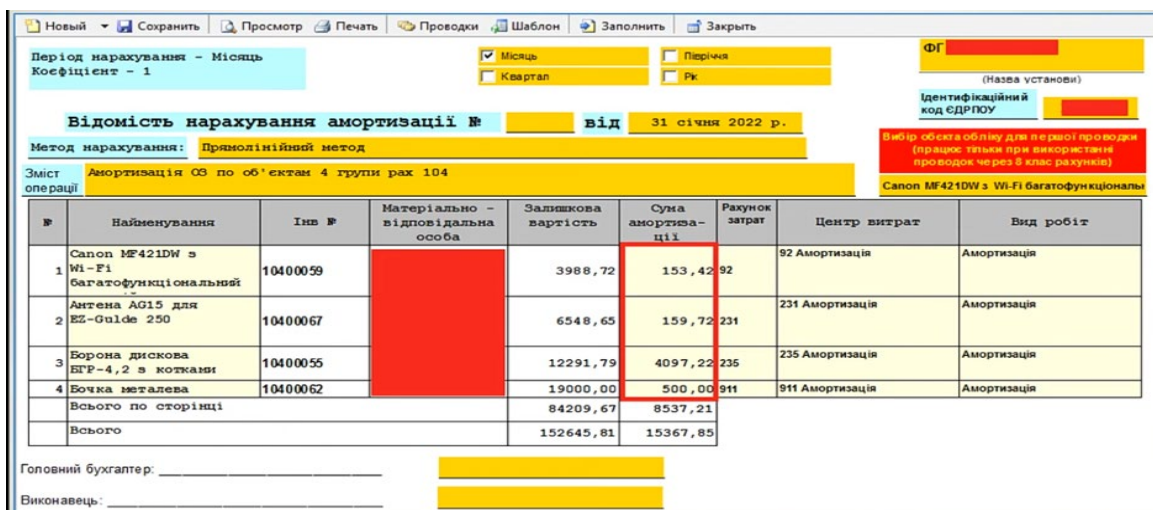

Рис. 9 - Діалоговий режим автоматично заповненої Відомості нарахування амортизації ОЗ

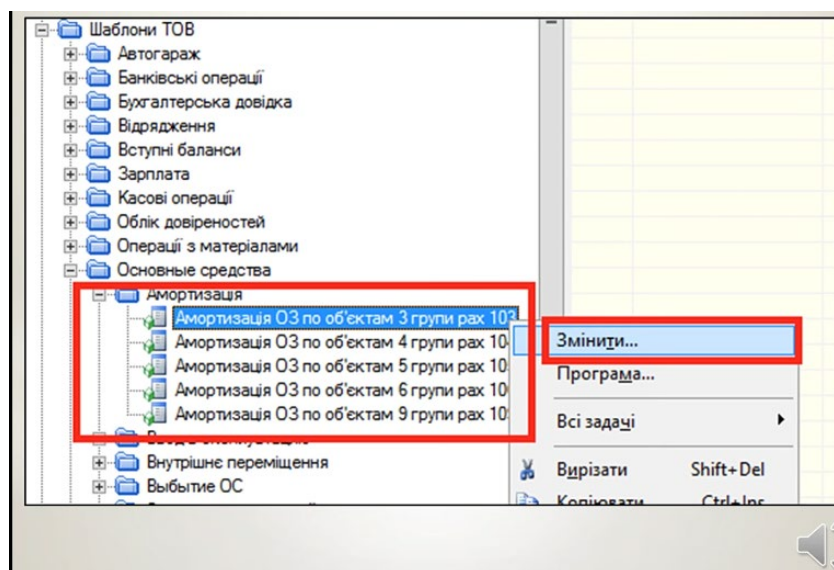

Рис. 10 - Режим редагування шаблону «Амортизація ОЗ по об'єктам» в середовищі програми «Акцент 7.40» [11]

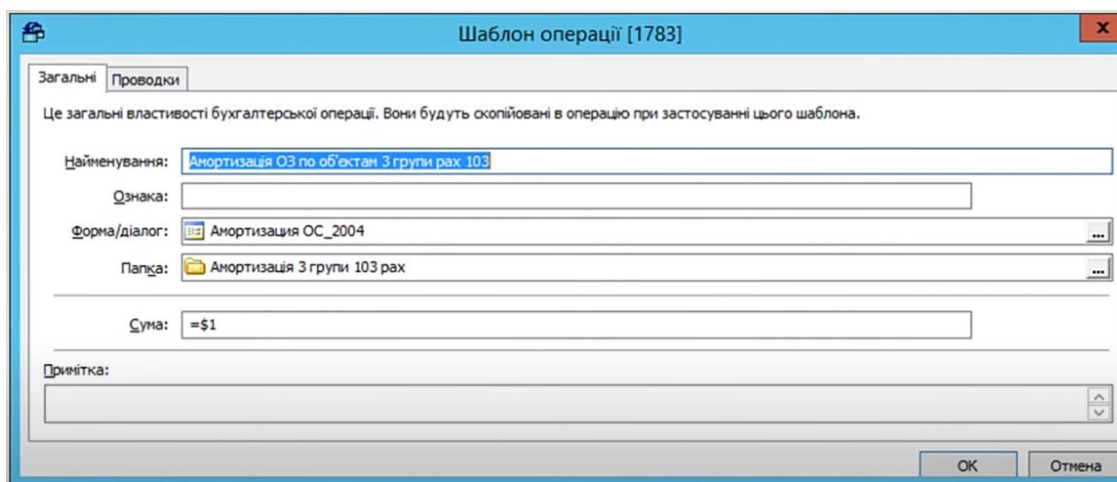

Рис. 11 - Шаблон операції «Амортизація ОЗ по об'єктам» в середовищі програми «Акцент 7.40»

При переході у вкладку «Властивості» шаблону відкривається діалог на вкладці «Параметри», рис. 12.

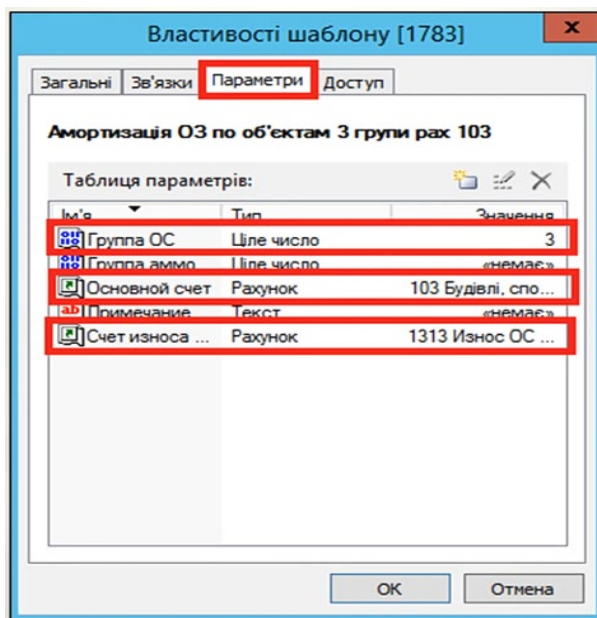

Рис. 12 - Властивості Шаблону «Амортизація ОЗ по об'єктам 3 групи субрахунку 103 «Будинки та споруди» [11]

На вкладці «Параметри», див. рис. 3.22 відкритого діалогового режиму обов'язково заповнюють виділені параметри.

За такого налаштування шаблону в програмі «Акцент 7.40» процес нарахування амортизації для основних засобів по обраній групі здійснюється виключно в автоматичному режимі.

В цілому облік необоротних активів аграрних підприємств можна досить комплексно цифровізувати в середовищі «Акцент 7.40», проте в умовах сьогодення для більш ефективної організації облікових робіт запорукою успіху є активне впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) [12]. Серед сучасних технологій нові можливості для проведення інвентаризації основних засобів аграрного підприємства відкриває програма Evidei. Програмний продукт Evidei дає можливість здійснювати правильну оцінку основних засобів та проводити інвентаризацію досліджуваних об'єктів на основі системи RFID (*Radio frequency identification*). RFID – це система радіочастотної ідентифікації, що відноситься до інноваційних безконтактних інформаційних технологій [13].

Висновки.

Для покращення ділянки цифровізації облікових робіт з необоротними активами на аграрних підприємствах слід застосувати зарубіжний досвід впровадження сучасної технології генеративного ШІ – Evidel, яка забезпечить ефективне цифрове здійснення інвентаризації основних засобів на основі «геокодів», та веб-рішень. Закордонний досвід свідчить, що технології ШІ слід поєднувати з дронами, зокрема в умовах воєнного стану, це є ефективним рішенням при проведенні інвентаризації основних засобів на основі фото- та відео-зйомки [13]. Також для удосконалення обліку основних засобів вітчизняні науковці пропонують впроваджувати ефективну модель відтворення сформовану на основі амортизаційних відрахувань. При цьому активне впровадження сучасних програмних продуктів у поєднанні із технологіями штучного інтелекту (ШІ), зокрема програма Evidel [14] слугуватиме дієвим цифровим рішенням для проведення інвентаризаційної роботи на основі радіочастотної ідентифікації (RFID). Обґрунтовано, що при проведенні інвентаризації основних засобів на аграрних підприємствах, які опинилися у зонах бойових дій слід застосовувати дрони у поєднанні технологіями ШІ.

KAPITEL 4 / CHAPTER 4⁴ THE CONNECTION BETWEEN ECOLOGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-32-00-002

Вступ

Характер екологічної ситуації - людина змінює навколишнє середовище, отримуючи ресурси з природи або скидаючи в нього відходи виробництва і споживання. У результаті такої взаємодії із зростанням добробуту людей зростає тиск на екологічні системи, що збіднює їх за ресурсами та послаблює за потенціалом обслуговування. Тому навколишнє середовище, і природу зокрема, слід розглядати як екологічну систему стану ресурсів і послуг, від якої залежить поліпшення умов життя і підвищення добробуту людей.

Сучасну екологічну ситуацію за самою своєю природою можна визначити як проблемну. Проблемна ситуація – це така, яка є наслідком складних, різних за своєю природою взаємопов'язаних причин і для якої не завжди можна знайти однозначні та своєчасні рішення. В основі їх лежить діяльність людини, незалежно від того, виробнича вона чи споживча.

Характерні риси екологічної ситуації:

- Вона виникає внаслідок суперпозиції кількох факторів, таких як економічне зростання, зміни в структурі виробництва, а також соціально-економічних причин, пов'язаних із зростанням доходів і збільшенням споживання;

- Вона змінюється з часом . Відкладення рішень у ряді випадків може загострити і зробити незворотними тенденції пошкодження в даній екосистемі, в результаті чого стан може швидко стати критичним і навіть катастрофічним для даної системи;

- Це також змінюється в просторі, оскільки є тенденція в ряді випадків зростати від нижчого до вищого ієрархічного рівня або від місцевого до регіонального, від регіонального до національного, а звідти до міжнародного та

⁴*Authors: Garkavyi Valerii Vasylyovych, Kalantaevskiy Volodymyr, Shulyak Daryna, Martynuk Svyatoslav, Nurulayev Shamil, Timchenko Elizaveta*

глобального [1].

4.1. Характер сучасної екологічної ситуації, виникнення та розвиток концепції сталого розвитку

Взаємозв'язок між екологічною ситуацією та економічною діяльністю. Швидкість і масштаби економічного розвитку можуть стати загрозою балансу глобальної екосистеми, на якій тримається сама економічна діяльність. Під загрозою як ресурси, які вже ніхто не вважає нескінченними, так і екологічні послуги, які отримує природа. Екопослуги, на відміну від створених людиною (технологій, машин та інфраструктури), існують незалежно в природі і залежать лише від стійкого стану екосистем. Коли відбувається надмірна експлуатація, можуть зникнути не лише ресурси, але й послуги, які пропонує нам природа.

Характерні риси екологічної ситуації:

- 1) зміна клімату;
- 2) виснаження невідновлюваних природних ресурсів та втрата потенціалу відновлюваних ресурсів з несприятливими наслідками для навколишнього середовища;
- 3) накопичення величезного обсягу промислових, будівельних, сільськогосподарських та побутових відходів, що порушують біогеохімічні цикли і зменшують площі родючих земель;
- 4) все більш широке використання хімічних сполук і продуктів, що містять шкідливі та токсичні речовини, які проникають у харчові ланцюги екосистем і загрожують здоров'ю людини;
- 5) розрив циклу основних біогеохімічних речовин і перетворення їх на лінійні процеси з несприятливими наслідками для екосистем і людини;
- 6) повсюдне руйнування та нестійке використання потенціалу екологічних систем для надання послуг;
- 7) прискорення темпів втрати біорізноманіття, що супроводжується

біологічним змішуванням;

8) зростання екологічних проблем із локального на регіональний, а потім на національний, міжнародний та глобальний рівні.

Серед зазначених характеристик глобальної еко-ситуації виділяють 2 основні загрози, які спонукають людство переосмислити своє майбутнє в контексті сталого розвитку:

1) забруднення та відходи, які перевищують здатність планети їх поглинати та переробляти;

2) збільшення руйнування та виснаження відновлюваних ресурсів (вода, ґрунт, ліси).

Становлення екології як науки. Екологія як наука виникла в середині 1960-х років. Термін «екологія» був введений у 1866 році німецьким вченим Ернстом Геккелем для позначення взаємозв'язків між організмами та навколишнім середовищем. Сам термін має грецький корінь від слова «ойкос» - дім, місце. На початку минулого століття поступово сформувалися окремі розділи екології, і лише після 50-х років традиційна екологія наповнилася біологічними знаннями, які надали їй вигляд самостійної науки організмів, взаємозв'язки між ними та середовищем, що їх оточує [1].

Галузі екології:

1) прикладна екологія - дає відповідь на низку практичних і прикладних проблем, що виникають у зв'язку з взаємодією людини з природою, а також впливів, пов'язаних із забрудненням і виснаженням природних ресурсів;

2) біофізична екологія - розкриває процеси функціонування екосистем, матеріальні потоки та прояв законів термодинаміки;

3) екологія людини – простежує взаємозв'язки між різними захворюваннями та забрудненням навколишнього середовища;

4) інженерна екологія – розробляє та впроваджує нові підходи та технології, які допомагають замінити невідновлювані ресурси;

5) промислова екологія - прагне перетворити відходи на сировину, тим самим зменшуючи забруднення та використання ресурсів природи;

6) соціальна екологія - вивчає взаємозв'язки між суспільством і природою, демографічні процеси, щільність населення (кількість жителів на км²) і тиск на екосистеми, організацію та якість середовища;

7) правова екологія - утворює одну з найбільш складних і об'ємних законодавчих норм – екологічну;

8) екоеконіміка - синтез неокласичної економіки та екології. Вона проявляється у 2 аспектах: економіка природних ресурсів та економіка навколишнього середовища;

9) екологія та сталий розвиток – синтез знань, який спрямований на більш глибоке вивчення екологічних аспектів концепції сталого розвитку [1].

Виникнення та розвиток Концепції сталого розвитку. Концепція «сталого розвитку» вперше була офіційно використана в 1980 році в документі «Всесвітня стратегія живої природи». У 1987 році доповідь «Наше спільне майбутнє» Міжнародної комісії ООН з навколишнього середовища та розвитку обґрунтувала концепцію сталого розвитку, заявивши, що економіка повинна задовольняти потреби людей, але її зростання має відповідати екологічним можливостям країни. У цьому звіті також міститься одне з найпопулярніших визначень сталого розвитку - людство здатне зробити розвиток сталим, задовольняючи потреби нинішнього покоління, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Сталий розвиток - процес, за допомогою якого задовольняються потреби нинішнього покоління, не позбавляючи можливості майбутніх поколінь задовольняти власні потреби.

У 1992 році на конференції, присвяченій навколишньому середовищу і розвитку в Ріо, принципи сталого розвитку були змінені - 113 країн взяли участь і прийняли екологічну програму. У тому ж році ООН скликала другий всесвітній форум, у якому взяли участь 179 країн. Було прийнято 5 основних документів:

- 1) Декларація Ріо з 27 основними принципами сталого розвитку.
- 2) План дій щодо досягнення сталого розвитку.
- 3) Рамкова конвенція про зміну клімату.
- 4) Конвенція «Збереження біологічного різноманіття».

5) Застосування для сталого розвитку лісів [2].

У 2002 році на третьому всесвітньому форумі, скликаному Організацією Об'єднаних Націй в Йоганнесбурзі, було прийнято звіт, який став основним документом для сталого розвитку, а також цілей розвитку протягом тисячоліття. Тут присутні майже всі країни та понад 8000 неурядових організацій. Також представлено доповідь «Основні екологічні перспективи: минуле, теперішнє та майбутнє». У цьому звіті розглядаються 4 основні можливі сценарії майбутнього розвитку до 2030 року:

- 1) Ринковий механізм.
- 2) Стратегія вирішення екологічних проблем.
- 3) Пов'язаність з безпекою майбутнього покоління.
- 4) Стійкість, закладена в основу системи цінностей та інституцій, що дає перспективу більшої справедливості.

Основним документом для реалізації стають Цілі розвитку тисячоліття у 3-х вимірах сталого розвитку.

3 виміри (основні стовпи) сталого розвитку:

- 1) Соціальна справедливість.
- 2) Екологічна стійкість.
- 3) Економічна життєздатність [2].

4.2. Характеристика та принципи сталого розвитку

Визначення та принципи сталого розвитку. У науковій літературі запропоновано багато різних і часто суперечливих визначень, що відображають різні точки зору, розуміння, інтереси, а також саму еволюцію сталого розвитку:

1. Сталий розвиток – це те, що гарантує постійне зростання якості життя та вдосконалення особистості;
2. Сталий розвиток означає хороше життя для всіх людей у гармонії з природою;

3. Сталий розвиток включає одночасне досягнення економічного процвітання, якісного довкілля і соціальна справедливість.

Базуючись на всіх визначеннях, можна припустити, що сталий розвиток – це процес змін, у якому експлуатація ресурсів, напрямок інвестицій, орієнтація технологічного розвитку та інституційні зміни пристосовуються до потреб як сьогодення і потреб майбутнього покоління.

Сталий розвиток базується на 27 принципах, прийнятих на 2-му Всесвітньому форумі в 1992 році, які можна підсумувати таким чином:

1) Усі люди мають право на здорове та продуктивне життя в гармонії з природою;

2) Захист навколишнього середовища має бути забезпечений як невід’ємна частина процесу розвитку;

3) Сьогоднішнє та майбутнє покоління мають рівні права;

4) Кожна країна має право використовувати власні ресурси, але без шкоди навколишньому середовищу за її межами;

5) Забруднювач компенсує шкоду, завдану навколишньому середовищу;

6) Здійснення господарської діяльності супроводжується запобіжними заходами щодо захисту навколишнього середовища;

7) Держави співпрацюють у захисті навколишнього середовища;

8) Усунення бідності та дисбалансу рівня рідини в різних частинах світу є невід’ємною частиною сталого розвитку;

9) Держави зобов’язані обмежувати та ліквідувати нестабільні моделі виробництва та споживання та заохочувати відповідну демографічну політику;

10) Найефективнішим способом вирішення екологічних проблем є участь усіх зацікавлених сторін. Охорона навколишнього середовища здійснюється за активної участі всіх соціальних груп;

11) Держави розробляють і впроваджують ефективне законодавство про охорону навколишнього середовища;

12) Мир, розвиток і охорона навколишнього середовища є взаємозалежними та неподільними.

Сталий розвиток є питанням суб'єктивного вибору, заснованого на системі цінностей людей, можливих рішень у рамках бажаного і можливого, визначеного обмежуючими факторами. Лімітуючі фактори можуть бути об'єктивними за своєю природою і суб'єктивними, що змінюються в процесі еволюції людини.

Ці обмежувальні фактори поділяються на 3 групи: 1) фізичні умови та природні закони; 2) обмеженість людської природи та людських цілей; 3) обмеженість часу та еволюції [2-3].

Три стовпи сталого розвитку. Комісія зі сталого розвитку при ООН вважає, що сталий розвиток має 4 відносно незалежні виміри: соціальний, економічний, екологічний та інституційний. Проблема сталого розвитку є складною і одночасно виходить за часові, територіальні та предметні межі. При розробці рішень і стратегій для досягнення сталого розвитку враховуються різноманітні протиріччя та конфлікти. Найважливіші протиріччя та конфлікти виражені в наступних 3 групах:

- а між людиною та іншими видами рослин і тварин на планеті;
- б між різними соціальними групами в суспільстві;
- в між теперішніми та майбутніми поколіннями.

Ці протиріччя є основою концепції трьох стовпів стійкості: 1) екологічна толерантність; 2) соціальна справедливість; 3) економічна життєздатність.

1) Перший стовп – Екологічна стійкість залежить від несучої здатності навколишнього середовища. Він визначається кількістю організмів певних видів, які можуть жити на території з наявними ресурсами та послугами цієї екосистеми. Екологічна стійкість означає справедливу участь у розподілі екологічних благ і ресурсів.

2) Друга опора – на основі своєї системи цінностей і об'єктивних можливостей люди обирають ступінь відповідальності за свої соціальні та економічні дії в усіх часових і просторових вимірах, на які вони впливають (сім'я, компанія, суспільство). Соціальна справедливість проявляється у 2 напрямках:

- міжгенераційна справедливість – рівні можливості для розвитку в межах

нинішніх поколінь, рівність між окремими соціальними спільнотами та рівність індивідів у межах окремих спільнот. Справедливість серед нинішнього покоління вимагає особливої уваги до потреб найбідніших. Суспільство є цілісною системою, і одні її частини не можуть бути стійкими, якщо інші не є такими. З іншого боку, бідність є потенційним джерелом нестабільності, тому що якщо потреби бідних не задовольняються, вони, швидше за все, вживуть дій, які призведуть до скорочення та деградації бази природних ресурсів.

- внутрішньогенераційна справедливість - охоплює рівні можливості між нинішнім і майбутніми поколіннями щодо використання ресурсів, споживання благ і прав людини.

3) Третій стовп - основою сталого розвитку є 4 типи капіталу: природний, створений людиною, соціальний і людський.

- природний капітал включає сонячну енергію, біосферу, земні матеріали та біогеохімічні цикли;

- штучний капітал включає інфраструктуру, виробничі потужності, машини та обладнання;

- людський капітал включає особисті якості, знання, навички та здібності людей, а також знання та здібності соціальних груп і організацій;

- соціальний капітал представляє мережу установ і організацій економічна діяльність, а також соціальні норми, що полегшують координацію цієї діяльності [1].

Ці 4 види капіталу складають сукупний капітал. Природний капітал є основою, яку інші капітали використовують для підвищення добробуту людей і забезпечення сталого розвитку суспільства. У використанні природного капіталу існують 3 основні принципи стійкості:

А. принцип слабкої стійкості – вказує на те, що капітал, який використовується в економіці даної країни, не повинен зменшуватися з часом. За його словами, природні ресурси можна замінити за рахунок підвищення людського та технічного капіталу. Це означає, що природний капітал можна замінити капіталом, створеним людиною, і людським капіталом однакової

вартості.

Б. принцип запобіжності – цей принцип рекомендується застосовувати лише тоді, коли існує загроза незворотних наслідків. За його словами, не можна допускати шкоди навколишньому середовищу, яка може завдати довгострокової або постійної шкоди майбутнім поколінням.

В. принцип міцної сталості - стверджує, що наявний обсяг природного капіталу необхідно підтримувати та покращувати, оскільки функції, які він виконує, не можуть бути замінені виробленим капіталом і товарами. Сильна стійкість передбачає недопущення взаємозамінності між різними видами капіталу і збереження кожного з них окремо [1].

Взаємозв'язок між суспільством і пропускнуою спроможністю навколишнього середовища. Пропускна спроможність екосистем - це кількість населення, яке може підтримуватися наявними ресурсами та послугами цієї екосистеми. Коли рівновага порушується, екосистема реагує регенерацією, хоча деякі екосистеми не можуть відновити свій початковий стан, оскільки вони переступили поріг своєї місткості. Поріг пропускнуої здатності природної системи залежить від:

- кількості доступних ресурсів;
- кількості доступної популяції;
- кількості ресурсів, споживаних однією особою.

Вплив людського суспільства на навколишнє середовище не повинен перевищувати певних меж, за якими воно діє негативно позначається на економічних і соціальних умовах. Це розуміння призвело до запровадження 3 принципів у політиці країн [2].

Висновки

Питання сталого екологічного розвитку дуже важливе для України, яка в даний час переживає глибоку екологічну та економічну кризу. Це пов'язано з тим, що протягом тривалого часу діє принцип - отримання максимальної вигоди при мінімальних витратах. Водночас існували суперечності щодо вимог економічного розвитку та екологічної безпеки, переважання природоємних галузей з високою часткою ресурсномістких та енергоємних застарілих технологій, спрямування сировини на експорт, мілітаризації виробництва, відсутності культури праці та споживання тощо.

Все це вплинуло на формування економічного розвитку технологічного типу. В результаті зараз антропогенне навантаження на природу наближається (а в деяких регіонах України наближається до граничної межі екологічної стійкості). За цим слідують кризи і катастрофічні зміни в світі природи, які негативно впливають на життя людей і суспільства.

KAPITEL 5 / CHAPTER 5⁵
PSYCHOLOGY OF GUIDING CREATIVITY IN THE
POLYPARADIGMATIC SPACE OF EDUCATION

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-32-00-007

Вступ.

Історіографічний період нашого дослідження охоплює кінець ХХ століття та першу половину ХХІ століття. Це період українського державотворення, формування національної ідентичності, пошук нових змістовних та організаційних форм національної освіти.

З 2017 року у Бердянському державному педагогічному університеті започатковано дослідження стосовно реактивації феномену провідництва в межах науково дослідного інституту провідництва в освіті. Залучено наукові ресурси практично усіх педагогічних університетів та НАПН України. Дослідження виявило потребу глибокого філософського та методологічного осмислення ролі провідництва не лише в історичному аспекті, а й перебудові та реформуванні сучасної системи освіти. Національній освіті бракує сингулярних особистостей на всіх щаблях: від вчителя - до міністра, суб'єктів освітньої галузі, здатних до творення змін і прогресу, бути провідниками рівня Данко.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічні проблеми провідництва в освіті стали предметом дослідження в працях О.Фролової, Т.Гури, І.Черезової, Н.Фалько, Ю.Марецької.

Загальну теорію провідництва в освіті досліджують В.Крижко, С.Клепко, Г. Луценко, О.Козлова, О.Старокожко, Н.Калита, І.Шумілова, О.Філоненко, В.Чорний, С.Немченко.

Філософсько світоглядні ідеї провідництва опрацьовують С.Клепко, П.Бідзіля та В.Жадько.

Питання провідництва в управлінні освітою стали предметом дисертаційних досліджень Ю.Кондратенко, О. Балабана, С. Лисакова

Загалом дослідження перебуває на стадії соціальної реактивації.

⁵*Authors: Cherezova Iryna, Kryzhko Vasyl, Starokozhko Olha, Skliarov Andrii, Saksonik Ilona*

Визначення мети та основних завдань дослідження. Автори ставлять на меті подальшу активізацію психологічного супроводу креативного характеру перетворюючої діяльності провідників в царині національної освіти України. При цьому вирішуються такі завдання:

1. Виокремити імперативні контраверзи управління та трансформування освіти як частини Європейського простору освіти.
2. Розглянути реальні варіанти методологічної легітимізації автохтонної ідеї провідництва в освіті.
3. Виходячи з ідеї невичерпності характеристик особистості суб'єктів освіти (керівників, педагогів та здобувачів), дослідити роль ірраціонального мислення у створення власної успішної системи соціальних та професійних координат.
4. Дослідити особливості поліпарадигмального освітнього середовища та способів орієнтації суб'єктів освіти у ньому.
5. Презентувати вперше авторські визначення «поліпарадигмальний освітній простір» та «поліпарадигмальний підхід в управлінні освітою».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Чинники кризи управління освітою

Найглибша криза, яка є в освіті, це криза управління цією сферою. Академік НАПН України М.Шут зазначає, що історія та світлі голови повертають нас до управлінського феномену українського етносу «провід» та «провідництво». Це унікальний механізм соціальної регуляції суспільних та професійних відносин. Неповторний по суті! Чого ж ми шукаємо за океаном? У них «менеджмент» - у нас «провід»! Провід, який ми не знаємо і, на жаль, не вчимо. Чверть століття українське суспільство чекає істотних змін в освіті. Прийняті закони, доктрини, постанови та накази про реформи в цій галузі не призвели до відчутних зрушень. Потрібні провідники, люди, які бачать перспективу та знають шляхи до неї [4].

А.Садовий, відкриваючи літню школу директорів шкіл-провідників (2018 р.) промовив, що сьогодні багато людей або розгублені у питаннях глибшого духовного життя, або потребують духовного керівництва. Нам потрібна єдність, нам потрібне мудре провідництво. Завжди українці, коли здобували

незалежність, думали, що це назавжди. Це велика омана. За незалежність треба боротися щодня [4].

Невизначеність та надлишковість в управлінні освітою набули особливого масштабу. З великим інтересом ми зустріли нову книгу поважного професора Володимира Савчука «Менеджмент в умовах невизначеності». Однак критичність спонукає нас до глобального питання: «А хіба у нас в освіті був період визначеності? Хіба невизначеність не є основною передумовою та середовищем успішного менеджменту?». Прочитавши книгу М. Фуллана «Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ» чи таких вчених як М. Генсон, Р. Стогділл, С. Сарасон, Д. Ліфам, Т. Карлейль, Д. Гріббін ми наче надихаємося намірами до перетворювальної діяльності, але потім... говоримо самі собі «Цікаво. Але це про іншу реальність».

Ми встановили, що ситуація ризикованого стану в освіті розвивається за сценарієм: невизначеність – надлишковість – цугцванг – ентропія – хаос.

В проєкції на вищий рівень управління освітою – це ситуація, за якої всі керівники освіти прекрасно розуміють небезпечність бездіяльності, політичну необхідність щось змінити. При цьому ж вони розуміють, що кожен крок може бути безглуздим або навіть шкідливим, адже він веде до погіршення власної позиції. Тому «новій» ідеї треба надати плакатно-бравурний формат, знаходити агітаторів-пропагандистів, які переконують спільноту у високості проголошеної ідеї. У соціології ця модель новотворчості отримала назву концепції «слизького схилу» (*slippery slope*). Людина, що метафорично опинилася на слизькому схилі, втрачає контроль над ситуацією. Найменша випадкова помилка призведе до втрати рівноваги, дезорієнтації та падіння [32]. Професор П.Ю. Саух назвав таку політику вчинків «негативною креативністю» [19].

За панічних умов невизначеності галузеві очільники, лідери підсвідомо залучаються до ідеї К Юнга про архетипи казки. Наукоподібній, по суті, проголошеній топ-менеджерами галузі казковій ідеї, метафорі надають статус фантомної реальності, яка начебто створює на певний час «систему координат», «регульований хронотоп» з обґрунтованими «на горі» цінностями і змістом.

Треба обов'язково знайти харизматичного «Діда Панаса» (як правило – це заступник міністра освіти). Певний час ця дія буде мати достатній психологічний вплив. Вона допомагає довірливим педагогічним працівникам побачити себе у героїчних характеристиках боротьби за чергові «вітряні млини».

Впродовж останніх років окреслені мультидилеми прийняття зразків фінської, шведської, польської моделі освіти та управління нею через програми великої трансформації «Нової української школи», «Візію майбутнього освіти і науки України», «Освіти 4.0: український світанок» тощо. Але ж вони повинні мати верифікацію через механізми попереднього створення «кентавр-системи пегас», манекенів та моделі-конфігуратора. Їх замінила «доцільність». Провальна стратегія рекрутингу до закладів освіти 2024 року наближає організаційну та катастрофу вищої освіти держави. Умови вступу доволіно змінювалися із непередбаченою дискретністю та на користь закладів вищої освіти і демографічної структури держав Європи з її більшою визначеністю та організацією. Втіхою цієї ситуації буде «впорядкована та прогностично виважена» акція по зменшенню кількості університетів в державі. Тож, нам пора розробити механізми запобігання потрапляння у ситуацію «вівсяного ефекту» в управлінні освітою. Адже у останніх візіях МОН України основна стратегія – це випереджальний розвиток національної освіти і науки.

Дивує, що в американській освітній цивілізації ідея провідництва щиро прогресує в працях М. Генсона, Е.Дейла, Т. Серджіованні, Р. Стогділла, М. Барлінгейма, Ф. Кумза, П. Тарстона, С. Сарасона, М. Фуллана, В. Каннінгема, Д. Грессо, Д. Ліфама, У. Бенніса. Більш того, вони пішли вже далі і досліджують провідництво в сучасних проєкціях полімативності (*polymath personality*) і мультипотенціалу особистості (*multipotential personality*) та яким чином провідництво кореспондується із новітніми досягненнями наукового менеджменту, соціології, запитів капіталізованої ринкової освіти?

Обрані нами методи виразно засвідчують несформованість дискусійного поля теми феномена провідництва в освіті. Дослідження виявило потребу глибокого філософського та методологічного осмислення ролі провідництва не

лише в історичному аспекті, а й перебудові та реформуванні сучасної системи освіти. Постійно прагнемо змін в освіті, проєктуємо «нового вчителя» та мудрого керівництва галузю. Запозичуємо, інтегруємося, перманентно реформуємося, трансформуємося та модернізуємося! Та чи стане духу і волі звернутися до наших етнічних надбань в освіті?

Публіцист та громадський діяч Віктор Рог пише «Сьогодні до влади приводять не ідеології, а технології, не позиція, а поза, гроші, зв'язки, маніпуляції та махінації. Історія поволі стає біографією великих людей» [4]. Англійський фахівець з підвищення результативності державного управління,

професор Майкл Барбер (*Michael Barber*) стверджує, що на якому б рівні розвитку не знаходилася система (держава), вона може значно поліпшити результати освіти протягом всього шести років. За 33 років реформування освіти цю проблему визначали як провідну одинадцять міністрів освіти України. Їх посади визначені як політичні. Тобто ми реально маємо десять політичних провідників (за С. Сарасоном), які приймають на себе відповідальність за «реформи», «трансформації», «модифікації»... Кожен з них проголошував зміни, від яких освітяни «сміялися на кутні».

А зрушень не відбулося! Ну що ж «коні не винні». Адже є, як каже М. Фуллан, «методологічна презумпція», точніше *failed implementation*, що означає «неуспішну реалізацію», «невдачі при здійсненні», «негативний результат при виконанні».

Прислуховуючись до ізраїльсько-американського психолога Даніеля Канемана (*Daniel Kahneman*) ми приєднуємося до думки, що ілюзія того, що минуле може бути зрозумілим, породжує ілюзію прогнозованості та керованості майбутнього. Відомий бельгійський лауреат Нобелівської премії Ілля Пригожин відзначав, що майбутнє не входить в якості складової частини у минуле. Незворотний орієнтований час може з'явитися лише тому, що майбутнє не присутнє в сучасному» [4]. Феномен провідництва — одна з нерозкритих проблем сучасної психології та соціального управління. Саме тут ми сподіваємося накопичувати основний масив досліджень, концепцій і спроб

теоретичного узагальнення. У дослідженнях феномену провідництва поки що немає «остаточного діагнозу», який дозволив би коротко підсумувати та узагальнити досягнення.

Ознайомившись з дослідженнями американських вчених (М. Генсона, Т. Серджіованні, Р. Стогділла, П. Тарстона, М. Фуллана) приходимо до висновку, що шановані автори не зважилися навести дескриптивне визначення поняття «провідництво в управлінні освітою», хоча препарували його досконало. Тому

вважаємо успіхом напрацювання нашого авторського визначення провідництва в освіті - це креативна позапарадигмальна діяльність суб'єкта (суб'єктів) освітньої системи з розширення її теоретичного та прикладного поля на основі унікального авторського бачення усвідомлених перспектив, що лежать за межами існуючої нормативної реальності.

Провідник за своєю суттю є людиною, яка має «погляд з мосту», або здатність латерального мислення; розуміє тимчасовість подій та здатна проектувати новий, вищий смисл буття. Провідники - це носії кардинальних змін засадничих основ системи освіти. Якщо лідери гармонізують ці системи, то провідники здійснюють вихід за межі нормативного, усталеного практикою. Лідери є в кожному колективі, провідників мало навіть в межах століття. За дослідженнями Ю. Кондратенко – можна зустріти одного педагога із провідницькими якостями лише на 5 – 6 закладів освіти.

В європейській та північноамериканській освітніх цивілізаціях до вжитку запроваджено такі диверсифіковані синоніми новатор, агент змін, аджайл-менеджер, керівник з перспективним мисленням, успішний менеджер, випереджальні керівники, керівник п'ятого рівня, керівник-дорадник.

В царині освіти США поняття провідництва корелюється з феноменом поліматів. Поняття «полімат» (англ. *Polymath*) запроваджено до обігу німецьким дослідником Йоганом фон Воверном ще у 1603 році. Полімат або полістор — це особа, чії знання охоплюють багато різних предметів, особа, яка використовує складні масиви знань для вирішення конкретних проблем. Поліматичний підхід запроваджується в школах. Прийняття поліматичних підходів означає вихід за

рамки традиційної освіти, заохочення учнів досліджувати та об'єднувати різноманітні дисципліни для цілісного і взаємопов'язаного розуміння світу. розглядаються різні моделі управління освітою, включаючи політичні та суб'єктивні моделі. В університетах створюються поліматичні факультети, місія яких – підготовка майбутньої еліти.

Концепт «мультипотенціал» запровадили професори педагогіки Рональд Фредріксон (*Ronald Harold Fredrickson*) і Джон Ротні (*John Alexander Rothney*). Мультипотенціали – це особистості, які за сприятливих умов середовища здатні за своїм вибором розвинути до високого рівня стільки компетенцій, скільки забажає. Це продукт ринкової економіки.

Ірраціональна природа ноуменальності провідництва в освіті

У бажанні створити, сформувати нову людину ми виокремлюємо часовий проміжок першої половини ХХ століття. Наводимо невеличку антологію цього процесу.

В 20-і роки до європейського континенту прийшов науковий менеджмент, який не тільки забезпечив прогрес, але й збагатився елементами французької, британської, німецької... культури, етнографічного матеріалу.

Разом з тим на противагу ідеї наукового менеджменту вже була завершена робота О. Богданова над «Тектологією» про всезагальну організаційну науку. Посилювалася ідея створення нової людини, подолання людської природи включаючи приватні компоненти життя людини (А.Залкінд).

У соціальній психології було закладено теоретичне підґрунтя основних підходів:

- психоаналіз (О. Кернберг, Г.Левальд, В.Мейснер, Л. В. Сандлер) – глибинні процеси психіки пояснюють причинність взаємодії індивідів;
- біхевіоризм (Е. Л. Торндайк і Дж. Б. Вотсон, К. Л. Галл, Е. Ч. Толмен – психіка, поведінка - це механічна реакція на подразники зовнішнього середовища;
- когнітивізм (Л. Фестінгер, Дж. Брунер, Р. Аткинсон, Ж.Піаже, Д.Фонтана, Б.Блум) - соціальна поведінка досліджується з точки зору пізнавальних процесів індивіда);
- інтеракціонізм (Ч. Кулі, У. Томас, Дж. Мід, У. Джеймс, Р. Парк, Г. Блумср) –

теорія дзеркального «Я».

Саме в цей час розвивав основи психологічної науки видатний вчений Л. Виготський, який розробляв технології покрокового впливу на природу особистості. Він дослідив ідею зони безпорадності життєдіяльності людини, яка отримала назву «зона найближчого розвитку». Запровадив концепт «формування». Провідництво, як соціальний концепт, базується на автохтонній ідеї «ступенування»[15]. Ступенування – це зовнішня та внутрішня дія впорядкування риси до рівня якості чи стандарту. В слові – українське та британське коріння від «*step by step*».

Цікавими були мистецькі задуми того часу щодо створення нової надлюдини. Наприклад, фантастичні твори «Собаче серце» М. Булгакова; «Голова професора Доуеля» та «Людина – амфібія» О. Беляєва.

Філософ Г. Щедровицький заклав основи методології наукових досліджень, створив універсальну методологічну систему вирішення управлінських задач. Основні механізми формування нової людини – конфігурація засобами створення «манекенив», та «кентавр систем».

Саме у цей час в Україні формувалися основи національної гуманітарної концепції провідництва, зокрема під впливом соціально-політичних та національно-визвольних рухів. У цей період українські мислителі і політичні діячі намагалися визначити природу провідника в умовах боротьби за незалежність і розвиток національної ідентичності. Серед головних українських теоретиків цього часу варто виокремити таких: Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, В'ячеслав Липинський, Дмитро Донцов, Юрій Липа, Дмитро Мирон-Орлик, Іван Огієнко (митрополит Іларіон), Леонід Гузар, Борис Гудзяк, Микола Шлемкевич, Володимир Крупицький.

Досліджуючи проблему *The Guidance in Education* (провідництво в освіті) ми намагаємося з точки зору психології пояснити природу їх соціальної активності та значимості. Тут ми входимо у царину ірраціонального, мало дослідженого феномену людської психіки. Виокремлюємо такі імперативи творчої діяльності:

1. Призначення особистості — це певна дія провідника, причому дуже конкретна, яка необхідна світу і освіті для їх гармонійного функціонування; це даність, з якою людина приходить в цей світ. Феномен призначення — ненаукова сфера. Мова йде про місію кожного з нас в цьому світі. Твій життєвий шлях, який наказаний тобі твоєю сім'єю і оточенням. Можливо призначення такої людини не просто в пошуку свого вчителя, але і в можливості самому стати наставником для інших. Призначення неможливо знайти в зовнішньому світі. Воно закладено всередині людини і є ядром цієї особистості.

2. Покликання — призначення, внутрішній потяг, здатність, схильність до певної справи, професії. Англійський дослідник, міжнародний радник з проблем творчого мислення Кен Робінсон (*Ken Robinson*) та американський письменник, новатор з питань креативності та творчого успіху Лу Ароніка (*Louis Michael Aronica*) вважають, що призначення людини і покликання збігаються, тоді життя набуває особливу насиченість і яскравість. На відміну від призначення, що носить сакральний характер, покликання — досить прагматичне поняття. Воно може бути визначено внутрішніми задатками людини, її генетикою, вихованням і рядом інших факторів. Покликання — це точка дотику природних здібностей та особистих уподобань. Точка гармонії інтелекту і таланту. Покликання має дві головні ознаки — здатність і пристрась до якої-небудь справи. Коли вони усвідомлені, на перший план виходять умови, що роблять можливою і гармонійною життя людини в своїй стихії, — ставлення і можливість [31].

Фрейд — так, сам Фрейд — одного разу сказав, що в малому ми звичайно повинні керуватися розсудком. Але щодо по-справжньому важливих рішень треба вчиняти так, як підказує нам наше безсвідоме, писав американський письменник Ерік Сігал (*Erich Wolf Segal*).

Отож категорія ірраціонального лише засвідчує необхідність визнання моменту певної незалежності світових подій, процесів, явищ життя, психіки, історії тощо від об'єктивно детермінованих законів». Такий вимір світовідношення, що ґрунтується на певній цілісності й нероздільності думки та буття, зумовлює особливості методологічних вимог до процесу осягнення

дійсності:

- акцентування моменту безпосередності в процесі пізнання (на відміну від опосередкованого, дискурсивного характеру логічного мислення);

- значущість прямого і безпосереднього шляху досягнення істини, повнота якої забезпечується різними позараціональними видами духовної діяльності (воля, емоції, інтуїція, містичне осяяння, уява, інстинкт, підсвідоме й позасвідоме тощо) [26].

В цьому плані особливої уваги заслуговує ідея британського дослідника М.Полані (*Michael Polanyi*) щодо «невимовного знання» (*tacit knowledge*) згідно якій там де закінчується словниковий запас, одразу відкривається можливість розуміння великих істин. Основний меседж М.Полані: «Ми можемо знати більше, ніж здатні розповісти» («*We can know more than we can tell*»).

Використання неявного знання в управлінні було розвинене японськими бізнес - дослідниками Хіронорі Такеучі і Ікудзо Нонака. Вони довели, що велике значення надається тихому знанню. Це є неформалізованим досвідом та навичками співробітників, які вони отримують у процесі роботи та передавати колегам у процесі розмов.

Брендом сучасності стала відмова від раціональності у поясненні психічного і заміна його метафоричністю, ірраціональністю, інтуїтивністю, міфологізацією психічних явищ і свідомості. Жахлива, по суті, реальність, втомлює освітян. Реальний світ, прагматична раціональність, перестають бути цікавими і особистість починає ховатися за парканом віртуальності. Поступово люди переселяються саме туди, за куліси життя. Цей феномен відомий як ескапізм - різновид психологічного захисту (робінзонада), коли людина тікає від реальності до привабливішого, цікавішого видуманого світу на одну персону. Виникає безліч конструйованих реальностей у яких, наче в імпровізованих «санаторіях», відбувається процес психологічного оздоровлення особистостей.

Казкарство запроваджується як технологія соціального маніпулювання і модерна функція управління.

Григорій Сковорода говорив про невимовність та непізнанність людського

духу: «Але горе, що при всім тим чогось великого не стає. Нема чогось, чого і назвати не вміємо. Знаємо, що не стає чогось, а що воно таке — не розуміємо. ... І се явне нашої душі незадоволення чи не дозволяє нам догадатися, що всі оті науки не можуть і думки нашої наситити. Безодня душевна ними не наповняється...» [23].

Можливість бачити іншу, більш глибинну сторону довколишнього життя робить дослідника неперевершеним у царині тих таємниць, що лежать за межею антропологічного буття. Це сфера, в якій компонент мовчазного неявного знання домінує настільки, що його артикульоване вираження тут, власне, неможливе; її можна назвати областю «невимовного». Вона охоплює собою знання, засновані на переживаннях і життєвих враженнях. Найчастіше до «мовчазного знання» апелюють як до процедурного, так званого дійового знання, що вказує, що робити, але при цьому не підлягає формальному опису. При цьому, відсутність експліцитності не лише допомагає зберігати таємниці, а й забезпечує такому знанню ореол індивідуальної неповторності. Невимовні знання – це золотий ресурс корпоративної педагогічної культури. При оволодінні знаннями (освітніми компонентами) ОПП Освітні педагогічні науки, спеціальності «Управління закладом освіти», неявні знання передаються через технології *Gig-education*, створення і публічне аудиторне проголошення здобувачами есе з власного експірієнсу, засобами дискурсів і поважливого ставлення до диспозиції здобувача, прямої невербальної комунікації з метою степенування *skills*, визначених місією ОПП. Для розвитку когнітивного креативу здобувачів передбачено практичні заняття щодо розвитку ірраціональних механізмів пошуку невизначеної істини, визнання невимовності результатів управлінського аналізу; мотивації внутрішніх ірраціональних механізмів свідомості здобувача для експресивного вияву вольових характеристик та невідступності у подоланні штучної перешкоди тощо; здобуття неявних знань через професійну управлінську соціалізацію.

При цьому виходимо з необхідності мотивованого розуміння здобувачами другого рівня вищої освіти нашої корпоративної докси та розвитку і збереження

її цінностей що формувалися від школознавства, менеджменту освіти до авторської ідеї провілництва в освіті.

Для розкриття потенціалу невимовного знання здобувачів необхідне розуміння ними власної провілницької місії на рівні *supreme personality* та *excellence* у форматі освітнього ландшафту чи освітньої системи (відповідно до теорії Дж.Міда (*George Herbert Mead*) та Р.Ліптона (*Richard J. Lipton*) [2].

Здобувачі забезпечені науковою літературою в університетському репозитарії і але невимовні знання вони «сканують» з професора, що викладає певні освітні компоненти.

На думку М.Полані інтуїція не може бути усунена з процесу наукового пізнання. Якщо раціональне – «це логічно обґрунтоване, теоретично усвідомлене, систематизоване універсальне знання предмету, то ірраціональне тоді може бути «ще-не-раціональним» або «ірраціональним самим по собі», невидимим аспектом пізнання, що виступає в якості інтуїції, віри та інших несвідомо зумовлених процесів, які неможливо логічно сконструювати та обґрунтувати» [16].

К. Юнг вважав раціональним все, що узгоджується з законами розуму і, відповідно, ірраціональним – те, що з ними не узгоджується. Так, мислення і почуття він вважав раціональними функціями, тому що вони є продуктом роздумів і рефлексії. А такі функції як інтуїція і відчуття, підґрунтям яких є чисте сприйняття, відносив до ірраціональних (Гусева).

В контексті аналізованого питання варто звернутися до поняття «ірраціонального мислення», в основі якого лежить імпульсивне прийняття рішень, сформоване на емоціях, самовідчутті та почуттях.

Основою ірраціонального мислення є інтуїція (передчуття, відчуття, не підкріплене жодними фактами та логікою - «як каже серце»), осяяння (інсайт, раптове усвідомлення правильного рішення, миттєве виникнення правильної думки), уява як здатність людини моделювати ситуацію та вирішувати проблему без використання практичних навичок, додумувати відсутні елементи та відновлювати загальну картину події. Також, сюди можна додати емоційні

реакції, духовні прозріння, медитацію, підсвідомість, споглядання та інші. Ірраціональне мислення більш розвинене у тих, хто захоплюється мистецтвом, творчістю, вірить у чудеса. Люди-іраціонали приймають рішення інтуїтивно, живуть і діють емоціями.

Зазвичай, ірраціональною називають діяльність, якщо вона спрямована на досягнення ідеального або вищого задоволення на шкоду матеріальним і відчутним вигодам. В цьому випадку говорять, що людина, що жертвує життям, здоров'ям, багатством в ім'я вищих благ відданості релігійним, філософським і політичним переконанням або свободі й процвітанню свого народу, рухома ірраціональними міркуваннями [8].

Ми використали ресурси психології для визначення імперативності ознак сучасного провідника. Атрибутивними та затребуваними є такі:

Сингулярність та ноуменальність;

Когнітивна креативність;

Антименеджмент;

Протидія маніпуляціям;

Не підлягає фасилітації;

Толерантність до невизначеності.

На жаль відсутні механізми вимірювання співвідношення раціонального і підсвідомого у діяльності провідників освіти. Їх діяльність публічна, не утаємничена, відкрита для зовнішніх експертів. Але вона не відтворювана у реаліях інших осіб.

Методологічна легітимність провідництва в освіті

Ми ставимо завдання пояснити напрямки методологування ідеї провідництва. Основою цього процесу є методологічне мислення, яке є новим, принципово іншим типом організації мислення, ніж наукове мислення; воно надбудовується над науковим мисленням і поглинає або включає його до себе. Методологічне мислення за Г. П. Щедровицьким — це нова, більш висока форма організації мислення в цілому. Воно виходить за той або інший стиль мислення, вимагає вільно змінювати програми дій та думок, працювати як у критичній, так

і в конструктивній модальності. Його основними характеристиками є: відсутнє єдине розуміння, доповіді та єдина тема — є зразу ж багато тем і доповідей; немає різниці між твердженням і запитанням, між формулюванням знання та проблематизацією; є визначальна роль мети; відсутні визнані всіма норми, у тому числі і логічні норми. Найважливішою ознакою методологічного мислення людини є те, що його результатом буде створення нею власних когнітивних схем, проекту власної мислєдїяльності. Методологічне мислення — це свого роду «нормувальник», завдяки йому людина створює нові зразки поведінки, діяльності, мислення, ідеї. Говорячи про ідею, не варто уявляти собі під нею щось далеке і потустороннє. Наступною, після методологічного мислення, формою мислення є філософування.

Методологічне мислення надає засоби для методологічної роботи, дає змогу людині здійснювати метаконтроль, метарегуляцію, розвиток власної мислєдїяльності. Його основними функціями є такі: **пізнавальна**, воно є «мисленням, що пізнає»: завдяки методологічному мисленню людина, передусім, пізнає власне Я, особливості існування власного психічного; **розвивальна** — воно виводить особистість на новий рівень свого розвитку, активізує його завдяки здобуттю нових знань - рефлексивних; **сміслоутворювальна** — завдяки йому створюється новий смисл, значення як професійної діяльності особистості, так і її життєдіяльності в цілому; для неї з'являється новий смисл власних дій, відбувається перебудова самих процесів конструювання смислів; **мультирегуляторна** — воно забезпечує регуляцію всіх сфер особистості.

До кінця XIX — початку XX століть основні підходи до проблеми теорії провідництва носили описовий характер. Аналіз став надбанням XX століття. Різні соціальні теорії здійснювали спроби пояснити природу провідництва і виявити фактори, що впливають на цей феномен. В узагальненому вигляді можна виділити кілька груп подібних теорій: «теорія піраміди», «теорія залізниці», та «теорія високого рівня успішності» (*Thomas J. Sergiovanni, Genson Mark E., Martin Burlingame, Fred S. Coombs, P. Thurston, William G. Cunningham, Donn W. Gresso*) Аналіз «теорій провідництва», що ми їх проаналізували, викликають

неоднозначні думки. Їх ми розглядаємо досить критично, оскільки роздуми авторів «теорій провідництва» побудовані на запозиченому поняттєвому апараті та компільованих практиках з лідерства й менеджменту. До ідеї провідництва, у нашому розумінні, вони мають опосередковане відношення. Швидше за все їх можна віднести до технологічного інструментарію прикладного провідництва (управління первинними освітніми установами, провідники першого формату).

Австрійський дослідник В. Дресслер (*Wolfgang U. Dressler*) відзначає, що при дослідженні феноменології явища чи процесу — головне уявити об'єкт як феномен (не важливо, духовний, метафізичний, соціально-культурний, психологічний або якийсь інший), що володіє деяким іманентним змістом, розкриття якого і видається досліднику головним завданням [4].

Професори Юлія Бех та Анатолій Фурман висловлюють думку, що філософська основа процесу формування загальної теорії управління має свої методологічні рівні [25].

Перший рівень — змістовні передумови (світоглядні основи наукового мислення, філософська «картина світу»), так і формальні, тобто ті, що відносяться до загальних форм наукового мислення, до його історично певного категоріального ладу.

Другий рівень методології — рівень загальнонаукових принципів і форм дослідження.

Третій рівень методології утворюють методика і техніка дослідження. Саме на цьому рівні накопичуються окремі ідеї, на основі яких можна було б створити спочатку парадигму, а згодом концепцію і, зрештою, загальну теорію управління технічними, біологічними і соціальними системами. За А. Ейнштейном, існує два способи обґрунтування об'єктивного характеру наукової теорії управління:

– зовнішнє виправдання наукової теорії — вимога її практичної корисності, зокрема можливості її емпіричного застосування. Це прагматична оцінка її цінності і одночасно своєрідне обмеження абсолютної свободи розуму;

– внутрішнє виправдання наукової теорії — здатність бути засобом внутрішнього вдосконалення, логічної гармонізації і зростання теоретичного

світу, ефективного рішення наявних теоретичних проблем і постановки нових.

Теоретична модель є не що інше як система, що саморозвивається і дозволяє людині в подальшому справлятися з нетиповими задачами. Тобто, дослідникові хочеться запропонувати модель, яка володіє більшою пояснюючою силою. Ми вже втомились від локальних моделей, тяжіючих над сучасним науковим світоглядом. Хочеться вирватись на простір і з якихось єдиних позицій побачити те, що нам дано бачити (В.Налімов, З. Мульченко).

Метод пояснення управлінських явищ у науки один: побудова теорії. побудова наукової теорії кожної науки передбачає чітке визначення її методологічних атрибутів, зокрема власного об'єкта і предмета дослідження. Тож ідея провідництва потребує глибокого та всебічного методологічного опрацювання.

Професор Джеймс Хант (*James G. Hunt*) зробив спробу методологічного обґрунтування провідництва на рівні визначення його сутності. Він підійшов до аналізу з позиції трьох теорій сучасності. За класичною теорією, у визначенні провідництва увага акцентується на психологічних характеристиках (людському компоненті), укладанні домовленостей (процесі) та формальній структурі (системах та стандартах). За еволюційно-політичною теорією, визначення провідництва найбільше наголошує на характеристиках поведінки (людський компонент), вмінні сприяти укладанню угоди (процеси) та у різних проблемних ситуаціях, формальних і неформальних структурах (системи). Теорія відкритих систем, звертає увагу на особливості двох інших моделей, але лише тією мірою, якою вони співвідносяться з вимогами конкретних ситуацій (ситуативність дій)[4].

Конкретизуємо напрямки методологування ідеї провідництва. Ми використали три підходи.

1. В методологічних пошуках підґрунтя «провідництва вважаємо доцільним скористатися ресурсами концепту «хронотоп». Феномен хронотопу полягає в тому, що він поєднує в собі, антропологічні характеристики конкретної особистості провідника з безмежністю часу і простору, тобто з вічністю і з

нескінченністю природи людської діяльності. Бо, на думку професора Віктора Вашкевича, прикмети часу розкриваються в просторі, а простір вимірюється часом [2].

Хронотоп включає поняття соціогенезу. Основна ідея соціогенезу полягає у тому, що ми маємо справу не з абстрактною людиною, а з людиною певного етносу, країни і епохи, що взаємодіє в соціокультурному контексті з людьми. Феномен провідництва є результатом соціогенезу українського етносу, він зароджувався як соціальний код взаєморозуміння. Тож маємо право говорити про унікальну управлінську ідею. Професорка Валентина Чепак зазначає, що разом з генетичним кодом, який закріплює і передає від покоління до покоління біологічні програми, у людини існує ще одна кодуєча система — соціокод (*social code*) - надбіологічні програми, які регулюють соціальне життя, що передаються від людини до людини, від покоління до покоління [30].

В історичному минулому (недалекому) радянщина істотно вплинула на соціальну свідомість українців: позиція «не висовуйся», позиція низького старту, стан «ми малі, байдужі люди, якимось буде»...

2. Г. Щедровицький пояснював, що найважливішою ознакою методологічного мислення людини є те, що його результатом є створення нею власних когнітивних схем, проєкту власної мислєдїяльності. Ця теза виводить нас на ідею фреймів, розроблену американським дослідником штучного інтелекту Марвіном Лі Мінським. У нього з Г. Щедровицьким спільним є модельний, схемний підхід до методологування творчої діяльності.

Фрейм — це віртуальна модель, схема дій провідника в реальній рутинній ситуації. Відправним моментом обраного нами підходу методологування служить той факт, що провідник, намагаючись пізнати нову для себе ситуацію або по-новому поглянути на вже звичні речі, вибирає зі своєї пам'яті деяку структуру даних, образів, які М. Мінський назвав фреймами, з таким розрахунком, щоб шляхом зміни в ній окремих деталей зробити її придатною для розуміння більш широкого класу освітніх та управлінських явищ або процесів. Це утворює такий компонент фрейму як презумпція — певні невимовні знання

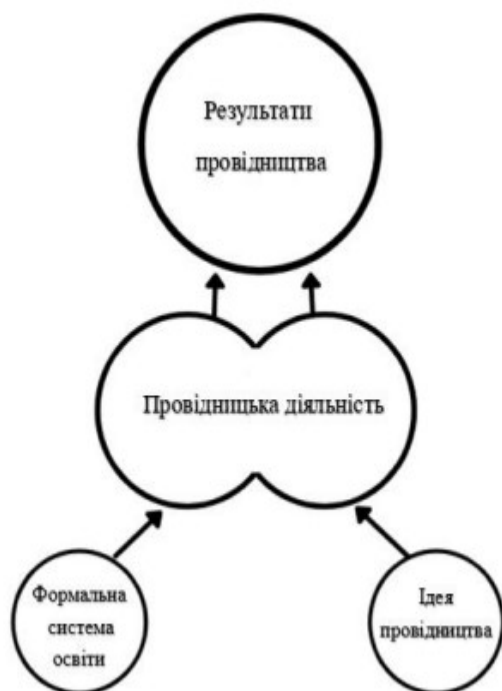

(феноменальність), ірраціональна природа провідництва. В нашому випадку презумпція розглядається як статус ідеї ще не реалізованої провідником, як статус самого провідника в стандартній освітній системі.

Відповідно до теорії фреймів ми приймаємо як усталені нею «процедури» перетворюючої провідницької діяльності щодо основних «терміналів» традиційного фрейму (Передбачення (візія провідника), Деталізація, Зміна, Оновлення, Навчання).

3. У дослідженні ми використали технологію конфігурування для створення уявної «моделі-конфігуратора» здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти. Концепт «модель-конфігуратор» запровадив Георгій Щедровицький який щиро вважав що ми наближаємося до реалії «нової людини».

Конфігуратор — це основа дослідницької програми, «пристрій» синтезу теоретичних схем для їх системного представлення у вигляді одного цілого. Суть конфігуратора складає не набір елементів певного знання, а спосіб, схема їх з'єднання.

Конфігурація — (лат. *configuratio* - взаємне розташування) особливий логіко-методологічний прийом, розумова техніка синтезу різнопредметних знань, різних уявлень про один і той же об'єкт. Конфігурування — здатність створювати знання, відповідні зображенню (моделі). Основні моделі конфігурації - «кентавр-система» (пегас), «манекен».

Відтак, можемо стверджувати, що провідництво як психологічний феномен характеризується особливим типом мисленнєвої діяльності людини — методологічним, що дає змогу мислити понадсистемно, нестандартно, «вийти»

за наявні межі знань, поглядів, принципів та норм і спроектувати нові. Проте ця здатність призводить до соціальної дезадаптованості, самотності, «неформатності», нерозуміння іншими, а відтак, – у певному смислі – до ненормальності (адже норма – це усереднене, типове, у порівнянні з нетиповим, таким що відхиляється, незвичним).

Поведінка особистості в поліпарадигмальному просторі освіти

Розвиток системи освіти в Україні у XXI столітті відбувається в умовах трансформації методології науково-педагогічного знання, що викликано стрімкою зміною динаміки і характеру протікання світового культурно-історичного процесу, і відповідно, фундаментальними змінами наукової картини світу. При цьому слід зважати, що кожна епоха та освітня цивілізація володіє особливою картиною світу і людиною в ній у залежності від загальносвітоглядних уявлень про природу, просторово-часову характеристику усього сутнісного, причинно-наслідкові зв'язки явищ і речей; про людину, її здібності, ціннісне ставлення до Бога, світу, соціуму, самого себе та іншого [29]. Невичерпність та безмежна варіативність людського розуміння світу забезпечується поліпарадигмальністю освітнього середовища.

Вивченню парадигмальних підходів у педагогічній освіті присвячені праці Г. Балла, М. Бойченка, С. Гончаренка, З. Донець, В. Кременя, І. Зязюна, В. Лугового, В. Лутая, Ю. Мальованого, Г. Онковичта, М. Романенка ін.). Парадигма неможлива без чітко визначеної точки зору, концепції чи теорії, навколо якої будується наукове дослідження. Вона легітимізує певні методи, поняття, факти, дослідницькі підходи й принципи наукового знання. Парадигма має яскраво виражений праксеологічний і прагматичний аспекти. Перший стосується кола питань «що і як вивчати?», другий – «навіщо, з якою метою?» [18]. С. Гончаренко визначає парадигму як теорію (або модель постановки проблем), узятую за зразок розв'язання дослідницьких завдань певним науковим співтовариством. Принцип загальноприйнятої парадигми – методологічна основа єдності певного наукового співтовариства (школи, напряму), що значно полегшує їхню професійну комунікацію [5]. Сучасний освітній процес, розширивши

уявлення про здобувач, активно використовує методики, суть яких можна пояснити афоризмом, висловленим ще в XIX ст. А. Дістервегом: «Поганий учитель підносить істину, гарний навчає її знаходити».

Ми стоїмо на позиції, згідно якої хибним є уявлення про те, що парадигму можна «розробити», «створити», запровадити до наукового обігу суб'єктивним шляхом. Частина науковців необгрунтовано вважають початком нової парадигми свою концепцію чи теоретичну ідею. Реально маємо у царині освіти «парад парадигм» (Краєвський В. В). На наших очах відбувається надзвичайне авторське ускладнення у визначені «нових» парадигм. Так В. Огнев'юк закликав формувати нову ціннісну парадигму суспільства. Цю парадигму він назвав «людинобіосфероцентричною».

Провідний науковець у галузі методологування освітньо-педагогічних ідей А.Фурман презентує вітакультурну метапарадигму. На його думку вона своєю рефлексивно-мислєдіальною позицією створює прецедент виклику накладанню невизначеностей. Разом з тим він претендує, посягає на метаметодологію (метаметодологічний план мисленнєвого осягнення сутності методологічних конструктів) [28].

Таким чином ми маємо амбітну позицію науковців створити «мета» та «мега» ідеї схожа з системою штучно вигаданого наукового апарату в «Тектології» О.Богданова (інгресія, егресія, дегресія...). «Тектологія» проголошувалася також наддисциплінарною концепцією.

За дослідженнями О.Вознюка у царині національної освіти «царюють» близько 50 наукових освітньо-педагогічних парадигм [3].

Є позиція едукологів, які доволі іронічно ставляться до ідеї поліпарадигмальності в освіті. Вони піддають сумніву право суб'єкта освіти одноосібно використовувати різноманітних парадигм, поєднання конструктів, елементів різних парадигм, що на думку В Краєвського є «ілюзією парадигмальних стрибків» і нівелює науковий смисл парадигми.

Поліпарадигмальність ми розглядаємо як право суб'єктів освітнього простору на свободу педагогічного (управлінського) мислення. Це – право

обирати власну траєкторію, модель ефективної діяльності для професійної самореалізації. Це – чи не єдина можливість самовираження керівника в складній системі VUCA-світу та особливо критеріях наукового контролінгу. Така форма самовираження, на жаль, розглядається СИСТЕМОЮ як самоуправство. То ж потребує мужності, жертвності.

Аналіз сучасної системи національної освіти дозволив нам виокремити провідні наукові освітньо-педагогічні парадигми: аксіологічна парадигма (цінність) - рефлексивна парадигма (діяльність та розвиток) – компетентнісна парадигма (компетенції) – синергетична парадигма (дисипація) - провідницька парадигма (зміни).

Ми стоїмо на полемічних (не епатажних) позиціях. Яка інституція проголошує реальні пріоритети наукових парадигм у професійній діяльності? Чи можливо це свідомий вибір самих керівників закладів освіти чи педагогів? Ні. Академічні установи уважно слідкують, рефлексують парадигмальне наповнення глобалізованої освіти Європи та Північної Америки. Компетентнісна парадигма 70-80-х років стала у нас тотальною і обов'язковою у нас через 25 років. Механізм спонукання суб'єктів освіти до парадигмування досконалий: запровадження тієї чи іншої парадигми до державних стандартів освіти.

Віддзеркаленням парадигмальності є унікальний характер світосприймаття кожною особистістю, який ми розуміємо як досвід (експірієнс). Дивний це феномен. Особистість контролює його через механізми раціонального та ірраціонального. Зовнішні механізми оцінювання досвіду (експертування) недосконалі та з трудом піддаються теоретичному опрацюванню. М. Булгаков у повісті «Собаче серце» (*Heart of a Dog*) залишив для нас інтригу: чи зможе продовжити справу професора Ф.Преображенського доктор І.Борменталь? Ні. Бо він зручно і довго сидів на плечах професора (sit on shoulders).

Гонятися по всьому світу за гуру та їх системами, читати новітні книги про те про це і все інше в цьому роді видається мені зовсім порожнім, абсолютно нікчемним заняттям - ви можете об'їхати навколо Землі, але вам все одно доведеться повернутися до себе.

Німецький філософ І. Кант застерігав, що «...є лише два способи, якими може мислитися необхідне узгодження досвіду з поняттями...: або досвід уможлиблює ці поняття, або ці поняття уможливлюють досвід»

Все більш інтегративного підходу набуває область методології освіти та управління освітою. З'являються міждисциплінарні інтегративні моделі (О.Мещанінов, М.Гузик, Г.Єльнікова, В.Лунячек державно – громадське, на рівні громади, приватне). Важливо, щоб ці моделі розгорталися як дуальні, тобто як: а) моделі, орієнтовані на управління поточним функціонуванням освітньої системи та б) орієнтовані на її розвиток [8]. Ця інтеграція вирішує проблему поєднання окремих парадигм у контексті реалій прогресу цивілізації. На думку професорки Семенової А. переважна частина змін у суспільстві викликана особливим феноменом – перемиканням з однієї парадигми на іншу (зміною парадигми, парадигмальним зсувом). Усвідомлення людиною парадигм дає змогу краще зрозуміти природу неочікуваних змін [20].

Сьогодні в науковій літературі пропонуються дві моделі управління вищою освітою: модель державного контролю та модель державного нагляду за вищою освітою [27].

Основні моделі управління освітою в європейських країнах є такими: централізована модель (Франція, Італія); децентралізована модель (Німеччина, Іспанія); модель партнерства між державою та громадою (Норвегія, Данія); модель ринкової економіки (Велика Британія)

Розв'язання завдань державного управління освітою не зводиться лише до побудови кількісної моделі та виконання обчислень. Тому інноваційні технології при моделюванні державного управління освітою допускають застосування імітаційних (аналогових) моделей, моделювання з урахуванням невизначеності в системі тощо [13].

Для нас також є природним співіснування в освітньому просторі різних парадигмальних підстав, що демонструє не хаос (чого побоюються методологи в педагогічній науці), а радше проголошення й прояв синергетичного погляду на соціальні й освітні явища й процеси. Переважна частина змін у суспільстві

викликана особливим феноменом – перемиканням з однієї парадигми на іншу (зміною парадигми). Усвідомлення людиною парадигм дає змогу краще зрозуміти природу неочікуваних змін [20].

Наводимо авторське визначення «поліпарадигмального освітнього простору» – це ментально, соціально та науково визначена система освітніх ідей, концептів, феноменів, бачень, структур та інституцій, діяльність якої ґрунтується на доцільному використанні потенціалу та ресурсів різноманітних парадигмальних візій прогресивного розвитку. Поліпарадигмальність забезпечує існування різних наукових та організаційно-структурних моделей сучасної освіти і управління нею [24].

На думку науковців, підхід – це орієнтація педагога або керівника освітнього закладу, що спонукає до використання певної сукупності взаємопов'язаних понять, ідей та способів педагогічної діяльності. Обираючи ту чи іншу орієнтацію, керівник упевнений в тому, що вона сприятиме досягненню передбаченого результату [12]. Найчастіше діяльність керівника (педагога) вибудовується на основі не одного, а декількох підходів. Підхід є комплексним педагогічним засобом і складається з трьох основних компонентів: основні поняття, які використовуються в процесах організації навчання та управління; принципи як вихідні положення або головні правила здійснення освітньої та управлінської діяльності; технології здійснення педагогічних процесів у навчальних закладах.

В науковому обігу національної освіти часто зустрічаємо терміни «парадигмальний підхід» та «поліпарадигмальний підхід». Науковці, менеджери, едукологи, пояснюючи їх сутність та потенціал в управлінні національною освітою, вдаються до сутнісної характеристики першої частини цієї конотації. Визначальна компонента відсутня, вона «розчинена» широкою дескрипцією задумок Т.Куна. Саме тому ми пропонуємо до дискурсу свій варіант поняття «поліпарадигмальний підхід в управлінні освітою» - це напрям методології дослідження сценаріїв розвитку освітньої цивілізації, освітнього простору та освітніх ландшафтів виходячи з розуміння множинності системно і

трансверсально взаємозалежних наукових парадигм, запитів та диспозицій суб'єктів освіти.

Поліпарадигмальний підхід в управлінні освітою актуалізувався у період зростання невизначеності та соціальної турбулентності. Це методологічна платформа успішної орієнтації суб'єктів управління освітою у диверсифікованому парадигмальному освітньому просторі та вибору ефективної авторської, сингулярної чи інтегративної моделі управління розвитком освіти. Механізмами орієнтації і парадигмального вибору є системне мислення, ідеї синергетики та трансверсальної рефлексії. Ми досліджуємо загальну управлінську практику орієнтації у поліпарадигмальному освітньому просторі, але акцентуємося на діяльності провідників освіти різних форматів. Тож, констатуємо, що раціональність такої поведінки не є визначальною. Значна частина рішень вибору прихильності щодо тієї чи іншої наукової парадигми носить утаємничений характер.

Поліпарадигмальність в управлінні освітою має ґрунтуватися на ресурсах принципу полілогу. Полілог – зіткнення різних розумів, різних істин, несхожих культурних позицій, що становлять єдиний розум, єдину істину й загальну культуру та забезпечують вільність співбесідників, рівноправність й особистісний контакт між співбесідниками на основі співпереживання і взаєморозуміння та дозволяє розвинути: шанування особистої позиції учасників, координаційні здібності, емпатію, уміння формувати ціннісні професійні установки до спільної діяльності (за Т. Осиповою та О.Прикоттом).

Цінність різноголосся поліпарадигмального простору виражається у його здатності щодо генерування та підтримки різних парадигмальних моделей управління освітою. А. Семенова визначає ці моделі як функцію відкритої нелінійної системи, що самоорганізується, на ґрунті постнекласичної методології; обґрунтовує переосмислення цільових орієнтацій освітнього процесу зі знань центрованих на плюралістичні, здатні забезпечити ефективність професійної діяльності вчителів і керівників; представляє функціонування особистісно-професійної парадигми суб'єкта освітнього

простору ЗЗСО як феномена, що відображає особливості й ціннісні орієнтації сучасного вчителя, керівника [20].

Ядром, імперативом поліпарадигмального моделювання С.Дудко називає когнітивний креатив - складник креативності, що є проявом інтелектуальної обдарованості й пошуково-перетворювальної активності особистості юнацького віку, що полягає у здатності суб'єкта самостійно висувати проблеми, нешаблонно їх вирішувати, генерувати велику кількість оригінальних ідей ...[7].

Л. Мельник визначає когнітивний креатив як феномен творення якісно нових систем, інтегрованих у внутрішній простір корпорацій, інституцій та організацій, що формують сучасний ринковий простір у глобалізаційному контексті, і все більш детально «прописують», змінюють внутрішній соціальний простір. Ядро моделювання – когнітивний креатив [17]. Під когнітивним компонентом креативності ми розуміємо складник креативності, що є проявом інтелектуальної обдарованості й пошуково-перетворювальної активності особистості юнацького віку, що полягає у здатності суб'єкта самостійно висувати проблеми, нешаблонно їх вирішувати, генерувати велику кількість оригінальних ідей ...

Когнітивний креатив – це творення якісно нових систем, інтегрованих у внутрішній простір корпорацій, інституцій та організацій, що формують сучасний ринковий простір у глобалізаційному контексті, і все більш детально «прописують» внутрішній соціальний простір. Висвітлення й дослідження найновіших форм когнітивного креативу акцентує розширення сучасного розуміння науково-технологічного розвитку інформаційного суспільства з форм когнітивної інженерії у форми, що мають соціальні й суспільно перетворювальні ефекти. Йдеться про нові підходи до розвитку сучасної інженерії знань, створення баз даних та знань. Когнітивний креатив актуалізує перехід до нового науково-технологічного напрямку – штучного інтелекту, який формує образ [12].

Формується керунок когнітивного менеджменту. О. І. Бондарчук та Г. В. Соломіна за методиками Е. Куулза і Г. Ван ден Брока «Тип когнітивного стилю»

встановили певний прогрес серед керівників закладів освіти: креативним когнітивним стилем володіють 18,3% директорів шкіл які віддають перевагу визначенню нових ідей, підходів і можливостей, демонструють сильну уяву, відкрите мислення, асертивність [1].

На фундаментальному рівні ця проблема досліджена італійськими науковцями, філософом Антоніо Пеннісі та психологом Александра Марія Фальцоне у праці «Розширена теорія когнітивної творчості. Міждисциплінарні підходи до продуктивності»[31].

Адміністрування парадигмального простору освіти наразі є прихованою функцією державного управління освітою. Керівні органи освіти залишають за собою право кращого розуміння пріоритету тієї чи іншої наукової парадигми, надаючи їй статусу «проривної». Ми встановили, що після тотальної «партійної» парадигми, освітній простір не залишався порожнім. У 80-х роках академічною наукою була визнана як пріоритет парадигма оптимізації навчального процесу (Ю.Бабанський, М. Поташник), в 90-ті роки – парадигма діяльності (Л. Занков, І. Лернер, М. Махмутов, М. Скаткін), особистісної орієнтованості (О. Асмолов, І. Бех, І. Якиманська), на рубежі ХХ-ХХІ ст. – системна (В.Беспалько, А.Авер'янов, Р. Гвішіані) та синергетична (М.Ігнатенко, В.Кремень, Т.Каплунович) парадигми, які з 2005 року змінилися тотальною компетентнісною парадигмою. Ми зосередили свої зусилля на дослідженні ресурсної бази провідницького руху в національній освіті України. Виходили з принципу індоктринації (*indoctrination*) поліпарадигмального освітнього простору - неусвідомлене, некритичне сприйняття ідей будь – якої доктрини, парадигми. 85% освітян сліпо йдуть за вказаними згори парадигмами. Керівник закладу освіти, кожен педагог, начебто вільний у виборі керівної наукової парадигми, але органи управління освітою здійснюють адміністрування і визначають імперативність цих парадигм. Наразі компетентнісна та лідерська парадигми «завантажені» до державних освітніх стандартів і є обов'язковими до запровадження. Що ж, 85% суб'єктів освіти є зручним «матеріалом» для маніпуляцій, підлягають «контролю свідомості», не мають культури сумніву,

некритично засвоюють ті чи інші ідеї або доктрини. Їх перетворюють на *Putty Peeps* (пластилинові люди).

Останнім часом є можливість бачити реальну користь від вміння особистості ефективно орієнтуватися у поліпарадигмальному просторі. Мова йде про так званий «слеш – підхід», який набуває широкого соціального резонансу. Слеш - підхід це модель перспективної реальності, яка дозволяє особистостям, громадянам розвиватися (бути працевлаштованими) відразу в декількох професійних сферах, не відмовляючись від основної спеціальності. Слешери (*polywork, freelancer*) можуть працювати в декількох корпоративних культурах та практика і отримувати кошти від різних видів діяльності. За умов війни, масових міграцій і еміграцій професіоналів, соціальної невизначеності проблема слеш кар'єри в Україні та Європі, загалом, набуває особливої актуальності.

Висновки.

В ході дескриптивного дослідження встановлено, що проблема психологічного супроводу ідеї провідництва перебуває в стадії зародження та напрацювання унікального наукового портфоліо. Ці напрацювання впливають на розуміння феномену провідництва та можливості долучення до нього. Визначено необхідність кореляції провідництва з новітніми соціальними психотипами, здатними до адаптації та копінг стратегій.

KAPITEL 6 / CHAPTER 6⁶

CONSIDERATIONS REGARDING THE APPLICATION AND ENFORCEMENT OF PENALTIES IN CASES INVOLVING JUVENILE OFFENDERS

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-32-00-004

Introduction

Education represents the central pillar in shaping the individual's personality, but formal education is what creates the premises for socio-professional integration. We are currently noticing a worrying increase in the number of delinquent minors under the age of criminal responsibility, as well as in crimes of increased gravity committed by delinquent minors. As a whole, education in the penitentiary system must aim to develop independent life skills and ensure the basic requirements for the social integration of the person who is released. In particular, the education of young offenders must be a priority. If in the case of a multi-recidivist adult, the chances of cognitive restructuring are low, in the case of a young person sanctioned for the first time criminally, we can have hope for „a new beginning”. Thus, it is necessary to form a partnership structure between the competent state bodies and NGOs, which will carry out training programs, educating minors in the context of the execution of the sentence of conviction or the coercive measure of an educational nature, transmitted by the competent bodies for execution. The child of today, including the delinquent, is the adult of tomorrow, an additional argument for the development of the society of a state, which wants a healthy future for its citizens, which must make maximum and unconditional efforts to protect children from any abuse or negative risks external.

Content

The rights of the child are an integral part of human rights, therefore the child must benefit from all the general rights, to which we are all entitled to claim from the moment of birth, as well as have certain rights of their own, which offer them increased protection, in the face of any abuses and limitations, which would prevent his balanced development towards maturity. Today's child, including the delinquent, is tomorrow's

⁶Authors: Jorovlea Elvira Leon, Codreanu Alina

adult. The society of a state, which wants a healthy future for its citizens, must make maximum and unconditional efforts to protect children from any abuse or negative external risks.

The status and protection of minors in the juvenile justice system in the Republic of Moldova are regulated both by international normative acts (the International Convention on the Rights of the Child, adopted by the United Nations General Assembly Resolution no. 44/25 of December 20, 1989, the Minimum Standard Rules of the United Nations in the Administration of Juvenile Justice, called the „Beijing Rules”, approved on November 29, 1985, the European Convention on Human Rights, etc.), as well as by national normative acts (the Constitution of the Republic of Moldova, the Law of the Republic of Moldova on the rights of the child, the Criminal Code and the of criminal procedure).[1, p.5]

As a social phenomenon, juvenile delinquency is a form of manifestation of deviant behavior and that is why it is extremely important to understand the phenomenon, in its complexity, in order to delimit deviance from normality and identify the factors involved in the production and maintenance of deviance. [2, p.75]

The minor is an individual, a personality in the process of formation, the educational process of which has not yet come to an end. By applying the punishment or the educational measure, he should be educated and not re-educated. The minor's rehabilitation can be achieved by involving him in a continuous educational process. Educational programs must be organized both during execution of the sentence and after its execution. A child who has committed a crime is responsible for his actions, but because of his state of dependence and immaturity, he requires guidance and assistance. [3, p. 19]

The law on the rights of the child provides that the detention or arrest of the child is applied as exceptional measures. However, mobile teams have found that children are often in detention for an unreasonably long period of time or should not have been detained at all. [4, art. 28]

Therefore, according to the opinions of some researchers, "minors who commit crimes represent a special social category, with a great behavioral diversity. Each

delinquent is a particular case that is characterized by a number of physiological, psychological and social traits, which are not exactly found in all criminals. In the complex context of the current socio-economic environment in the Republic of Moldova, the level of juvenile delinquency is increasing compared to the previous year, which is demonstrated by the above-mentioned statistical data. In the previous year, there was an unfavorable trend of increasing the social danger of crimes committed by minors and the number of crimes committed by minors together with adults." [13, p. 141]

According to data provided by the Ministry of Internal Affairs, in 2023, 24.0 thousand crimes were registered on the territory of the Republic of Moldova, down by 10.4% compared to 2022 and by 24.3% compared to 2019. The crime rate in 2023 was 96 crimes per 10 thousand inhabitants (at the level of the previous year), compared to 120 crimes in 2019.

The number of crimes committed by minors in 2023 is decreasing compared to the previous year, 2022. Thus, in 2023, 449 crimes committed by minors or with their participation were registered, which constituted 1.9% of the total registered crimes. Compared to 2022, there was a 36.3% decrease in crimes committed by minors, especially crimes against property. The most frequent minors were involved in committing thefts – 58.8%, followed by robberies – 7.1% and crimes related to kidnapping the means of transport – 6.2%. For every 100 thousand children aged 0-17 years, 83 crimes committed by minors were committed, compared to 116 crimes in 2019. [5]

According to the legal provisions, any person who has reached the age of 16 can be subject to criminal liability. Thus, a minor is considered "any natural person who, at the time of committing a crime or illegal act, was under „18 years of age”. [6, art. 21] The general rule, according to the Criminal Code of the Republic of Moldova, is that the minor bears responsibility from the age of 16. For some crimes, which have a higher degree of social danger, expressly indicated in art. 21 paragraph 2) of the Criminal Code, minors between the ages of 14 and 16 can bear responsibility for the crimes expressly indicated in the Criminal Code.

Thus, minors under the age of 14 cannot be held criminally liable, considering that they do not have the full capacity to be aware of the seriousness of the committed act. For this reason, children in this category are considered to be children „in difficulty”, and the measures taken in their case should be exclusively the responsibility of social assistance.

Juveniles who have committed criminal acts may be punished according to the rules of the criminal law for each individual crime or replaced by educational coercive measures. However, criminal penalties should only be applied if it is considered that educational measures are not sufficient to correct the minor, therefore his behavior must be thoroughly analyzed by the judicial court.

It is obvious that deviance exists in all its forms. Starting from the most minor antisocial conduct, to murder and pathological deviance. At the same time, history has shown us that there is no medicine, or a definite formula for solving deviance. What matters for the safety of society is that the rate of deviation is kept within an acceptable limit.[2, p. 80]

The Criminal Code provides for the procedure and the right to be released from criminal liability for a person under the age of 18 (applied by the prosecutor during the criminal investigation phase) who has committed a minor or less serious crime for the first time, if it has been found that it is possible its correction without being subject to criminal liability[6, art. 54][7, art. 483]. The coercive measures of educational character listed in art. 104 CPP. According to the provisions of the legislation in force, with regard to the application of the prison sentence to the minor subject of criminal liability, who, at the time of the commission of the crime, was not 18 years old, the rule is that the term of detention is established from the maximum sentence provided by the criminal law for the crime done, halved. When determining the final punishment, in the case of multiple crimes, the prison sentence applied to the minor cannot exceed 12 years and 6 months, and in the case of cumulative sentences - 15 years. The application of life imprisonment to minors is prohibited by law. [6, art. 70, alin. 3, 4]

The commission of the crime by a minor is considered a mitigating circumstance (art. 76 para. (1) letter b) CC). Juveniles convicted of ”committing a light, less serious

or serious crime can be released from punishment by the court if it is found that the goals of the punishment can be achieved by applying coercive measures of an educational nature provided for in the domestic criminal legislation". [1, p. 8]

In accordance with art. 111 paragraph (1) letter a) of the Criminal Code, minors in respect of whom coercive measures of an educational nature were applied are considered to have no criminal history. Thus, the following coercive measures of an educational nature may be applied to persons released from criminal liability: the warning - the explanations given to the minor regarding the damage caused by his act and the consequences that will occur in the event of committing a new crime; *entrusting the minor for supervision to the parents, the persons who replace them or the specialized state bodies* - consists in entrusting the parents, the persons who replace them or the specialized state bodies with certain obligations regarding the education of the minor and the supervision of his behavior.

In the case of entrusting the minor to the supervision of the aforementioned persons, the court must establish that the respective persons will have a positive influence on the minor; *obliging the minor to repair the damage caused*. When applying this measure, the material condition of the minor is taken into account; *obliging the minor to follow a course of medical treatment for psychological rehabilitation; obliging the minor to follow the compulsory education course; forcing the minor to participate in a probationary program*. [6, art. 104, 111]

Thus, minors, convicted for committing a light, less serious or serious crime, are released from punishment by the court, if it is found that the goals of the punishment can be achieved by applying the coercive measures of an educational nature provided for in art. 104. Therefore, the court will take all the measures provided by law to apply a non-custodial sentence to the minor or to establish a milder sentence, or will apply the conditional suspension of the sentence. [6, art. 79, 90]

The penalties that can be applied to the minor are provided in the Criminal Code:

The fine. It is considered by specialists to be an ineffective measure, because, when the material situation is relatively good, as a rule, the fine is paid by the parents or the persons empowered as legal representatives, a fact that does not imply the minor's full

awareness of the assumed responsibility for the actions committed.[6, art. 62]

Unpaid work for the benefit of the community. It is applicable to minors from the age of 16 and is considered by specialists to be the most effective measure for correcting and re-educating the minor. However, this is not always accepted by minors and, therefore, enforcement is problematic.

Prison. Life imprisonment cannot be applied to minors. When determining the custodial sentence for the person who, on the date of the crime, did not reach the age of 18, the term of detention is determined from the maximum sentence provided by the criminal law for the crime committed, reduced by half. Persons who have not reached the age of 18 serve their prison sentence in juvenile prisons, taking into account the personality of the convicted person, the criminal record and the prejudicial degree of the crime committed. Detention is applied only in exceptional cases and that, in fact, the problem of minors must be solved in society, but not by applying criminal penalties, which are not always effective.

The imprisonment of a minor must be the court's last resort and only if another sentence does not achieve its purpose. When adopting the sentence in respect of the minor, the court is obliged, as mentioned above, to examine the possibility of releasing his sentence in accordance with the provisions of Article 93 of the Criminal Code of the Republic of Moldova or of the conditional suspension of the execution of the sentence, according to the provisions of Article 90 of the Criminal Code.

Stemming from the principle of reasoning of court decisions, we mention that when judging cases, the courts should adequately state the reasons on which they are based, and the reasons provided for the decisions pronounced by the courts should not be automatic or stereotypical. The exceptional nature of the imprisonment sentence is to be argued by the court, in the sense that the purposes of the sentence can be achieved by applying the imprisonment. Thus, one of the most important guarantees for individualization and consistency in the pronouncement of sentences can be ensured. [10, p. 89]

We reiterate, in context, that minors who have reached the age of 16 can exercise their rights and assume obligations in the enforcement procedure if they have acquired

full exercise capacity. The rights and interests protected by law of minors in the enforcement procedure are defended by their parents, guardians, guardians and guardians. [8, art.46]

In another order of ideas, the researcher Mihailov V., in her works, emphasizes the conclusion resulting from a series of opinions, such as that „the punishments applied to minors, for the most part, are fair, but, nevertheless, the reeducation effect is below the limit of expectations”. [1, p. 68]

Thus, the rule, established for minors of reducing the punishment by $\frac{1}{2}$ of the maximum, is too great a benefit for juvenile offenders, in the case of serious crimes committed in a group, with violence, this in the context where, according to the law, the punishment can often be too mild and affects the rights of the injured party to restore social equity. The punishments for minors should be more lenient than the general rule, but in different proportions than is currently the case.

In another view, there should be a distinct category of criminal punishments applicable to minors. This would allow a better individualization of the punishment, taking into account the special subject of the minor, his limited capacity to be aware and to appreciate the punishment in relation to his psychological fragility, so that he is not traumatized and isolated from society. Juvenile penalties should be a separate criminal category, with separate liability and with exceptions specific to the minor; with alternatives corresponding to the immature level of development, so that the status of a minor is not treated as a mitigating exception, otherwise, it would not be correct for the purpose of the criminal law and the principle of the best interests of the child.

It should be noted that the Probation Service, as a specialized body, also has the mission of supervising the execution of coercive measures of an educational nature, applied by the prosecutor or the court of law [6, art. 104]. The statistical data of the Probation Service demonstrate that the number of minors on record corresponds in principle to the number of criminal cases filed and the respective penalties applied, which involve probation intervention. Thus, it can be concluded that the number of criminal cases, with the involvement of minors, decreased, being the active involvement of the Probation Service, as a body specialized in the execution of

punishments or educational measures applied to minors.

According to the Report on the activity of the penitentiary administration system for 2022, prepared by the National Administration of Penitentiaries of the Republic of Moldova, "on January 1, 2023, 6084 persons were detained in the penitentiary system, compared to 6396 in 2021. Thus, there is a decrease in the number of detainees by 312 people, which is a decrease of 4.88%. The total number of persons deprived of liberty during the reporting period consists of: minors (boys/girls) – 34/1 (in 2021 – 58/1), which is a decrease of 40.68%. [11]

When discussing the problems of implementing penal policy with regard to juvenile offenders, it should be emphasized that the number of minors in detention cannot be considered an indicator of humanity. Thus, it is not the number of minors deprived of liberty that is more important, but their conditions of detention and education. It is true that the situation in which every third or fourth juvenile offender who is in educational detention does not inspire optimism.

We believe that the reduction in the volume of criminal repression against minors can take place, if different modes of repression were to be carried out, such as: by increasing the proportion of conditionally convicted persons, by applying alternative punishments to deprivation of liberty or by applying forms of liability that do not involve deprivation of liberty. However, from the study of the criminal law and the practice of applying legal norms, it follows that in the conditions in which it is effectively impossible to apply other criminal penalties to minors, such as fines, community service, deprivation of the right to practice certain activities, in the conditions of the acute lack of special education and rehabilitation institutions, the only criminal punishment available to minors will continue to be deprivation of liberty.

According to a research, "the humanization of the legislation has led to the fact that the release of minors from criminal liability for minor crimes has become mandatory, with the application of rehabilitation and social assistance measures, but except for cases of recidivism and some cases of violent crimes. The application of educational coercion measures does not now depend on whether the minor or less serious offence was committed for the first time or repeatedly; In addition, the law now

allows minors who have committed not only less serious crimes, but also serious ones, to be placed in a special education placement center. Some centers have social pedagogues, who provide assistance and monitor the situation of children at risk or involved in criminal actions". [12, p. 38]

Researcher Şavga A. believes that, as a result of the analysis of all the punishments applied to minors, we can note that the application of a differentiated sanctioning regime is beneficial, ultimately achieving the goal of correcting them and re-educating them in the spirit of the law. The individualization of punishments has a primary purpose of re-educating the individual who commits the crime, in this sense it is not necessary to apply a harsh sanctioning regime for their re-education. Thus, all the levers established by the legislator have a final beneficial purpose for the correction of criminals, due to the fair punishment compared to the criminal act committed and his personality. [9]

A minor who has reached the age of 16 is liable for criminal liability. Minors who have committed criminal acts may be subject to educational coercive measures and criminal penalties. Penalties are applied only if it is considered that educational measures are not sufficient to correct the minor. Sanctions are established by court decision, in relation to the age and seriousness of the act, where, in order to individualize the punishment, a series of factors must also be taken into account: the degree of social danger of the act, the physical condition and intellectual development of the minor, if has committed other similar acts, his family situation and any other data regarding the minor and the possibilities of his re-education.

Taking into account the psycho-physiological particularities of the age that minors represent and the different ways of influencing minors by way of sanctions, which may have very varied re-education requirements, the legislator established as a basic rule the application of educational measures towards minors, to the detriment of classic criminal penalties, such as prison, conditional suspension, fine. The educational measures provided for by the Criminal Code and the Code of Criminal Procedure are criminal law sanctions, established for juvenile offenders with the aim of ensuring, under the conditions of a criminal constraint, their education/re-education through

supervision, school or professional training and by cultivating their conscience of values and behaviors that involve respect for the criminal law order. In contrast to punishments, where the coercive-emotional character is predominant, educational measures are practically devoid of coercive content, do not carry criminal consequences in the future and do not lead to criminal antecedents. [1, p. 63-64]

Comparatively, in some foreign legislation (such as the french one), educational measures can be taken even without establishing criminal liability, in the Republic of Moldova they can only be consequences of a specific criminal liability and can only be taken against the minor who committed a crime.

The implementation of more humane or alternative forms of criminal liability is stopped for several reasons, including: the lack of funding for the system for combating juvenile crimes, the theoretical fundamental insufficiency of their applicability, the insufficiency of the criminal legislation, the errors in the system for the prevention of juvenile crimes, the continuous attitude of the legal justice system to give priority to coercive measures in the fight against crime, etc.

Juvenile crime is an original indicator of the social situation in the country. This criminal type is very sensitive to the state of society. The increase in the level of juvenile crime, as a rule, testifies to the unfavorable social processes taking place in society. The analysis of juvenile crime is, on the one hand, a tool for identifying criminogenic factors in society, and on the other - a basis for predicting crime as a whole. [14, p. 31]

We believe that the most promising of them at present are: the wider application in practice of the aspect of crime prevention; the introduction of the concept of restorative justice; the rapid creation of a juvenile justice system or juvenile courts; the formation in each subject of a complete infrastructure for the prevention of neglect and crimes of minors and for the execution of sentences in their case; sufficient funding of the system for the prevention and enforcement of sentences by minors; the involvement of civil society institutions, etc., in solving the problems of rehabilitation and resocialization of juvenile offenders.

Conclusion

As a result of the research of this study, we reiterate that the system of punishments applied to minors should be revised, so that the custodial sentence can be applied only in exceptional cases. It is necessary to diversify the punishments applied to minors, it is necessary to create educational centers specialized in the recovery of minors, with a guard and supervision regime, within which to implement intensive social reintegration programs, as well as educational and professional training programs. We agree with the views of the researchers mentioned in this study and believe that, for juvenile offenders, criminal law should provide for a distinct category of punishment, including a special category of mitigating and aggravating circumstances. This would ensure greater efficiency in achieving the goal of correcting, re-educating and reintegrating delinquent children into society.

Therefore, the criminal minor should be one of the basic priorities of the state criminal policy. The effective prevention and combating of juvenile delinquency is even more necessary given that, according to statistical data, there is a worrying increase in the number of juvenile delinquents under the age of criminal responsibility, as well as in crimes of increased gravity, committed by juvenile delinquents. Thus, when applying punishments and measures of coercion against delinquent minors, the fact of their being in a negative environment, where there is violence, lack of supervision and healthy activities, such phenomena as begging, vagrancy, smuggling with narcotics and currency etc.

KAPITEL 7 / CHAPTER 7⁷ TRADITIONS OF CLASSICAL POSITIVISM IN MODERN HISTORIOGRAPHY

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-32-00-016

Introduction.

The important tasks of the new Ukrainian historiography include the rise of controversial theoretical problems and the modernization of methodology and methods of scientific research, which are inseparable from its integration into the European and world historiographic space. Therefore, the replacement of the ideas of classical positivism in modern socio-humanitarianism remains an actual problem. To classical positivism, we refer the first positivism, that is, the ideas and works of its founders (O. Comte, H. Spencer, J. St. Mill), H. T. Bockl and his other followers, as well as supporters of the so-called second positivism of the 1880s – 1920s.

Well-known modern researchers (O. V. Yas, B. G. Mogilnitsky, G. P. Myagkov, O. M. Nechukhrin, V. A. Potulnitsky, L. V. Taran, L. O. Zashkilnyak and others) recognize the partial preservation of the positivist canon of historiography in modern historiography. In the doctoral dissertation and monograph «Positivism in historical science in Ukraine (60s of the XIX-20s of the XX century)» [3], numerous articles by us the importance of a more detailed study of the scientific heritage of positivists of the past was constantly emphasized. The materials of the round table «Positivism: reflections on the classical model of historiography» [4], which took place in November 2016 in Kharkiv, showed the importance of further research of the positivist model of historiography, its relevance for the development of modern socio-humanitarian studies.

The purpose of our article is to determine the role of the ideas of classical positivism in modern historiography, its role in preserving academic standards of historical writing.

The research methodology consists of general scientific principles of historicism and objectivity, special historical methods, in particular problem-historiographic,

⁷*Authors: Bohdashyna Olena Mykolaivna*

historical-comparative, historical-genetic, historical-typological, as well as biographical approach.

Main text. As is well known, classical positivism denied the ideas of traditional philosophy and criticized metaphysics as a scholastic teaching. The spread of Enlightenment ideas from the end of the 18th century and positivism from the middle of the 19th century. contributed to the reduction of the influence of religion and the church in most European states. It is indicative that even now modern European socio-humanitarianism (with the exception of Polish) is mostly atheistic. At the same time, theology and hegelianism were considered outdated theories that could not rationally explain the historical process. The reception of the ideas of positivism contributed to the spread of the doctrines of darwinism and «vulgar» materialism. With the exception of the last two teachings, positivist assessments of other theories are generally accepted today.

Modern researchers do not deny the proximity of the marxist model of historiography to the positivist one. Marxism developed the ideas of the «fathers» of positivism to extremes: Marxists recognized only one factor - economic one. Positivist historians recognized the class struggle, but did not consider it the main driving force of society, as K. Marx and F. Engels proclaimed. At the same time, both theories were brought together by the new socio-economic problems of historical research, the recognition of the natural nature of the development of society [3, p. 235].

The positivist model of historical writing consisted of the following elements:

1. Theory of social progress. Following the French enlighteners, the positivists called the main criterion of social development the increase of knowledge, the development of education and science [3, p. 326–345]. The positivist interpretation of the theory of progress is still generally recognized among scientists.

2. Recognition of regularities, not laws of Social Development. The search for cause-and-effect relationships is already partly inherent in the previous educational and romantic sociohumanitaristics. Positivists believed that the history of society should be studied using sociological and biological laws. The thinkers of the second half of the XIX century were faced with the task of finding stable development trends inherent in

all or individual periods of society's development. The presence of such trends (laws, regularities) was easier to show using examples from socio-economic history [3, p. 250], which, by the way, brought positivism and marxism closer together. The latter became a continuation of positivism, and later its opponent.

3. Theory of factors. In the theological concept of the historical process God was declared the main Demiurge. H. V. F. Hegel claimed that society develops in accordance with the world spirit. H. Spencer showed that social development is influenced by various factors: economy, population (later M. M. Kovalevsky will call this factor demotic), politics, law, religious, moral (ethical), ideology, science, culture.

Marxists, as you know, called the economy the root cause of most historical phenomena. Positivists, unlike marxists, considered all factors to be equal, allowing the priority of certain factors in certain periods. For example, M. S. Hrushevsky has repeatedly noted that at the turn of the 16th and 17th centuries. in Ukrainian history, the main church factor was [3, p. 385–399].

4. Theory of social evolution. H. Spencer and his followers believed that society develops like biological organisms. Biological reductionism deprived public opinion of the ideas of divine providence and national spirit. The theory of social evolution contradicted the romantic vision of history as a series of cataclysms and sharply reduced the importance of individual prominent figures in history. Evolutionary theory contributed to the development of ethnology and archeology and a more active study of the initial stages of the development of world civilization. In particular, it stimulated the use of the historical and comparative method to study the history of various states and ethnic groups [3, p. 346–363].

The declaration of social evolution as a normal path of historical development provided a theoretical justification for the expediency of gradual reforms rather than revolutions. Positivists recognized the revolution as an extreme way out of the economic and/or political crisis. At the same time, the bloody nature of the course of events, the frequent non-implementation of their tasks and the mostly negative consequences of revolutionary coups were emphasized.

All these elements of the positivist model of historical writing form the basis (with

additions and changes) of the modern theory of the historical process. Understanding the ideas of sociology, which was perceived by most scientists as a new philosophy of history, often led to their own theoretical construction of the historical process. The ideas of positivism fit especially organically into the enlightenment and marxist preferences of individual scientists. Today, we are also witnessing the strengthening of the influence of not only the latest sociological ideas on the entire social humanitarianism.

The problematic field of historical science in the second half of the 19th century. was expanded the expense of key topics of socio-economic history, research of the activities of broad social strata, national and social movements [3, p. 435–436]. The subject of modern historical research has expanded significantly in recent times. However, socio-economic and political problems remain in the topics of many dissertations and other types of scientific works.

The positive aspects of the positivist version of historical writing were factographism and documentalism. According to the positivist canon, historians in their professional activities need to establish, collect, classify and investigate the entire available set of facts. The factual style of presentation of historical events and phenomena often prevailed over the generalization of historical facts. Most modern scientific works are also typically factual.

The documentaryism proclaimed by positivist historians, supported by the empiricism of natural science discoveries, in those specific conditions contributed to increasing the specialization of scientific research, including the transition from the description (sometimes inventing) of historical facts to the analysis of real historical phenomena and events. The truthfulness of historical facts had to be proven not by deductive reasoning, but by source information.

By documentalism, we mean the absolutization of the role of the historical source. In the works of the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries. the widely quoted aphorism of Sh. Senyobos and Sh.-V. Langlois: «History is written according to documents. Nothing can replace documents: there are none, and there is no history» [2, p. 135; 3, p. 313].

In the modern period, the most complete and reliable use of historical sources remains one of the markers of scientific work. For the most part, modern researchers continue to comply with the requirements of searching for and further introducing new historical sources into scientific circulation: archival documents, archaeological or other museum exhibits, collected in interviews.

The ideas of positivism had a significant impact on the development of the theory and methodology of historical source studies, in particular, on the development of the concept of a historical source and the rules for working with different groups and types of sources.

Chernihiv researcher A. M. Ostryanko explains the reasons for the preservation of the positivistic method of source studies in this way: «Despite the significant volume of source complexes, painstaking work on identifying and processing sources carries a lot of discoveries at the level of facts, which will be objectified precisely on the basis of positivism» [5, p. 111]. A well-known source scholar gives other arguments: «Given the gaps in the source base on the history of modern Ukraine, which is the result of the contradiction between the constant development of „high technologies” and the problems of information preservation (phones, internet, etc.; electronic document management; information on electronic media, etc.) , there is a threat that in the presence of technical means of information processing, history will have to be studied exclusively from „traditional” written sources, which makes the methodology and methods of positivism relevant for the long term» [5, p. 111]. And he further writes: «The creation of an intensive flow of electronic data of various content, quality of information, formats, etc. makes it necessary to use positivist approaches for the verification of these information messages, separating falsification, forgery, spam» [5, p. 111].

We fully agree with the following statement by A. M. Ostryanko: «The positivist approach remains the basis for creating a multidimensional text from the point of view of chronology, geography and content, which is the history of Ukraine, which is characterized by evolutionism, focus on the creation of state life, which in the historical narrative is realized according to using a problem-chronological approach» [5, p. 110–

111]. At the same time, I do not agree with the categorical opinion of A.M. Ostryanko about the ineffectiveness of positivist standards in the study of everyday history, gender studies, intellectual biography and prosopography [5, p. 111]. Because all researchers of written sources use the methodology that was created at one time by positivists and is now only modified.

The majority of positivist historians called historical sources monuments of the past, which contain information about historical events and phenomena. Their approach was closer to the marxist one, where historical sources were interpreted primarily as products of certain social relations [3, p. 318]. The positivist approach to determining the historical source (in new editions) prevails in most works to this day.

The development of the methodology of working with historical sources led to the spread in Ukrainian (as well as in Western European) historiography at the end of the 19th century concepts of external and internal criticism. Only in the 1960s it was modernized into the theory of analytical and synthetic source criticism [2, p. 101–106].

It is no coincidence that the main scientific school in Ukrainian historiography of the second half of the 19th and early 20th centuries. in the literature, is called the name «Kyiv documentary school» for the increased attention of M. D. Ivanishev, V. B. Antonovych and their students to such a group of sources as act materials. The latter were mostly kept in archives and private collections, and only a small part of them was made public or at least used by researchers. Positivists were convinced that act sources are the most truthful and objective, and therefore best suited for establishing historical facts.

The positivist model of historical writing included a number of research principles and methods. Positivists attached a cult value to the principle of objectivity and tried to abandon political, religious or other engagement. After the collapse of the Soviet Union, researchers abandoned the principle of partisanship and support the opposite principle of objectivity. The use of the principle of systematicity was considered important for every major study, especially a dissertation. The active use of the historical-comparative method in works on the history of different states and ethnic groups proved the similarity of the norms of customary law and the process of state

formation in ancient times. Reorientation of some historians in the last third of the 19th century to socio-economic topics led, in particular, to the widespread use of statistical methods. The historical-genetic method has gained considerable popularity among researchers. It was the more active use of the above-mentioned principles and methods of scientific research that distinguished the positivist model of historical writing from the previous ones. Now all these methods are generally accepted in the scientific environment community.

The positivist model of historical writing, which involved the use of a large number of sources, stimulated a significant expansion of the source base of historical science. This is also evidenced by the intensification of archeographic work and the development of archival institutions.

In contrast to the current historiographical situation, there were few examples of violations of academic integrity in the universities of Ukraine in the second half of the 19th and early 20th centuries.

After the successful defense of D. I. Bahaliy's master's thesis «History of the Seversky land to the pol. XIV century» at St. Volodymyr's Kiev University (September 26, 1882) and election as a full-time associate professor of the Department of Russian history at Kharkiv University, a review of another student of V. B. Antonovich I. A. Linnichenko was published in the «Journal of the Ministry of National Education» («Журнал Министерства народного просвещения»). The review convincingly proves D. I. Bahaliy's broad borrowings of other authors. This large article dealt a serious blow to the scientist's reputation [7]. In his memoirs «Autobiography: fifty years on guard of Ukrainian science and culture» (1927), D. I. Bahaliy even tries to explain this unfortunate incident [1, p. 33, 44 approx.].

Modern plagiarists often do not even publicly respond to accusations of misappropriation of other people's intellectual property.

In 1875 graduate student of the Department of state law of European states of Kharkiv University M. M. Kovalevsky in his first article, published in French in the Brussels journal «Revue du droit international et de législation comparée», accused the head of the department A. M. Stoyanov in plagiarism. A. M. Stoyanov in «Essays on

the history and dogmatics of international law» used the manuscript of D. I. Kachenovsky without mentioning the real author [4, p. 84–85].

Positivists considered the study of original (if possible) written sources to be one of the requirements of scientific work. For example, professors G. I. Chelpanov, M. M. Bubnov and V. V. Vodovozov, who were present at the defense of E. V. Tarle's master's thesis at St. Vladimir's Kiev University on October 14, 1901, criticized the research on «Utopia» by T. More. A graduate student of I. V. Luchytsky translated the text of T. More's main work into Russian not from the Latin original, but from the German edition of «Utopia». The German edition was also a translation from an English-language book. The majority of those present still voted for granting the dissertation a master's degree in world history. Scandalous information about the defense even got into Kiev newspapers [6].

Such examples of academic dishonesty were rare (in contrast the modern historiographical situation). Characteristic features of most works of positivist historians were increased reference to other authors, extensive citation of sources (mainly act materials), factual presentation of the material, a complex apparatus of notes, archeographic applications.

Summary and conclusions.

Modern requirements for academic texts, rules for dissertation defenses and other norms of scientific life are based on the positivist traditions of the second half of the 19th century. Thus, the generally accepted requirement for dissertations on historical topics was and still is the use of new (mostly archival) documents. Fortunately, the positivist tradition of using mostly act materials over narrative sources for many research topics has been preserved to this day.

In modern historiography, there is a mix of the latest concepts: post-positivist, post-modern, and others. Modern pluralism in the methodology of social and humanitarian sciences demonstrably disagrees with the preservation of the main features of the positivist methodology of working with historical sources. The circumstance (in our opinion) does not hinder, but contributes to the preservation of

scientific standards of historiography. The modern pluralism of the methodology of socio-humanitarian sciences is significantly discordant with the preservation in the main features of the positivist methodology of working with historical sources. The last circumstance (in our opinion) does not interfere, but contributes to the preservation of scientific standards of historiography. We are convinced of the need for further preservation of positivist traditions (of course, taking into account methodological innovations) in the research culture of modern historians.

Verweise / References

Chapter 1.

1. Resnikova, V. V. (2023). Der Einfluss des Staates auf die Wirtschaft in der Nachkriegszeit: Konzeptionelle Grundlagen der Perspektiven rechtlicher Regulierung. *Pravo Ukrainy*, Ausgabe 9, S. 24–47.
2. Kachan, J. V. (2024). Adaptives Management in der Ukraine unter Kriegsbedingungen: Probleme des öffentlichen Dienstes. *Wissenschaftliche Innovationen und fortschrittliche Technologien*, Ausgabe 2, S. 136–144.
3. Ponomarenko, O. S., Morozjuk, J. V. (2024). Der Einfluss militärischer Handlungen auf die Effizienz der staatlichen Verwaltung in der Ukraine. *Akademische Visionen*, Ausgabe 32, S. 1–13.
4. Koba, O. (2022). Die Auswirkungen des Krieges auf die Bauwirtschaft in der Ukraine. [Věda a perspektivy], Ausgabe 10, S. 22–29.
5. Bozhkova, V., Halytsia, I. (2022). Mechanismen zur Sicherstellung der Entwicklung der Wirtschaft der Zukunft im Kontext globaler Veränderungen. [Futurity Economics & Law], Ausgabe 2, S. 4–13.
6. Borschtschewskyi, W. W., Chekh, M. M. (2023). Öffentliches Management unter Kriegsbedingungen: Wie die Rückkehr eines eingeschränkten Marktzugangs in der Ukraine während der Phase des Wiederaufbaus nach dem Krieg verhindert werden kann. [Aktuelle Fragen der modernen Wissenschaft], Ausgabe 7, S. 113–126.
7. Scharapow, W. S. (2023). Die Entwicklung des Konzepts des Krisenmanagements unter Kriegsbedingungen. [Humanities Studies], Ausgabe 14, S. 196–207.
8. Kowpak, A. (2023). Innovative Entwicklung des Landes als treibender Faktor zur Steigerung der nationalen Wettbewerbsfähigkeit im Wiederaufbau nach dem Krieg. *Ekonomitschnije Nauky* (Wirtschaftswissenschaften), Ausgabe 1, S. 45–52.
9. Vdovichena, O., Vidomenko, O., Tkachuk, S., Zhuzhukina, N., Lukianykhina, O. (2022). Der Einsatz von Informationen in der Weltwirtschaft: Globalisierungstrends. [Futurity Economics & Law], Ausgabe 4, S. 4–11.
10. Rewak, I. (2022). Strategische Ansätze zur Stärkung der finanziellen Sicherheit der

Ukraine. [Naukovi Zapysky] (Wissenschaftliche Aufzeichnungen), Ausgabe 7, S. 72–76.

Chapter 2.

1. Herasymchuk Z. V. , Polishchuk V. H. (2011). Stymulyuvannya staloho rozvytku rehionu: teoriya, metodolohiya, praktyka [Stimulation of sustainable development of the region: theory, methodology, practice] in Monograph. RVV LNTU, Lutsk, Ukraine.
2. Hlyns'ka A.YE. (2006). Osoblyvosti staloho rozvytku system v zalezhnosti vid yikh masshtabnosti [Features of sustainable development of systems depending on their scale] in Visnyk KHNU [KHNU Bulletin], issue 4, vol.. 3, pp. 159–161
3. Horban'ova, V. (2023). Kontseptual'ni polozhennya formuvannya stratehiyi staloho rozvytku pidpryemstv v umovakh tsyfrovoyi ekonomiky [Conceptual provisions for the formation of a strategy for the sustainable development of enterprises in the conditions of the digital economy] in Ekonomika ta suspil'stvo [Conceptual provisions for the formation of a strategy for the sustainable development of enterprises in the conditions of the digital economy], issue 48.

Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-74>

4. Hrechko A., Ocheretyana O. (2020). Doslidzhennya evolyutsiyi naukovoyi dumky v aspektakh vyznachennya sutnosti ponyattya «stalyy rozvytok pidpryemstva» [Study of the evolution of scientific thought in aspects of defining the essence of the concept of "sustainable development of the enterprise"] in Pidpryemnytstvo ta innovatsiyi [Entrepreneurship and innovation], issue 15, pp. 37-41.

Available at: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/15.6>

5. Hnylyans'ka O., Karyy O. (2024). Vplyv samomotyvatsiyi ta samokontrolyu na rozvytok ta dosyahnennya tsiley menedzhera: stratehiyi ta efektyvni praktyky v orhanizatsynomu konteksti [The influence of self-motivation and self-control on the development and achievement of the manager's goals: strategies and effective practices in the organizational context] in Bulletin of Sumy National Agrarian University, issue 1(97), pp. 9-14.

6. Deyli H. (2002). Poza zrostanniam. Ekonomichna teoriya staloho rozvytku [Economic theory of sustainable development] in Institute of Sustainable Development, Intelsfera, Kyiv, Ukraine.
7. Deyli H.E. (2005). Stalyy rozvytok: vyznachennya, pryntsypy, polityky [Sustainable development: definitions, principles, policies] in Naukovyy visnyk [Scientific Bulletin], issue 15.6, pp. 27–39.
8. Zhadanos O.V., Shatokha V.I., Petrenko A.L. (2017). Stratehiya staloho rozvytku na pidpryyemstvi: pryklad Yevropy ta dosvid Ukrayiny [The strategy of sustainable development at the enterprise: the example of Europe and the experience of Ukraine] in Driant, Dnipro, Ukraine.
9. Kamyns'kyy P.D. (2004). Udoskonalennya mekhanizmu staloho rozvytku promyslovoho pidpryyemstva v umovakh nestabil'noyi kon"yunktury [Improvement of the mechanism of sustainable development of an industrial enterprise in the conditions of an unstable business environment] in thesis ... candidate economy Sciences. Donets state University of Economics and Trade named after M. Tugan-Baranovskyi, Donetsk, Ukraine.
10. Lazorenko T., Sholom I. (2020). Teoretychni zasady kontseptsii upravlinnya stiykym rozvytkom pidpryyemstva [Theoretical foundations of the concept of management of sustainable development of the enterprise] in Halyts'kyy ekonomichnyy visnyk [Galician Economic Bulletin], issue 6(67)

Available at: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu.

11. Khvesyk M., Bystryakov I. (2012). Paradyhmal'nyy pohlyad na kontsept staloho rozvytku Ukrayiny [A paradigmatic view of the concept of sustainable development of Ukraine] in Ekonomika Ukrayiny [Economy of Ukraine]. 2012. № 6, pp. 4-12.

Chapter 3.

1. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. Дата оновлення: 21.08.2024. № 3916-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення:

- 15.11.2024).
2. Податковий кодекс України : Закон України від 28.11.2020 № 1005-XI Дата оновлення: 03.09.2023 № 3325-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
 3. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві : Закон України від 16 січня 2020 року. № 466-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
 4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 19.07.2022. № 2435-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
 5. Про внесення змін до Наказу Міністерства фінансів України від 09 серпня 2024 року №400 : наказ Міністерства фінансів України №148 від 28.08.2024р. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1343-24#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
 6. Витрати: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 : наказ Міністерства Фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. Дата оновлення: 29.09.2020. №558. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
 7. Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012р. №998. Дата оновлення: 26.01.2022. №61. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.11.2024).
 8. Зменшення корисності активів: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 : наказ Міністерства Фінансів України від 09 груд. 2011 р. №1591 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05> (дата звернення: 18.11.2024).

9. Основні засоби : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7: наказ Міністерства Фінансів України від 07 лют. 2013 р. №73. (Дата оновлення: 26.05.2022р. №148). URL: (дата звернення: 18.11.2024).
10. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкції по його використанню : наказ Міністерства Фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. Дата оновлення: 10.01.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення: 20.11.2024).
11. Програма «Акцент - бухгалтерський облік для сільгосп підприємств». Огляд програми. URL: <https://www.serdnik.com/kopiya-akcent-buh-oblik-sx-pidpr> (дата звернення: 17.11.2024).
12. У Німеччині пропонують використовувати дрони та ШІ для якісної інвентаризації на складах. *Logist.FM*. 2024. URL. <https://logist.fm/news/u-nimechchini-proponuyut-vikoristovuvati-droni-ta-shi-dlya-yakisnoyi-inventarizaciyi-na-skladah> (дата звернення: 18.11.2024).
13. RFID. Радіочастотна ідентифікація. *Вікіпедія*. Вільна енциклопедія. URL. <https://uk.wikipedia.org/> (дата звернення: 19.11.2024).
14. Desktop додаток Evidei (ПЗ для інвентаризації). URL. <https://systemgroup.com.ua/uk/rishennya-ta-pz/upravlinnya-tovaramy-ta-cinamy/evidei-programa-dlya-inventaryzaciyi-ta-obliku-aktyviv#:~:text=Desktop%20%20B8> (дата звернення: 19.11.2024).
15. Вирішення проблеми інвентаризації за допомогою дронів і RFID міток. *Robotics. Робототехніка Україна*. 20.02.2018. URL. <https://robotics.ua/drony-mit-provodiat-ynventaryzatsyiu-sklada-po-rfid-metkam/?srsltid=AfmBOorxnQb4hYxnlIn9DXJBbykpbxMSqgbG fKrDxBC-olKn2ZE9uCB> (дата звернення: 29.11.2024).

Chapter 4.

1. Концепція сталого екологічного розвитку та її значення. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/ecology/18883/>. (дата звернення 16.11. 2024 р.).

2. Концепція сталого розвитку: суть, мета, завдання, особливості. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/ECP%20ЕНП%202022%20готовий/page8.html. (дата звернення 16.11. 2024 р.).
3. Гаркавий Валерій. Теоретичні основи розробки стратегії сталого розвитку сільського господарства. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 2, No. 4, 2023, pp. 56-64. doi: 10.46299/j.isjmef.20230204.07.
4. Гаркавий Валерій. Економічна безпека як обов'язковий елемент сталого розвитку. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 3, No. 3, 2024, pp. 58-69. doi:10.46299/j.isjmef.20240303.06.

Chapter 5.

1. Бондарчук О. І. Особливості когнітивного стилю керівників освітніх організацій / О. І. Бондарчук, Г. В. Соломіна // *Наука і освіта: наук.-практ. журнал*. – 2011. – №9. – С. 28-32.
2. Вашкевич В.Н. Феномен історичної пам'яті. УАН ТОВ "НВП" ВІР" Гілея. *Філософські науки*. Випуск 18. 2009. 168-165с.
3. Вознюк О.В. Педагогічна синергетика: генеза, теорія і практика : Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2012. – 708 с.
4. Генеза провідництва в освіті: Колективна монографія / За заг. ред. проф. І. Богданова.— К.: Освіта України, 2019 — 476 с
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с, С.248.
6. Гусева Н. Т. Поняття ірраціональності у наукових розвідках. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2019. Том. VI. Психологія обдарованості. Вип. 16. С. 294-303.
7. Дудко С.Г. Парадигмальне моделювання середовища українських закладів загальної середньої освіти.// *Імідж сучасного педагога*. 4 (217) 2024. С.42-46.
8. Камінецький Я. Г. Управління підготовкою кваліфікованих робітників та

- фахівців у регіоні: організаційно-педагогічні та економічні засади: монографія / Я. Г. Камінецький, Б. І. Клим, М. П. Копельчак, Л. Я. Криницька, Г. В. Субтельна / за ред. Я. Г. Камінецького. – Львів, 2004. – 383 с.
9. Камінська О. В. Рациональне та ірраціональне в управлінні навчальним закладом: монографія. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 191 с.
10. Марк Е. Генсон. Керування освітою та організаційна політика / Е. Генсон Марк / Пер. з англ. Х. : Проців — Львів: Літопис, 2002. — 384 с.
11. Мельник Л.Ю. Парадигмальне моделювання дослідження формування економіки знань в інформаційному суспільстві. Маркетинг і менеджмент інновацій, 2017, № 2. С.269-279.
12. Молчанова А. О. Аксіологічний підхід у діяльності педагогів професійно-технічних навчальних закладів // Аксіологічний підхід – основа формування цілісної особистості майбутнього педагога: Монографія / За заг. ред. Л. О. Хомич. – Київ – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. – 143 с. – С.112
13. Огаренко В. М. Роль держави в інституціональних та структурних перетвореннях в системі освіти // Актуальні проблеми: Зб. наук. пр. - Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2005. - № 2 (24). - Ч. 1. - С. 25-32.
14. Огнев’юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. – К.: Знання України, 2003. – 450 с.
15. Правописний словник (за нормами Українського правопису Всеукраїнської Академії Наук). Григорій Голоסקевич. Харків, 1929. - 628 с.
16. Романов И. Ю. Психологический анализ, философия и науки о человеке : учебно-методическое пособие. Харьков : ХНУ, 2003. 99 с.
17. Рубанець О.М. Когнітивні засади формування інноваційної культури у вищій школі. Вища освіта України, 2016. 2, 17-21с.
18. Савостьянова М. В. Структура та функціональний діапазон парадигмальної науки. Філософія науки: традиції та інновації. 2010. No 1 (2). С. 18–26
19. Саух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас (між негативною креативністю ідей і українською вестернізацією). Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: Наукове видання / За матеріалами першої Всеукр.

- наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – Київ. 2011. – 162 с.
20. Семенова А. В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : монографія. Одеса : Юрид. л-ра, 2009. 504 С.55.
21. Семенова А.В. Теоретичні та методичні засади застосування парадигмального моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2009. 42 с.
22. Серджіованні Т. Керування освітою і шкільне врядування / Т. Серджіованні; пер. з англ. — Львів: Літопис, 2002. — 440 с.
23. Скотний В. Г. Раціональне та ірраціональне в науці та освіті: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра філософ. наук: 09.00.03 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2003. 20 с.
24. Старокожко О, В.Крижко, В. Жигірь. Трансверсальний характер поліпарадигмального освітнього простору. Науковий вісник національного гірничого університету. №3. 2020. С.191 – 197.
25. Філософія управління соціальними системами: монографія / Ю. В. Бех ; Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені 227 М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 623 с
26. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України, Абрис, 2002. С. 741-742 с.
27. Фініков Т. В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Т. В. Фініков. – К. : Таксон, 2002. – 176 с. (Серія “Вища освіта в сучасному світі”., с. 109-129.
28. Фурман А.В. Методологія парадигмальних досліджень у соціальній психології : [монографія] / Анатолій Васильович Фурман. – К.: Інститут соціальної і політичної психології НАПН України; Тернопіль: Економічна думка, 2013. – 100 с.
29. Хоменко А. В. Полісемантичність поняття «парадигма» у теорії науково-

педагогічного знання / А. В. Хоменко // Педагогічні науки : зб. наук. праць / гол. ред. М. І. Степаненко ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2016. – Вип. 65. – С. 26–35.

30. Чепак В. В. Предметне поле соціології освіти: множинність теоретичних інтерпретацій / В. В. Чепак // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Соціологія. – 2012. – Т. 201, Вип. 189. – С. 7–12.
31. Antonino Pennisi, Alessandra Falzone. The Extended Theory of Cognitive Creativity. Interdisciplinary Approaches to Performativity. Springer, 2020 368p.
32. Ken Robinson, Lou Aronica. Creative Schools: Revolutionizing Education from the Ground Up. Penguin Books. 2016 320p.

Chapter 6.

1. MIHAILOV, V. The path of a child through the criminal justice system in the Republic of Moldova. [Accessed: 17.11.2024]. Available: https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/studiu_view_1.pdf.
2. TOMA, C.M. The psycho-educational reintegration of young delinquents from the romanian prison system. [Accessed: 17.11.2024]. Available: <https://anp.gov.ro/revista-de-practica-penitenciara/wp-content/uploads/sites/52/2020/06/Reintegrarea-psiho-educationala-a-tinerilor-delincenti-din-sistemul-penenciar-romanesc.pdf>.
3. Respecting the rights of minors in places of detention, monitoring report. [Accessed: 18.11.2024]. Available: https://irp.md/uploads/files/2014-03/1394407498_situatia-copiilor-locuri-de-detentie.pdf.
4. Lawno. 338 on the rights of the child from 15-12-1994 on the rights of the child. Published: 02-03-1995 in Official Monitor No. 13 art. 127.
5. https://statistica.gov.md/ro/nivelul-infractionalitatii-in-republica-moldova-in-anul-2023-9478_60977.html [Accessed: 18.11.2024].
6. The Criminal Code of the Republic of Moldova No. 985 of 18-04-2002. Published:

- 14-04-2009 in Official Monitor No. 72-74 art. 195.
7. The Code of criminal procedure of the Republic of Moldova No. 122 of 14-03-2003.
Published: 05-11-2013 in Official Monitor No. 248-251 art. 699.
8. The Code of execution of the Republic of Moldova No. 443 of 24-12-2004.
Published: 05-11-2010 in Official Monitor No. 214-220 art. 704. Available:
https://childhub.org/sites/default/files/library/attachments/studiu_view_1.pdf.
9. ŞAVGA, A. The impact of the favorable sanctioning regime on the criminal process. [Accessed: 19.11.2024].
Available: <https://juridicemoldova.md/6683/impactul-regimului-sanctionator-favorizant-asupra-procesului-criminogen.html>.
10. RUSSU, V. The specific application of the prison punishment to minors. In: Law and life, edition 2022. [Accessed: 19.11.2024].
Available: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/87-90_48.pdf.
11. Report on the activity of the penitentiary administration system for the year 2022. Chişinău, 2023. 62 p. [Accessed: 20.11.2024]. Available:
<https://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>.
12. RUSANOVSKI, S. Evaluation of the normative framework and practices regarding the involvement of children in the criminal process in the Republic of Moldova. Chişinău: Bons Offices, 2014, 84 p. ISBN: 978-9975-80-922-1.
[Accessed: 20.11.2024]. Available:
<https://www.unicef.org/moldova/media/1311/file/Raport-Justitie-pentru-copii.pdf>.
13. STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M. Juvenile delinquency. Course support. Chişinău: CEP USM, 2017, 371 p. ISBN: 978-9975-71-946-9.
14. GLADCHI, Gh., POPA, V. The concept and criminology particularities of juvenile criminality. In: National Law Journal, No 5, 2016. [Accessed: 21.11.2024].
Available: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/31_36_Conceptul%20si%20particularitatile%20criminologice%20ale%20criminalitatii%20minorilor.pdf.

Chapter 7.

1. Bahalij D. I. (1927). *Avtobiohrafiiia: piatdesiat lit na storozhi ukr. nauky ta kul'tury* [Autobiography: fifty years on guard Ukrainian science and culture]. K.: Druk. VUAN. (in Ukrainian).
2. Bohdashyna O. M. (2008). *Dzhereloznavstvo istorii Ukrainy: pytannia teorii, metodyky, istorii* [Source studies of the history of Ukraine: issues of theory, methodology, history]: navch.-metod. posibnyk. Kharkiv: Saha. (in Ukrainian).
3. Bohdashyna O. M. (2008). [Positivism in historical science in Ukraine (1960s - 1920s)]. Kharkiv: Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina. (in Ukrainian).
4. Kovalevskij M.M. (2005). *Moya zhizn': Vospominaniya* [My Life: Memories]. Moskva: ROSSPEN. (in Russian).
5. *Pozytyvizm: refleksii schodo klasychnoi modeli istoriopysannia: materialy kruhloho stolu* [Positivism: reflections on the classical model of historiography: materials of the round table]. (Kharkiv, 29 lystop. 2016 r.) (2016). Kharkiv: Khark. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody (in Ukrainian).
6. Tarle E. V. (1981). *Iz literaturnogo naslediya akademika E. V. Tarle* [From the literary heritage of academician E. V. Tarle]. Moskva: Nauka. (in Russian). <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000187/st018.shtml>
7. Tolochko O. P. (1993). *Dvi ne zovsim akademichni dyskusii (I. A. Linnychenko, D. I. Bahalij, M. S. Hrushevs'kyj)* [Two not quite academic discussions (I. A. Linnychenko, D. I. Bahaliy, M. S. Hrushevskiy)] in *Ukrains'kyj arkhografichnyj schorichnyk. Nova seriia* [Ukrainian archeographic yearbook. New series]. Vol. 5, vyp. 2, pp. 92–103. (in Ukrainian).

SCIENTIFIC EDITION

MONOGRAPH
WISSENSCHAFTLICHE FORSCHUNG UNTER MODERNEN
BEDINGUNGEN DER INSTABILITÄT
WIRTSCHAFT, MANAGEMENT UND MARKETING, BILDUNG, RECHTS- UND
POLITIKWISSENSCHAFTEN, GESCHICHTE
SCIENTIFIC RESEARCH IN MODERN CONDITIONS OF INSTABILITY
ECONOMICS, MANAGEMENT AND MARKETING, EDUCATION, LEGAL AND POLITICAL
SCIENCES, HISTORY
MONOGRAPHIC SERIES «EUROPEAN SCIENCE»
BOOK 34. PART 3

Authors:

Brazhko O. (1), Verytelnyk S. (1), Kulinich T. (2), Prosovykh O. (2), Manachynska Y. (3),
Garkavyi V.V. (4), Kalantaevskiy V. (4), Shulyak D. (4), Martynyuk S. (4),
Nurulayev S. (4), Timchenko E. (4), Cherezova I. (5), Kryzhko V. (5),
Starokozhko O. (5), Skliarov A. (5), Saksonik I. (5), Jorovlea E.L. (6),
Codreanu A. (6), Bohdashyna O.M. (7)

The scientific achievements of the authors of the monograph were also reviewed and recommended for publication at the international scientific symposium
«Wissenschaftliche Forschung unter modernen Bedingungen der Instabilität /
Scientific research in modern conditions of instability '2024»
(November 30, 2024)

Monograph published in the author's edition

The monograph is included in
International scientometric databases

500 copies
November, 2024

Published:
ScientificWorld - NetAkhatAV
Lußstr 13,
Karlsruhe, Germany

e-mail: editor@promonograph.org
<https://desymp.promonograph.org>

